

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Seminář nejnovějších dějin

Michaela Simonová

Přistěhovalectví do Velké Británie v letech 1945-1971

Příspěvek k dějinám ostrovního státu ve 20. století

The Immigration to Great Britain in 1945-1971

The Contribution to the History of the “Island State”

in the 20th Century

Diplomová práce

Vedoucí práce

Doc. PhDr. Martin Kovář, Ph.D.

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, výhradně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Michaela Simonová

Děkuji vedoucímu mé diplomové práce, doc. PhDr. Martinu Kovářovi, Ph.D., za cenné rady, podnětné připomínky a zejména za čas, který mi věnoval.

Obsah

Úvod.....	6
------------------	----------

První kapitola

Poválečná imigrace do Velké Británie.....	11
--	-----------

1. 1. Imigrace před rokem 1945.....	11
1. 2. Imigrace po roce 1945.....	15
1. 2. 1. Poválečná migrace z Evropy.....	18
1. 2. 2. Poválečná migrace ze zemí Commonwealthu.....	20

Druhá kapitola

Život imigrantů ve Velké Británii.....	25
---	-----------

2. 1. Otázka bydlení a usídlení imigrantů.....	25
2. 2. Zaměstnání.....	33
2. 3. Vzdělání.....	37
2. 4. Sociální systém.....	39

Třetí kapitola

Postoj Britů k imigrantům.....	41
---------------------------------------	-----------

3. 1. Diskriminace.....	42
3. 2. Rasové nepokoje a násilí vůči menšinám.....	47

Čtvrtá kapitola

Britská politika a přistěhovalectví.....	54
---	-----------

4. 1. Cesta k omezení přistěhovalectví.....	54
4. 2. Commonwealth Immigrants Act 1962.....	60
4. 3. Změna postoje labouristů k omezení přistěhovalectví.....	62
4. 4. Bílá kniha o imigraci z Commonwealthu z roku 1965.....	63
4. 5. Race Relations Act 1965.....	64
4. 6. Commonwealth Immigrants Act 1968.....	65

4. 7. Race Relations Act 1968.....	68
4. 8. „Rivers of Blood“.....	69
4. 9. Immigration Act 1971.....	72

Pátá kapitola

Imigranti z jižní Asie ve Velké Británii.....74

5. 1. Socioekonomický původ imigrantů.....	76
5. 2. Imigranti z Indického subkontinentu.....	77
5. 2. 1. Imigranti z Paňdžábu.....	77
5. 2. 2. Imigranti z Gudžarátu.....	79
5. 2. 3. Imigranti ze Sylhetu.....	81
5. 3. Druhotní migranti.....	82
5. 4. Náboženství a kastovní systém.....	87
5. 5. Řetězová migrace.....	89
5. 6. Kulturní rozdíly mezi jihoasijskými imigranty a Brity.....	90
5. 7. Změny uvnitř přistěhovaleckých komunit v 60. a 70. letech.....	92
5. 8. Asijská specifika v oblasti zaměstnání.....	94
5. 9. Myth of Return.....	97
5. 10. Remittance.....	98

Závěr.....101

Prameny a literatura.....106

Abstrakt.....112

Úvod

Přistěhovalci a uprchlíci přicházeli do Velké Británie po staletí. Spojené království poskytlo azyl mnoha lidem z celého světa, které situace vyhnala z jejich vlasti. Postoj Britů k cizincům, zvláště k uprchlíkům, byl většinou vstřícný. Díky své koloniální tradici respektovali Britové i cizí (neevropské) kultury, přestože tu britskou považovali zcela samozřejmě za nadřazenou. Byli hrdí na to, že impérium „pod svými křídly“ sdružuje tisíce různých etnik. Jejich příslušníci, kteří se v malém počtu také do Británie dostali, se zde nesetkávali s tak vážnými problémy jako v jiných evropských zemích. Ke zlomu došlo po druhé světové válce, jejíž důsledky zapříčinily příliv obrovského množství lidí se zemí Commonwealthu. Ačkoli byla Británie na cizince zvyklá, příchod tisíců „barevných“ přistěhovalců z oblastí Karibiku, Indického subkontinentu a východní Afriky jí způsobil obtíže. Neevropské obyvatelstvo se do té doby objevovalo jen v některých přístavech a v Londýně. Velká část Britů před druhou světovou válkou na vlastní oči nikdy nespátřila černocha. Britové museli najít způsob, jak se vyrovnat s přítomností tisíců lidí, kteří měli zcela jiný způsob života, odlišnou kulturu, náboženství i zvyky. O tom, stejně jako o životě „barevných“ přistěhovalců na Ostrovech, pojednává moje diplomová práce.

První část mé práce je analýzou poválečné imigrace, zejména z Nového Commonwealthu. Abych však o tomto problému mohla smysluplně psát, považovala jsem za nezbytné „načrtnout“ alespoň základní rysy vývoje přistěhovalectví na Britské ostrovy od 17. století. V době před druhou světovou válkou v Británii převažovali přistěhovalci evropští, hlavně dělníci z Irska, Židé z carského Ruska, Němci, Italové a další. Rozhodujícím okamžikem pro rozsáhlou migraci ze „starého kontinentu“ i z Commonwealthu se stala druhá světová válka. V rámci evropských přistěhovalců se zabývám zejména imigrací Poláků, kteří sloužili pod britským vojenským vedením a nehodlali se vrátit do komunistického Polska, a desetitisíci Evropanů z utečeneckých a zajateckých táborů, kteří se do Británie dostali v rámci vládou organizovaných programů jako *European Volunteer Workers*. Kromě toho jsem studovala příčiny, jež vedly obyvatele Nového Commonwealthu k cestě do Velké Británie.

Druhá kapitola je analýzou života „barevných“ imigrantů ve Velké Británii. Imigranti přijížděli na Ostrovy s mnoha iluzemi; domnívali se, že je mateřská země očekává „s otevřenou náručí“ a že život tam bude jednodušší. Mezi nejdůležitější a největší problémy, s nimiž se imigranti po příjezdu potýkali, patřily bydlení, pracovní uplatnění a vzdělání. V těchto oblastech také vznikalo největší sociální napětí mezi přistěhovalci a Brity. Proto se v této kapitole zaměřuji zejména na analýzu jejich příčin. Snažím se zjistit, kde se přistěhovalci usazovali a jaké k tomu měli důvody. Mimo to podrobuji analýze tendenci přistěhovalců usazovat se poblíž sebe. Nesnáze imigrantů při hledání bydlení ilustruji na příkladu londýnské čtvrti Notting Hill. Ve sféře zaměstnání se zabývám tím, v jakých odvětvích přistěhovalci pracovali, jak se k „barevným“ pracovníkům stavěly odbory atd. Snažím jsem se též objasnit, proč se nenaplnily obavy některých Britů, že přistěhovalci budou nadměrně využívat služeb sociálního zabezpečení.

Ve třetí kapitole analyzuji měnící se postoje britské společnosti k imigrantům. Přestože Britové považovali a považují svou zemi za velmi tolerantní a vstřícnou k přistěhovalcům, stávali se imigranti často objektem podezření, předsudků a opovržení. Rasové předsudky Britů vycházely ze stále živé ideje britské imperiální převahy. Vedle rasových předsudků se zabývám i diskriminací a rasovými nepokoji. Sleduji, do jaké míry diskriminace ovlivňovala život přistěhovalců na Britských ostrovech. Dále se snažím „zmapovat“ všechny větší rasové nepokoje od druhé světové války do roku 1971. Obzvláště se zaměřuji na tzv. *Notting Hill Riots* a jejich dalekosáhlé následky.

Ve čtvrté kapitole se zabývám změnami, jimiž prošla britská politika týkající se přistěhovalectví v 50. a 60. letech. Tyto změny se projeví zejména v oblasti zákonodárství. Postupně docházelo k omezování přistěhovalectví a posilování imigračních bariér. Vedle těchto restriktivních opatření ale vznikaly i zákony, jež měly imigranty chránit před diskriminací a podporovat integraci přistěhovalčeských komunit. Nejdůkladněji analyzuji příčiny vedoucí k přípravě prvního *Commonwealth Immigrants Act* v roce 1962. Dále se snažím vysvětlit, proč byly imigrační zákony z let 1968 a 1971 tak rozporuplné. Zmiňuji i první pokusy o antidiskriminační legislativu (*Race Relations Acts*) a nemohu opomenout ani proslulý projev Enocha Powella *Rivers of Blood*, který výtečně ilustruje atmosféru na britské politické scéně konce 60. let.

V páté kapitole se věnuji specifickým přistěhovalcům z Indického poloostrova (konkrétně Indie, Pákistánu a Bangladéše). Vzhledem k tomu, že Jihoasiaté a jejich potomci tvoří polovinu veškeré nebritské populace ve Spojeném království, považuji za mimořádně důležité porozumět jejich původu, kultuře a zvykům. Soustředuji se na znaky, které je odlišují od ostatních přistěhovalců i Britů. Mezi ně patří zejména zachování kastovního systému, náboženství, tzv. „řetězová migrace“ a „*Myth of Return*“. Porovnávám imigraci „prvotní“ (přímo z Indie, Pákistánu) a „druhotnou“ (ze subkontinentu na přelomu 19. a 20. století nejčastěji do východní Afriky a odtud v 60. a 70. letech do Spojeného království).

Ve své práci jsem použila zejména prameny legislativní a institucionální povahy. Přesná znění britských zákonů jsou dostupná na internetu. Využila jsem také internetových stránek britského statistického úřadu, na nichž se lze dostat k údajům posledních sčítání lidu ve Velké Británii.

Literatura zabývající se poválečným přistěhovalectvím do Velké Británie v češtině prakticky neexistuje. Britská historiografie se však imigrací zabývá často, a tudíž je v anglickém jazyce odborné literatury k tomuto tématu dostatek. Základní monografií, jež podává úplný přehled o přistěhovalectví do Velké Británie v letech 1871-1971, je Holmesova *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*.¹ Kniha se věnuje konkrétním skupinám přistěhovalců; autor v ní analyzuje příčiny toho, proč do Británie imigranti přicházeli. Dále se zabývá jejich hlavními sociálními, kulturními i ekonomickými odlišnostmi. Zkoumá též, jak přistěhovalce přijímala britská společnost. Ačkoli byl *John Bull's Island* vydán již před dvaceti lety, je dosud jednou z nejdůležitějších britských historických prací o imigraci. Svědčí o tom i skutečnost, že z ní ve velké míře čerpají i současné odborné práce, zabývající se přistěhovalectvím. Pro část mé diplomové práce, která se zabývá imigranty z Indického subkontinentu je zásadní sborník, jež editoval Roger Ballard – *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*.² Práce podává unikátní a rozsáhlý obraz o komunitách jihoasijského původu žijících ve Spojeném království. Sborník mi pomohl alespoň částečně pochopit kulturu a životní styl Jihoasiátů. Práci, jež se zcela vymyká všem ostatním, je kniha Jonathona Greena *Them, Voices from*

¹ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988.

² BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

the Immigrant Community in Contemporary Britain.³ Celá práce se skládá pouze z výpovědí imigrantů o vlastních zkušenostech; přistěhovalci ze všech částí světa v ní mluví o důvodech svého příjezdu do Británie, o ubytování, britském pracovním trhu, předsudcích, vyrovnávání se s novým prostředím a dalších záležitostech. Green z výpovědí konkrétních lidí poskládal „mozaiku“, jež mi poskytla jiný pohled na přistěhovaleckou problematiku. Z ostatních monografií bych zmínila ještě Winderovy *Bloody Foreigners*,⁴ *Race and Ethnicity*⁵ a *Race Relations in Britain since 1945*.⁶ Velmi jsem ocenila též Sandbrookovy práce o 50. a 60. letech ve Velké Británii – *Never Had It So Good*⁷ a *White Heat*.⁸ Přímou k práci jsem sice využila pouze dvě kapitoly, ty mi však díky své přehlednosti značně usnadnily pochopení některých událostí.

Psaní diplomové práce by pro mne bylo obtížnější, kdybych neměla přístup k desítkám studií a článků v rámci internetových databází *SAGE Publications* a *JSTOR*. Nejcennější pro mě byly studie z časopisu *Race and Class*, který od 60. let vydává *Institute of Race Relations*. Jmenovitě bych zmínila vynikající studii o pákistánské komunitě, *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*,⁹ dále články D. Deana zabývající se postojem britských vlád k imigraci v 50. a na počátku 60. let, *Conservative Governments and the Restriction of Commonwealth Immigration on 1950s*¹⁰ a *The Conservative Government and the 1961 Commonwealth Immigration Act: Inside Story*¹¹. Ty jsou cenné zejména proto, že v nich autor ve velké míře čerpá z britských archivních materiálů. Článek O. Gishe, *Color and Skill: British Immigration, 1955-1968*,¹² mi poskytl hodnotné údaje o počtech imigrantů přicházejících do Velké Británie. Studie S. Smalla a J. Solomose, *Race, Immigration and Politics in Britain: Changing Policy Agendas and Conceptual Paradigms 1940s-*

³ GREEN J., *Them, Voices from the Immigrant Community in Contemporary Britain*, London 1990.

⁴ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005.

⁵ MASON, D., *Race and Ethnicity in Modern Britain*, London 1995.

⁶ GOULBOURNE, H., *Race Relations in Britain since 1945*, London 1998.

⁷ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006.

⁸ SANDBROOK, D., *White Heat. A History of Britain in the Swinging Sixties*, London 2006.

⁹ DAHYA, B., *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*, in: *Race and Class*, Vol. 14., 1973.

¹⁰ DEAN, D., *Conservative Governments and the Restriction of Commonwealth Immigration on 1950s: The Problem of Constraint*, in: *The Historical Journal*, Vol. 35, No. 2., March 1992.

¹¹ DEAN, D., *The Conservative Government and the 1961 Commonwealth Immigration Act: Inside Story*, in: *Race and Class*, Vol. 35, No. 2, 1993.

¹² GISH, O., *Color and Skill: British Immigration, 1955-1968*, in: *International Migration Review*, Vol. 3, No. 1, 1968.

2000s,¹³ výborně shrnuje poválečnou imigraci a zabývá se také britskou historiografií, věnující se této problematice.

Jsem si vědoma složitosti a rozsáhlosti tématu, a proto se budu problematikou poválečného přistěhovalectví do Velké Británie po druhé světové válce zabývat i ve své dizertační práci.

¹³ SMALL, S., SOLOMOS, J., *Race, Immigration and Politics in Britain: Changing Policy Agendas and Conceptual Paradigms 1940s-2000s*, in: *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. 46, 2006.

První kapitola

Poválečná imigrace do Velké Británie

Velká Británie je země, v níž má imigrace dlouhou tradici. Po staletí sem přijížděli obchodníci, bankéři, podnikatelé, studenti, vědci, námořníci, dělníci, umělci, ale také uprchlíci, vyhnaní ze svých zemí z důvodu náboženského, politického či rasového útlaku. Britské ostrovy se staly útočištěm například francouzských hugenotských exulantů v 16. století, Židů z carského Ruska koncem 19. století, uprchlíků z nacistického Německa i emigrantů z Maďarska po roce 1956 nebo z Československa v roce 1968.

Britská společnost byla vždy spoluutvářena vztahem k přistěhovalcům a uprchlíkům a imigrace zůstává význačným faktorem změny a jejího rozvoje. Přítomnost imigrantů na ostrovech se odráží v politice i každodenním životě – v gastronomii, hudbě, literatuře, módě apod. Imigranti přinesli na Ostrovy nové myšlenky, nápady a vlivy, ale samozřejmě i problémy. Jejich přítomnost nastolila nové otázky.

1. 1. Imigrace před rokem 1945

Anglie byla od sedmnáctého století centrem stále se rozšiřujícího impéria, bylo zde tedy přítomno mnoho obyvatel ze zámoří. Od 18. století se do Británie začal dostávat výraznější počet černochoů, což souviselo s vrcholem otroctví a plantážnictví v Novém světě. Mnozí plantážníci, kteří se vraceli do Anglie, si brali své otroky s sebou jako osobní sluhy, majordomy, čeledíny nebo podkoní. V této době se na Britských ostrovech začali objevovat také Asiaté, kteří sem doprovázeli vracející se úředníky Východoindické společnosti, obchodníky nebo aristokraty.

Změnu přinesl zákaz obchodu s otroky v roce 1807, potažmo jeho zrušení ve všech britských koloniích roku 1834. Otroctví ovšem mizelo z Britských ostrovů již někdy v letech 1760-1790, ani ne kvůli právním nařízením, ale spíše z důvodu narůstající nechuti k otroctví samému.¹⁴ Černoši se začali uplatňovat hlavně jako námořníci, vojáci, komorníci, vozkové a dělníci. Větší černošské komunity byly v přístavech Londýně, Liverpoolu, Bristolu a Cardiffu. Někteří Asiaté a černoši zaujali relativně významné místo v britské společnosti, příkladem může být syn

¹⁴ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 11.

bývalého otroka a chartistický vůdce William Cuffay. Nejvýznačnější Indové britského veřejného života se stali členy parlamentu, například Dadabhai Naoroji (1892-5), Mancherjee Bhownagree (1895-1905).¹⁵ Většinu Indů přítomných v Anglii představovali hlavně námořníci, pouliční prodejci, vysloužilí vojáci, profesionálové – hlavně právníci, lékaři a obchodníci. Mnoho bohatších indických rodin také využívalo možnosti nechat vzdělat své děti v anglických školách a na univerzitách (například hlavní představitelé indického boje za nezávislost – Gándhí, Nehrú i Džinnáh – vystudovali v Británii práva). Ačkoli naprostou většinu obyvatel z indického subkontinentu tvořili muži, do Británie se se „svými“ rodinami dostávali také indické chůvy. Nebylo neobvyklé ani to, že černošští i indiští námořníci nebo dělníci v docích žili s místními ženami a dokonce si je brali. V Londýně, v Limehouse a Shadwellu byla taktéž čínská čtvrť, proslulá opiovými doupaty. Žila zde několikasetčlenná čínská komunita.

Nad těmito, již z vnějšku viditelnými minoritami převažovali přistěhovalci evropští, hlavně z dělníci Irska, Židé z Ruska (dnešního Polska, Ukrajiny, Pobaltí), podnikaví Němci, Italové a další.

Hlavní příliv Irů do země nastal ve 40. a 50. letech 19. století v důsledku hladomoru. I přesto, že většina Irů odplovala do Spojených států amerických, se jejich počet v Británii během dvaceti let (1841-1861) více než zdvojnásobil (z 291 000 na 602 000).¹⁶ Irové z nedostatku lepších pracovních příležitostí často vstupovali do armády. V roce 1868 jich v britské armádě bylo 55 000, většinou řadových vojáků. V civilním životě Irové těžce pracovali na stavbách, v plynárnách, docích, dolech a kamenolomech. Ačkoli byli původem rolníci, žili většinou ve městech, jen tam si totiž mohli vydělat na živobytí. Bydleli v chudinských čtvrtích Liverpoolu, Manchesteru, Glasgowa nebo východního Londýna.¹⁷ Velká část obyvatelstva na ně pohlížela s podezřením, jak kvůli jejich katolicismu, tak i sociálnímu původu.

Od 80. let 19. století, v souvislosti s novou vlnou pogromů v Rusku, čelila Británie obrovskému přílivu židovských uprchlíků. Většina Židů ostrovní stát považovala za „přestupní stanici“ na své zaoceánské cestě a pokračovala dále do

¹⁵ SPENCER, I. R. G., *British Immigration Policy Since 1939: The Making of Multi-Racial Britain*, London 1997, s. 2.

¹⁶ [online]. 31. 05. 2007, [cit. 2008-04-02]. Dostupné z <<http://www.movinghere.org.uk/galleries/histories/irish/settling/settling.htm>>

¹⁷ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 198.

Spojených států, Kanady, Argentiny, Jižní Afriky či jinam. Těchto přechodných migrantů prošlo Británií v letech 1880-1914 přibližně jeden milion¹⁸ a přibližně 150 000¹⁹ dalších se zde usídlilo natrvalo. Židé se usazovali ve velkých městech, hlavně v londýnském East Endu. Vytvářeli zde celkem soběstačné komunity, pevně lpěli na příbuzenských svazcích, dodržování svých tradic a zvyků a mnozí se ani nezačali učit anglicky, protože to nepotřebovali. Reakcí na masový příliv uprchlíků bylo přijetí „Zákona o cizincích“ (*Aliens Act*) v roce 1905. Tento zákon byl velmi významný, neboť se jednalo o první britský pokus omezit přistěhovalectví.

Během první světové války se v Británii podstatně zvýšil počet lidí pocházejících z kolonií. Nahrazovali Brity odvedené na frontu v továrnách, docích nebo na lodích, mnozí bojovali přímo v zákopech. To byl především případ Indů;²⁰ britští důstojníci nepovažovali obyvatele z Karibiku za dost schopné na to, aby je poslali do přední linie.²¹ Proto vykonávali především manuální práci, sloužili na válečných lodích a pracovali jako zásobovači v týlu. V civilu přispívali k válečnému úsilí hlavně prací ve zbrojním a chemickém průmyslu. Množství Indů bojujících v první světové válce bylo obrovské. I když bojovali především na Blízkém a Středním východě a ve východní Africe, dalších 140 000²² jich válčilo i na západní frontě. Někteří dokonce létali v britském letectvu. Do britské armády narukovalo také 50 000²³ Židů.

Zatímco během války se spory mezi Brity a přistěhovalci otupily, po válce se vrátily s nebývalou intenzitou. Velké rozčarování zažili zejména Indové. Bojovali, trpěli a umírali s bělochy bok po boku pod jednou vlajkou, a proto mnozí z nich neočekávali návrat k dřívějšímu stavu. Právě to se ale stalo.²⁴ Indové položili ve válce tisíce životů a očekávali za to od „mateřské země“ vděk v podobě větší míry autonomie a většího slova ve věcech týkajících se správy a vlády ve své zemi.

¹⁸ SCHONBERG, Shira. The Virtual Jewish History Tour: England [online]. 28. 11. 2006, [cit. 2008-04-04]. Dostupné z:

<<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/vjw/England.html#Modern%20England>>

¹⁹ [online]. 31. 05. 2007, [cit. 2008-04-04]. Dostupné z

<<http://www.movinghere.org.uk/galleries/histories/jewish/settling/settling.htm>>

²⁰ Myšleno obyvatel indického poloostrova.

²¹ Srv.: HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigraton and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 89; WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 276.

²² Participants from the Indian subcontinent in the First World War [online]. [cit. 2008-04-04]. Dostupné z <<http://www.mgtrust.org/ind1.htm>>

²³ [online]. 11. 06. 2007, [cit. 2008-04-04]. Dostupné z

<<http://www.movinghere.org.uk/galleries/roots/jewish/service/service.htm>>

²⁴ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 278.

Mnozí lidé, kteří byli z kolonií za války povoláni do Británie, zde zůstali. Usadili se především ve velkých městech a přístavech, kde pracovali v předchozích letech. Problémy nastaly, když se běloši po demobilizaci vraceli domů a vyžadovali „svá“ místa zpět. Boj o pracovní pozice spolu s nechutí k cizincům a opovržením k „barevným“ vyústily v sérii nepokojů v letech 1919-1921. Odehrály se hlavně v Londýně, Liverpoolu a Cardiffu. Tam byli při jedné z šarvátek zabiti tři černí členové posádky lodi přepravující uhlí. „*Udělal jsem to*“, řekl jeden z vůdců, Gordon Maskell, „*pro blaho námořníků, jako jsem já, kteří nemůžou získat práci kvůli těmhle negrům*.“²⁵ Vláda se podobným excesům snažila zabránit mimo jiné tím, že financovala repatriaci lidí z kolonií.

Ve třicátých letech 20. století v souvislosti s vzrůstajícím vlivem nacismu, Norimberskými zákony a uplatňováním diskriminační politiky vůči židovskému obyvatelstvu, do Velké Británie znovu proudily tisíce Židů z Německa a střední Evropy. Přibylo jich tu přibližně 50 000 včetně 10 000 dětí z tzv. „dětského transportu“²⁶, v němž do Británie dorazily děti, které strávily válku v opatrovnických rodinách po celé zemi.

Druhá světová válka se stala klíčovým faktorem, který zapříčinil rozsáhlou imigraci ze států indického subkontinentu a Karibiku v druhé polovině dvacátého století. Britská vláda znovu povolala obyvatele dominií a kolonií, aby se podíleli na válečném úsilí impéria a obraně mateřské země. Přišlo nebývalé množství dobrovolníků, mnozí z nich zůstali i po válce a usídlili se zde na trvalo. Ti pak vytvářeli zázemí pro další a další nově příchozí. Dobrovolníci zaplňovali prázdná pracovní místa ve válečném průmyslu, což pro ně bylo atraktivní, neboť měli zajištěnou práci za relativně slušnou mzdu. Indové i obyvatelé Karibiku sehráli velmi významnou roli také v britském obchodním loďstvu. V armádě bylo přes 13 000²⁷ obyvatel ze středoamerických ostrovů a okolo 6 000²⁸ z nich v *Royal Air Force*. Indická účast ve válce ovšem nabyla úplně jiných rozměrů – na straně Spojenců bojovalo přes 2,5 milionu mužů i žen. Sloužili hlavně v Barmě a dále v severní

²⁵ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 280.

²⁶ [online]. 31. 05. 2007, [cit. 2008-04-04]. Dostupné z

<<http://www.movinghere.org.uk/galleries/histories/jewish/journeys/journeys.htm>

²⁷ SPENCER, I. R. G., *British Immigration Policy Since 1939: The Making of Multi-Racial Britain*, London 1997, s. 17.

²⁸ Caribbean participants in the Second World War [online]. [cit. 2008-04-04]. Dostupné z <<http://www.mgtrust.org/car2.htm>>

Africe, na Blízkém východě, Iránu a Iráku a v Itálii. V královském námořnictvu jich bylo přibližně 30 000 a 55 000 jich vstoupilo do *Royal Indian Air Force*.²⁹

V průběhu války se do Spojeného království dostaly také desítky tisíc polských vojáků. Polské námořnictvo uniklo přes Baltské moře, ostatní přes Maďarsko, Rumunsko a Francii. Polské jednotky se účastnily bojů v Evropě i v severní Africe a na Blízkém východě. I Poláci byli významně zastoupeni v RAF a přispěli k vítězství v „bitvě o Anglii“. Jejich přínos ocenil ve svém projevu i Winston Churchill: „*Vláda Jeho Veličenstva*“, sliboval „*nikdy nezapomene na dluh, který má k polským jednotkám... upřímně doufám, že jim bude možné nabídnout svobodu a občanství britského impéria, pokud si to budou přát. Měli bychom považovat za čest mít mezi sebou takové věrné a odvážné bojovníky, kteří jako by byli naši vlastní krve.*“³⁰ Vzhledem ke změnám, které se v Polsku koncem války odehrály, velká část polských vojáků v Británii zůstala.

1. 2. Imigrace po druhé světové válce

Po válce se britské hospodářství potýkalo s nedostatkem pracovních sil. Britská vláda se snažila volná pracovní místa zaplnit, přičemž preferovala Iry a přistěhovalce z kontinentální Evropy, případně tzv. Starého Commonwealthu³¹. Tyto zdroje se nicméně ukázaly jako nedostatečné, a proto začali poptávku uspokojovat imigranti z Nového Commonwealthu. Dalším impulsem, který posílil příliv „barevné populace“ do Británie, bylo přijetí Zákona o „Britské státní příslušnosti“ (*British Nationality Act*) v roce 1948. Jeho přijetím se Británie snažila udělat vstřícný krok a posílit svou slábnoucí roli mezi nově vznikajícími státy Commonwealthu. Právě zde byl právně zakotven termín „občan Spojeného království a kolonií“ (*Citizen of the United Kingdom and Colonies*), který zahrnoval všechny dosavadní „britské poddané“ (*British subjects*). Všichni tito občané měli právo vstoupit, pracovat a usadit se ve Spojeném království a požívat všechna

²⁹ Indian participants in the Second World War [online]. [cit. 2008-04-04]. Dostupné z <<http://www.mgtrust.org/car2.htm>>

³⁰ CHURCHILL, W., *History of the Second World War*, Vol. 5, Cassel 1950, s. 96, in: WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 322.

³¹ Termínem Starý Commonwealth je myšlena Austrálie, Kanada a Nový Zéland. Zatímco v „Novém Commonwealthu“ jsou státy, které získaly nezávislost na Spojeném království v poválečné době. V této práci bude termín používán zejména pro Indii, Pákistán, (později) Bangladéš, státy východní Afriky a Karibiku.

občanská a politická práva. V podstatě toto legislativní opatření uzákonilo v praxi již probíhající „politiku otevřených dveří“.³²

Za počátek poválečné „barevné imigrace“ je považován příjezd lodi „*Empire Windrush*“ s téměř pěti sty jamajskými přistěhovalci v červnu 1948. Ti byli v hledání práce úspěšní a brzy je následovali další. Svou roli zde sehrál nejen nedostatek pracovních sil v Británii, ale i vysoká nezaměstnanost a špatná hospodářská situace na ostrovech. Počátkem 50. let přistoupily k omezení přílivu přistěhovalců Spojené státy americké, což se přímo dotklo obyvatel karibských ostrovů. Prvního vrcholu dosáhla imigrace z Karibiku v Británii v polovině padesátých let. Zhruba od této doby začal růst počet nově příchozích z Indie a Pákistánu. Většinou pocházeli z oblastí s dlouhou tradicí migrace – z Paňdžábu Gudžarátu a Sylhetu (dnešní Bangladéš). V letech 1960-1962 došlo k dramatickému vzednutí imigrační vlny.³³ Její hlavní příčinou byla obava z plánovaného omezení imigrace.

Ačkoli ve srovnání s celkovou britskou populací bylo množství imigrantů téměř zanedbatelné, jejich neomezovaný příliv vzbuzoval u Britů obavy.³⁴ Napětí vzrostlo v souvislosti s „rasovými“ nepokoji v Notting Hillu a Nottinghamu v Londýně během „babího léta“ 1958. Od té doby se záležitosti týkající se „barevné imigrace“ pravidelně dostávaly na první stránky novin. Počátkem 60. let byla většina Britů pro to, aby byla zavedena alespoň nějaká kontrola nad počtem přistěhovalců.

První zákon omezující přistěhovalectví z Commonwealthu (*Commonwealth Immigrants Act*), předložený konzervativní vládou Harolda Macmillana, nabyl platnosti k červenci 1962. Podle něj museli přistěhovalci získat pro vstup do země pracovní povolení (*vouchers*). Právě přidělování pracovních povolení ovlivňovalo profesní skladbu a počty přistěhovalců. Efektivita zákona byla více než sporná. Sice se podařilo částečně omezit počet imigrantů přicházejících za prací, ale z obavy před dalším zpříšňováním imigrační politiky výrazně stouplo množství rodinných příslušníků přijíždějících do Británie. A byl to právě strach z přípravy výše zmíněného zákona zapříčinil alarmující nárůst počtu přistěhovalců v letech

³² SMALL, S., SOLOMOS, J., *Race, Immigration and Politics in Britain: Changing Policy Agendas and Conceptual Paradigms 1940s-2000s*, in: *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. 46, 2006, s. 242.

³³ V roce 1958 přišlo do Velké Británie: 15 000 obyvatel Karibiku, 6 000 Indů a 5 000 Pákistánců a v roce 1961 to bylo přibližně: 66 000 obyvatel Karibiku, 24 000 Indů a 25 000 Pákistánců. Srv: GISH, O., *Color and Skill: British Immigration, 1955-1968*, in: *International Migration Review*, Vol. 3, No. 1, 1968, s. 22.

³⁴ RUDOLPH, Christopher. Security and the Political Economy of International Migration [online]. 23. 1. 2008, [cit. 2008-06-04]. Dostupné z < <http://repositories.cdlib.org/igs/WP2002-4/>>

1960-1962. Ačkoli labouristé proti zákonu hlasitě protestovali, další omezení imigrace v letech 1965 a 1968 prosadili právě oni. Omezili počet pracovních povolení a vouchery typu C³⁵ zrušili úplně. Druhý *Commonwealth Immigrants Act*, který zpřísnil kontrolu přistěhovalců, byl uzákoněn v březnu 1968 jako přímý důsledek očekávané vlny asijských usedlíků z východní Afriky, zvláště z Keni. Zákon zbavil Asiaty z východní Afriky, kteří měli britské pasy, automatického práva ke vstupu do Spojeného království.³⁶ Také znovu výrazně omezil vydávání pracovních povolení. V roce 1971 byl přijat zákon o přistěhovalcích (*Immigration Act*). Týkal se veškeré imigrace do Británie; žadatelé o pobyt v Británii se dělili podle toho, zda se jejich předkové (do třetí generace) narodili v Británii či nikoli. Tím byli upřednostněni obyvatelé Starého (rozuměj „bílého“) Commonwealthu, zatímco velká část obyvatel bývalého impéria byla postavena na roveň cizincům. Tento zákon ve svém důsledku mířil proti „barevným přistěhovalcům“ a byl v rozporu s *British Nationality Act* z roku 1948. Ačkoli vyvolal silné protesty, byl postupem času ještě posílen a skutečně výrazně omezil hospodářskou imigraci.

V 60. letech labouristé rovněž prosadili zákony, které měly omezit rasovou diskriminaci v Británii. Oba *Race Relations Acts* (1965, 1968) byly vydány přibližně ve stejné době, kdy parlamentem prošla opatření k omezení imigrace. Všechna tato opatření dohromady byla brána jako pokus zlepšit vztahy mezi jednotlivými rasami na ostrovech.³⁷ První *Race Relations Act* postavil diskriminaci mimo zákon. Jeho účinnost však byla velmi omezená, neboť se nedotýkala diskriminace v oblastech, jež byly pro imigranty nejpálčivější – tedy v zaměstnání a u pronajímání a kupování bytů. Sankce za porušení tohoto zákona byly navíc velmi těžce vymahatelné. Proto byl zákon v roce 1968 rozšířen právě o nezákonnost diskriminace na základě rasy v oblasti práce a bydlení. K dalšímu posílení zákona došlo v roce 1976.

V poválečné době se ve Spojeném království odehrály v oblasti imigrace a imigrační politiky zásadní změny. Do Británie přibýlo velké množství lidí jiné barvy pleti, kultury, zvyků i náboženství. Intenzita migrace byla do té doby nevídaná – v roce 1951 žilo v Británii 276 000 obyvatel původem z Nového Commonwealthu;

³⁵ Tzn. pracovní povolení pro lidi bez specializace či profesních dovedností.

³⁶ RAMSDEN, J. (ed.), *Oxfordský průvodce britskou politikou dvacátého století*, Český Těšín 2006, s. 907.

³⁷ Omezením imigrace se sice vyšlo vstříc Britům, zato ale museli „spolknout hořkou pilulku“ v podobě *Race Relations Acts*. Rasové zákony měly naopak alespoň částečně utišit imigranty, kteří s kontrolou přistěhovalců většinou nesouhlasili.

o dvacet let později to již bylo 1,2 milionu lidí.³⁸ Téma imigrace nenechávalo od 60. let chladným téměř nikoho a je přirozené, že k němu obyvatelstvo i politické elity zaujímaly různé postoje. Ty záležely na tom, jak často Britové s imigranty přicházeli do styku, kde pracovali a bydleli, jaké četli noviny, do jakých odborů patřili, ale i na rozhledu, vzdělání, zkušenostech a míře tolerance. V případě politiků to byla také strana, jejímiž byli členy, ale samozřejmě i voličská základna, ze které vzešli.

1. 2. 1. Poválečná migrace z Evropy

Irové zůstali i po válce nejsilnější menšinou v zemi a jejich počet stále stoupal, neboť britská vláda irskou migraci za práci nijak neomezovala.³⁹ Odcházeli z republiky hlavně z důvodu klesající životní úrovně, způsobené stagnujícím hospodářstvím a vysokým populačním přírůstkem. V Británii byly vyšší platy i lepší sociální síť. Mnoho mladých lidí navíc lákala představa uvolněnějšího prostředí a mravů v poválečné Británii. Svou roli také sehrála geografická blízkost, levná doprava a existence etablované irské komunity.⁴⁰ Irové se podíleli na výstavbě budov a komunikací, pracovali v továrnách a dělali další, většinou nekvalifikované práce. Britové pozvolna měnili svůj náhled na Iry a tolerovali je více než kdykoli v minulosti. Stalo se tak díky jistému útlumu irské nacionalistické politické aktivity a oslabení britského odporu vůči katolíkům v průběhu 20. století.⁴¹ Největší irské komunity byly (a dosud jsou) v Londýně, Manchesteru, Southamptonu, Coventry a Lutonu.

Další početnou menšinu v Británii tvořili Poláci. Mnozí z těch, kteří zůstali po válce mimo svou vlast, se nehodlali vrátit do komunistického Polska. V prosinci roku 1945 měly polské vojenské síly pod britským vedením téměř čtvrt milionu mužů; pro mnohé z nich mohl být návrat domů nebezpečný.⁴² Britská vláda vyšla polským vojákům vstříc a v září roku 1946 ustanovila tzv. *Polish Resettlement Corps*, organizaci, která pomáhala polským vojákům s přizpůsobením se britskému

³⁸ ADOLINO, J.R., *Ethnic minorities, Electoral Politics and Political Integration in Britain*, London 1998, s. 26.

³⁹ Počet Irů lze ovšem určit jen velmi těžko, poněvadž mnozí z nich byli v Británii jen dočasně. Více in: GISH, O., *Color and Skill: British Immigration, 1955-1968*, in: *International Migration Review*, Vol. 3, No. 1, 1968, s. 20-21.

⁴⁰ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 217.

⁴¹ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 251.

⁴² HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 211.

civilnímu životu. Tyto sbory byly pod vojenskou kontrolou a pracovaly převážně v zemědělství, stavebnictví, průmyslu, ale také například zneškodňovaly nevybuchlé bomby. Program byl dobrovolný a trval do roku 1949. Během tří let se ho zúčastnilo více než 114 000⁴³ Poláků. I když vznikalo určité napětí mezi polskými vysloužilci a místním obyvatelstvem, žádné jiné skupině cizinců se nepodařilo splynout s britskou společností tak rychle a s tak malým rozruchem. Poláci měli v očích Britů mnoho předností – byli bílí, pracovití, přizpůsobiví, často příslušníci střední třídy a křesťané. Stali se oběťmi děsivých událostí a přijeli v době nedostatku pracovních sil. I odbory nakonec zjistily, že se z jejich strany nemusí ničeho obávat. Svou roli zde zřejmě sehrálo i to, že jakmile byla spuštěna železná opona, nebylo pravděpodobné, že by je následovaly davy krajanů.⁴⁴ Poláci žili hlavně v Londýně, Birminghamu, Bradfordu a Manchesteru, kde měli silné zázemí – bylo zde mnoho polských organizací, krajanských spolků, klubů i hospod. Byly vydávány polské knihy a v polštině vycházel i denní tisk. K zesílení naturalizace Poláků docházelo v průběhu 60. let, kdy si začali stále více uvědomovat, že exil v Británii bude nejspíše trvalý.⁴⁵

V letech 1946-1951 se do Velké Británie dostaly desetitisíce Evropanů z utečeneckých a zajateckých táborů v rámci vládou organizovaných programů jako tzv. *European Volunteer Workers* (EVW). Měli pracovat v hlavně v klíčových průmyslových odvětvích na obnově válkou poničené země. Mezi nejznámější programy patřily *Balt Cygnet Scheme* (nábor svobodných žen z Pobaltí pro práci s pacienty s tuberkulózou) a *Westward Ho!* (nábor 78 500⁴⁶ mužů i žen převážně pobaltského, ukrajinského, rumunského a jugoslávského původu z okupačních zón v Německu a Rakousku). Do Spojeného království se dostalo také několik tisíc Ukrajinců z italských zajateckých táborů. Muži, kteří tvořili téměř tři čtvrtiny EVW, pracovali hlavně v zemědělství, textilních továrnách a dolech. Ženy byly najímány pro práci v nemocnicích. Přítomnost a práce příchozích v rámci EVW programů byla velmi tvrdě omezována. Pracovní povolení se vydávala pouze na rok a poté se případně prodlužovala. Od roku 1947 si s sebou členové EVW rovněž nesměli brát

⁴³ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigraton and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 211.

⁴⁴ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 326.

⁴⁵ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigraton and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 237.

⁴⁶ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 331.

rodinné příslušníky. O tvrdé podmínky vůči „dobrovolníkům“ se zasadily hlavně odbory, jež si na vládě vynutily, aby nově příchozí dostali jen místa, kde nebylo možné poptávku uspokojit britskými pracujícími, a aby se v případě nadstavu cizinci propouštěli jako první. Odbory se také domluvily na jejich kvótách, platech, povýšeních apod. Tato omezení byla od roku 1951 rušena.⁴⁷

Mezi další výrazné menšiny v poválečné Británii patřili Italové, Malt'ané, obyvatelé Kypru a po roce 1956 také Maďaři. Italové se sem dostávali v rámci vládních programů EVW; v pozdějších letech si je soukromé firmy, jako například *London Brick Company*, najímaly přímo v Itálii.⁴⁸ Zpočátku pracovali v cihelnách, továrnách, slévárnách a dolech, ale postupně začali sami podnikat, nejčastěji v oblastech gastronomie a služeb. Množství italských restaurací a kaváren se stalo typické pro některé části Londýna, Manchesteru, Peterborough a ostatních britských měst. Vzhledem k historickému vztahu Spojeného Království k Maltě a Kypru bylo jen přirozené, že, když na ostrovech vypukly potíže, část emigrantů se uchýlila do Velké Británie. V případě Malt'ánů byly důvody převážně ekonomické; obyvatelé Kypru vypudil ze země dlouhotrvající konflikt mezi řeckou a tureckou komunitou.

1. 2. 2. Poválečná migrace ze zemí Commonwealthu

Na tomto místě se budu věnovat především přistěhovalcům z oblasti Karibiku, a to pouze jejich příjezdu do Velké Británie; ostatní aspekty jejich života ve Spojeném království zmíním v následujících kapitolách. Imigranty z Indického poloostrova se budu zabývat v páté kapitole.

Od konce 40. let mnozí obyvatelé Karibiku opouštěli svou vlast a pokoušeli se najít štěstí za Atlantikem. Měli k tomu bezpočet důvodů. Ekonomika karibských ostrovů byla slabá a dlouho se vzpamatovávala z řádění ničivého hurikánu v srpnu roku 1944. Lidé téměř neměli možnost najít obstojnou práci. V roce 1952 schválil americký kongres tzv. McCarran–Walterův zákon, který radikálně omezil⁴⁹ imigraci do Spojených států. To zasáhlo zejména Jamajčany, kteří ztratili příležitost

⁴⁷ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 230-231.

⁴⁸ London Brick Company [online]. [cit. 2008-08-04]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/The_London_Brick_Company>

⁴⁹ Počet přistěhovalců z „britského Karibiku“ byl omezen na pouhých 800 ročně (a maximálně 100 z Jamajky) Srv.: HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 221.

sezónního zaměstnání na Floridě. Proto se jejich zraky začaly obracet k mateřské zemi.

Po roce 1945 se na karibské ostrovy vrátily tisíce vysloužilých vojáků. Za války získali dobrý výcvik i sebevědomí a mnoho toho prožili. V britském vojsku o ně bylo poměrně dobře postaráno a dostávali slušný plat. Proto se jim zdálo těžké vrátit se zpět do Karibiku, kde jim „život připadal pomalejší, chudší a omezenější než kdykoli předtím“.⁵⁰ Když si uvědomili tvrdou realitu života na ostrovech, spatřili příležitost v návratu do Británie. Líčili ji ostatním jako „ráj pracujících“, kde na každého čeká spousta volných pracovních míst.⁵¹ Mnozí z nich navíc získali vzdělání ve školách anglického typu, mluvili anglicky a byli křesťané. Dalším podnětem k přistěhovalectví se stal *British Nationality Act*, který umožňoval zájemcům volný vstup do země. Za nejdůležitější faktor je ovšem považována poptávka po pracovních silách.^{52,53} Svým dílem přispělo i zlepšení dálkové dopravy, plavba přes Atlantik byla rychlejší a levnější.

Příplutí lodi *Empire Windrush* se pro Brity stalo symbolem poválečné imigrace z nového Commonwealthu. Nešlo o organizovanou dopravu pracovních sil z kolonií,⁵⁴ a tudíž o ní zprvu nikdo netušil. Attleeho vláda byla příjezdem takového množství karibských migrantů velmi překvapena a vyvedena z míry.⁵⁵

Pasažéři byli převážně kvalifikovaní mladí muži, z nichž mnozí sloužili za války ve spojeneckých jednotkách. Většina očekávala, že se do několika let vrátí zpět. Přijeli sem zejména za pracovními příležitostmi, ale byly zde i výjimky – například nejmladší z cestujících, třináctiletý Vincent Reid, byl poslán do Británie

⁵⁰ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 313.

⁵¹ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 333.

⁵² Srv.: PEACH, G. C. K., *West Indian Migration to Britain*, in: *International Migration Review*, Vol. 1, No. 2, 1967, s. 34-38; HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 220; SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 313.

⁵³ V roce 1949 Královská komise pro obyvatelstvo oznámila, že země potřebuje získávat 140 000 imigrantů ročně, aby uspokojila poptávku po pracovních silách. in: SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 313.

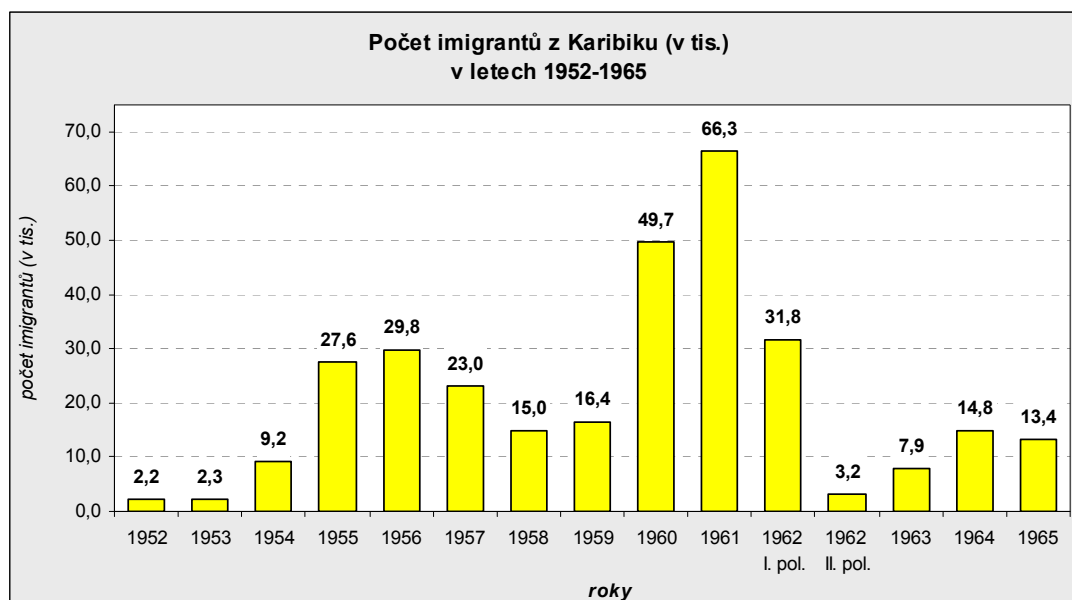
⁵⁴ Bývalá německá válečná loď přejmenovaná na *Empire Windrush* se po roce 1945 specializovala na dopravu osob. Při jednom ze svých návratů do Británie se zastavila pro několik lidí na Jamajce. A protože měla na palubě ještě několik set volných míst, snažila se je zaplnit. Mimo jiné tím, že na polovinu snížila ceny jízdenek. Srv.: WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 335.

⁵⁵ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 311.

proto, aby zde získal lepší vzdělání. Rodiče si totiž nemohli dovolit udržet ho na prestižní St. Georges College v Kingstonu.⁵⁶

Příjezd *Empire Windrush* se stal impulsem pro další podobné cesty. Až do poloviny 50. let šlo převážně o jamajskou⁵⁷ imigraci malého rozsahu. Po roce 1954 se do Británie začali dostávat i přistěhovalci z dalších zemí karibské oblasti (Trinidadu, Barbadosu, Dominiky, Britské Guyany, Grenady, Monserratu apod.) a jejich počty dramaticky rostly (viz graf č. 1).

Graf č.1: Počet přistěhovalců z Karibské oblasti ve Velké Británii v letech 1952-1965⁵⁸

Nárůst imigrace bývá dáván do přímé souvislosti s větší poptávkou po pracovních místech. Ta byla nejvyšší v roce 1956, tedy ve stejné době, kdy nastal

⁵⁶ GREEN J., *Them, Voices from the Immigrant Community in Contemporary Britain*, London 1990, s. 70.

⁵⁷ Imigranti z Jamajky udrželi početní převahu nad ostatními přistěhovalci z karibské oblasti i v pozdější době. V roce 1966 bylo 60% imigrantů z Karibiku jamajského původu in: GOULBOURNE, H., *Race Relations in Britain since 1945*, London 1998, s. 42.

⁵⁸ Ze statistik Home Office. Data z let 1952-1954 udávají počet imigrantů z Karibiku, kteří přijeli do Británie; údaje z let 1955-1965 již udávají „čistý počet příchozích“ karibských imigrantů (tzn. z tohoto množství je odečten počet odchozích) ve Spojeném království, in: PEACH, G. C. K., *West Indian Migration to Britain*, in: *International Migration Review*, Vol. 1, No. 2, 1967, s. 38; GISH, O., *Color and Skill: British Immigration, 1955-1968*, in: *International Migration Review*, 1968, Vol. 3, No. 1, s. 22.

první vrchol „karibské imigrace“. Britské podniky navíc podporovaly přistěhovalcům tím, že si pracovníky najímaly přímo na ostrovech samy. Zajistily imigrantům práci a zaplatily jim cestu do Spojeného království. Poplatky za přepravu se zaměstnancům potom strhávaly z platu. Právě roku 1956 se do Británie dostalo několik tisíc obyvatel z Barbadosu, jež si najal *London Transport*. Na ostrovech byli najímáni také pracovníci do britského zdravotnictví; později zaměstnanci na ostrovech získala také *British Hotels and Restauration Associations*.⁵⁹ V letech 1958-1959 volných pracovních míst naopak výrazně ubylo; na to patřičně zareagovali karibští přistěhovalci.⁶⁰

Strach z omezení imigrace byl „hnacím motorem“ pro masovou migraci na přelomu 50. a 60. let. V těchto letech počet přistěhovalců dosáhl nebývalé výše. Množství ekonomických imigrantů se snížilo po zavedení *Commonwealth Immigrants Act*.⁶¹ Roku 1964 žilo ve Velké Británii přes 300 000⁶² lidí narozených v Karibiku. Velký rozdíl byl mezi prvními migranty, kteří byli zcela nebo částečně kvalifikovaní a pocházeli z městského prostředí, a imigranty z konce 50. let, jež pocházeli z chudých venkovských oblastí a neměli žádné odborné znalosti. Zpočátku přijížděli hlavně muži, postupně se ale poměr mezi pohlavími vyrovnával. Podle sčítání lidu v roce 1971 převažovaly v Londýně ženy karibského původu nad muži. Velká část jich byla mladých a svobodných a měla stejné ekonomické ambice jako muži.⁶³

Do poválečné Británie přijížděli i další obyvatelé z kolonií – například ze západní Afriky (Nigérie, Gambie, Sierry Leone, Ghany), oblasti Somálského poloostrova, Etiopie a Britské východní Afriky.⁶⁴ V roce 1966 žilo v Británii přes 50 000 Afričanů či jejich potomků.⁶⁵ Na Britské ostrovy přicházeli také lidé

⁵⁹ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 221.

⁶⁰ Mezi britskými historiky a sociology panuje shoda o příčinách poklesu imigrace, ale liší se v důrazu, který na jednotlivé omezující faktory kladou. Podrobněji se tímto jevem zabývám níže.

⁶¹ Důvody ovšem nespočívají pouze v restriktivních opatřeních vlády, další in: PEACH, G. C. K., *West Indian Migration to Britain*, in: *International Migration Review*, Vol. 1, No. 2, 1967, s. 39-40.

⁶² PEACH G. C. K., *West Indian Migration to Britain*, in: *International Migration Review*, Vol. 1, No. 2, 1967, s. 33.

⁶³ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 315.

⁶⁴ zde ovšem většinu imigrantů tvořili obyvatelé indického původu.

⁶⁵ GOULBOURNE, H., *Race Relations in Britain since 1945*, London 1998, s. 43.

z dominií. V letech 1946-1950 se jich sem dostalo přes 100 000.⁶⁶ Ačkoli toto číslo není malé, bílými přistěhovalci se nikdo nijak výrazněji nezabýval, pro většinu populace byli „neviditelní“.

Mimo oblast impéria a Commonwealthu se do Spojeného království dostávali také Číňané, převážně z Hongkongu. Po nastolení Mao Ce-tungova komunistického režimu utíkaly do Hongkongu tisíce uprchlíků z kontinentální Číny, čímž zde vznikala „přetlak“ obyvatelstva. Proto se mnozí rozhodli zkusit štěstí v Británii či jinde v západní Evropě. Koncem 60. let na Britských ostrovech žilo okolo 50 000⁶⁷ Číňanů. I když hlavním centrem jejich osídlení zůstal Londýn (Gerrard Street v Soho) a některé větší přístavy, rozptýlili se Číňané po celé zemi. Naprostá většina jich pracovala v oblasti gastronomie. Nejprve převzali britské prodejny *Fish and Chips*, postupně ale naučili Brity oceňovat i čínskou kuchyni. Díky nim se také rozšířilo stravování ve formě *takeaway* (mnoho Číňanů neumělo anglicky a „jídlo s sebou“ pro ně představovalo snadný způsob, jak se vyhnout obsírnější komunikaci při obsluze). Největší výhodou čínských restaurací se stalo to, že byly levné a otevřené čtrnáct i více hodin denně.⁶⁸ V tomto se podobaly restauracím indickým.

⁶⁶ GISH, O., *Color and Skill: British Immigration, 1955-1968*, in: *International Migration Review*, Vol. 3, No. 1, 1968, s. 21.

⁶⁷ Statistiky týkající se obyvatelstva čínského původu bývají ještě problematictější než u jiných etnických skupin. Srv.: HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 218; SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 317.

⁶⁸ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 395-397.

Druhá kapitola

Život imigrantů ve Velké Británii

Imigranti⁶⁹ přijížděli do Velké Británie s různými představami, přáními a očekáváními. Za desetiletí a staletí, kdy byly jejich země součástí impéria, získali o „mateřské zemi“ mnoho iluzí. Ty vytvářeli samotní Britové, velmi často misionáři, především prostřednictvím vzdělávání. Británie jim byla vykreslována jako skvělá, neporazitelná světová velmoc bez poskvrny, která šíří ty nejcennější hodnoty, tradice a civilizační výtobytky ve všech částech své rozsáhlé říše. Ve školách zpívali „*Land of Hope and Glory*“ a „*God Save the King*“, učili se o Anglii (rozuměj Británii) jako o zemi svobody. Mnozí z nich mysleli, že je mateřská země očekává s otevřenou náručí a že život tam bude jednodušší.⁷⁰ Brzy po příjezdu do jejich nového domova, o většinu iluzí přišli. Čekala je tvrdá práce a každodenní předsudky.⁷¹ Mnoho lidí nebylo připraveno na osamělost a nejistotu, které se dostavily po přestěhování se do industrializované urbánní evropské země.

Mezi nejdůležitější a největší problémy, se kterými se imigranti po příjezdu museli potýkat, patřily bydlení a pracovní uplatnění. V těchto oblastech také vznikalo nejzávažnější sociální napětí mezi přistěhovalci a Brity. Proto se na ně zaměřovala média, vládní politika i agitátoři za omezení přílivu imigrantů.

2. 1. Otázka bydlení a usídlení imigrantů

Do druhé světové války žili přistěhovalci převážně v Londýně, v přístavech a univerzitních městech. Během 50. a 60. let se situace změnila a přistěhovalecké osídlení se výrazně rozšířilo. Obecně lze říci, že imigranti se usazovali hlavně ve velkých městských aglomeracích, kde byl nedostatek pracovních sil. Stěhovali se většinou do jejich center, neboť nahrazovali Brity, kteří se odsud přesouvali na

⁶⁹ Od této chvíle budu ve své práci používat výraz „imigranti“ nebo „přistěhovalci“ pro příchozí z Nového Commonwealthu tj. hlavně pro obyvatele Karibiku, Indického subkontinentu a Afriky (převážně východní). Pokud to bude možné, budu se vyhýbat termínu „barevní“, jehož užívání v dnešní době v české literatuře možná není politicky zcela korektní. V britské literatuře se používají nejčastěji výrazy „*coloured*“, „*blacks*“ a „*non-whites*“. Přičemž význam pojmu „*blacks*“ se liší podle kontextu; někdy znamená pouze označení pro černochoy – tj. obyvatelstvo afrického nebo afro-karibského původu, jindy zahrnuje i obyvatele původu asijského. Indové, Pákistánci a Bangladéšané bývají někdy také označováni jako „*browns*“.

⁷⁰ Srv.: GREEN J., *Them, Voices from the Immigrant Community in Contemporary Britain*, London 1990, kpt. Images of England, s. 13-27.

⁷¹ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 347.

předměstí. Úbytek obyvatelstva velkých měst a usazování se v menších městech a na předměstích bylo charakteristickým znakem demografického vývoje britského obyvatelstva v 60. a 70. letech.⁷² Například v letech 1961-1971 poklesl počet obyvatel Velkého Londýna o více než půl miliónu (z 8 na 7,5 miliónu); v téže době se v něm indická populace zdvojnásobila a pákistánská zčtyřnásobila – ačkoli v celkovém počtu byla stále malá.⁷³ V roce 1971 žilo přes 50 % všech imigrantů z Nového Commonwealthu ve dvou největších městech – Velkém Londýně (přibližně 548 000) a Birminghamu (92 000). Následovala města Wolverhampton, Leicester, Bradford⁷⁴ (viz mapa č. 1). Jak už jsem zmínila výše, přistěhovalci se usazovali v místech, kde měli možnost snadno získat práci, tedy především v Anglii a částečně i ve Walesu; ve Skotsku a Severním Irsku jich žilo minimum. Na venkově na ně téměř nebylo možné narazit.⁷⁵ V západním a východním Midlands pracovali hlavně ve výrobním, strojírenském a těžkém průmyslu. V Lancashiru, Yorkshiru a Manchesteru byli zaměstnání převážně v textilkách, kde byl nedostatek pracovních sil chronický. Práce v textilních továrnách totiž patřila k velmi těžkým a těm nejhůře placeným, a proto se jí Angličané pokud možno vyhýbali. Dalšími centry se silnými přistěhovaleckými minoritami byla stará města s „otrokářskou tradicí“ – Bristol, Liverpool a přístav Cardiff.

Jednotlivá etnika se samozřejmě částečně lišila v tom, kde se usazovala. Významnou roli zde hrála tzv. „řetězová migrace“, kdy potenciální migranti dostávali od příbuzných žijících v Británii informace o možnostech zaměstnání, finanční podporu na cestu a pomoc v prvních měsících po příjezdu do země – v Bradfordu, Rochdal, Oldhamu, Dewsbury a dalších. Indové tvořili většinu „barevné populace“

⁷² Srv.: JONES P. N., *Colored Immigration in Birmingham, England*, in: *Annals of Association American Geographers*, Vol. 66, No. 1, March 1976, s. 89; PEACH G. C. K., *Immigrants in the Inner City*, in: *The Geographical Journal*, Vol. 141, No 3, November 1975, s. 373; PEACH G. C. K., *Factors Affecting the Distribution of West Indians in Great Britain*, in: *Transactions of the Institute of British Geographers*, Vol. 38, June 1966, s. 158, 160-161; HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 227.

⁷³ PEACH G. C. K., *Immigrants in the Inner City*, in: *The Geographical Journal*, Vol. 141, No 3, November 1975, s. 373- 374.

⁷⁴ JONES P. N., *The Distribution and Diffusion of the Coloured Population in England and Wales, 1961-71*, in: *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series, Vol. 3, No. 4, 1978, s. 517, 519.

⁷⁵ Podle Jonese jich na venkově žilo okolo 0,3% Srv. JONES P. N., *The Distribution and Diffusion of the Coloured Population in England and Wales, 1961-71*, in: *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series, Vol. 3, No. 4, 1978, s. 516.

Swindonu. Přistěhovalci z Karibské oblasti se usazovali ve většině měst jihovýchodní Anglie a v Midlands, stejně jako ve velkých městech severní Anglie, Manchesteru, Leedsu a Sheffieldu.⁷⁷ Obyvatelé jednotlivých karibských ostrovů si obvykle vytvářeli vlastní komunity – například v Londýně žili Jamajčané v Brixtonu, Claphamu, Stoke Newingtonu, přistěhovalci z Trinidadu v Notting Hillu, příchozí z Barbadosu, Dominiky a Svaté Lucie v Paddingtonu a okolí. Londýňští Indové se usadili v East Endu, Hampsteadu, Kilburnu, South Kensingtonu a Southallu. Pákistánci žili hlavně v Stepney, Spitalfields, Kensingtonu a Newhamu.⁷⁸

Zatímco pracovních míst bylo v Británii nadbytek, o bydlení byla nouze. Bydlení dostupné imigrantům bylo nižšího standardu než u Britů. Většinou získali ubytování ve zchátralých částech města, ve starých rozpadajících se viktoriánských domech. Zpočátku žili téměř všichni v nájemních bytech (často si pronajímali pouze jeden pokoj), protože neměli dostatek prostředků na koupi vlastního bytu či domu. Někteří muži pracující na směny se snažili minimalizovat výdaje i tím, že sdíleli jedinou postel.

Jednou z možností, jak se v Británii dostat k lepšímu bydlení, se v průběhu 20. století stalo obecní ubytování.⁷⁹ Imigranti je zprvu téměř neměli možnost získat. Radnice nastavily podmínky pro získání obecního bydlení takovým způsobem, že to přistěhovalce téměř vyloučilo. Přístup k obecním bytům měli jen ti, kteří žili na příslušném místě dostatečný počet let (pět let nebylo žádnou výjimkou). Teprve po této době se dostali na „čekací list“ a museli vyčkávat dále. Svůj vliv na udělení obecního bydlení mělo i to, zda žadatelé sloužili za války v armádě, jak velkou měli rodinu apod.⁸⁰

Přistěhovalci se také velmi těžko dostávali k hypotékám nebo půjčkám, protože bankám nepřípadali dost spolehliví. Majitelé domů či bytů je odmítali kvůli barvě pleti a pokud je přece jen přijali, platili často více, než bílí nájemníci. Všechny tyto problémy vedly k tomu, že se imigranti snažili kupovat nemovitosti sami.

⁷⁷ JONES P. N., *The Distribution and Diffusion of the Coloured Population in England and Wales, 1961-71*, in: *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series, Vol. 3, No. 4, 1978, s. 527-528.

⁷⁸ Srv.: DEAKIN N., *Residential Segregation in Britain: a comparative note*, in: *Race and Class*, Vol 18, No. 6, 1964, s. 22; SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 318-319; WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 351; DAVISON, R. B., *The Distribution of Immigrant Groups in London*, in: *Race and Class*, Vol. 56, No. 5, 1963, s. 62-68.

⁷⁹ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 236.

⁸⁰ MASON, D., *Race and Ethnicity in Modern Britain*, London 1995, s. 83-84.

Nejčastěji šlo o staré domy ve válkou zničených centrech měst.⁸¹ Aby si mohli dovolit nemovitost koupit, nezbývalo imigrantům často nic jiného než si navzájem pomáhat v rámci jednotlivých komunit. Tato vzájemná podpora byla nejvyšší u Indů a Pákistánců, neboť u nich hrály velmi silnou roli příbuzenské svazky. Vydávání peněz za nájem majiteli mimo komunitu jim navíc připadalo jako trestuhodné plýtvání. V rámci rodiny tedy dávali dohromady své úspory a potom si zakoupili společný dům. U imigrantů z Karibiku byly sice tyto vazby slabší, ale i oni se dostávali k nemovitostem prostřednictvím tzv. *pardner* systému. Rodina, přátelé a blízcí známí odevzdávali každý týden úspory do společného fondu a ty byly poté předány osobě, jež byla na řadě. Takto byli schopni zaplatit například zálohu na byt. Tento systém, který vyžadoval velkou míru vzájemné důvěry a přátelství používali černoši původem z Karibiku na celém světě.⁸²

Nedostatek financí, diskriminace a podezíravost ze strany Britů a nepřátelské prostředí trhu s nemovitostmi výrazně přispěly k vytváření čtvrtí, obydlených téměř jen imigranty. Byly v těch nejhorsích, nejzanedbanějších částech měst a obyvatelstvo zde žilo ve vysoké hustotě. Jeden z proti-přistěhovaleckých mýtů tvrdil, že příliv imigrantů zapříčinil úpadek čtvrtí, do nichž se nastěhovali. Zde šlo ale o záměnu příčiny a následku. Právě zchátralost čtvrtí a tudíž relativně levné nemovitosti způsobily, že se sem mohli imigranti stěhovat. Dalším z mýtů bylo obvinění, že „barevní vytlačili bílé“. Toto tvrzení se nezakládalo na pravdě, neboť imigranti byli připraveni žít v podmínkách, které se většině Britů jevily jako nepřijatelné.⁸³ Na druhou stranu bylo zřejmé, že britští vlastníci domů začali své nemovitosti často v panice prodávat, když se do sousedství nastěhovali první barevní imigranti.⁸⁴ Obávali se toho, že ceny jejich nemovitostí budou rychle klesat.⁸⁵ Další věc, která původnímu obyvatelstvu vadila, byla právě vysoká hustota imigrantů. Pro

⁸¹ Výjimkou byl Londýn, kde vysoké ceny nemovitostí odrazovaly přistěhovalce od jejich koupě. Dokonce i Indové žili v domech, které nevladnili členové jejich minority. V hlavním městě trvalo přistěhovačům delší dobu než si našetřili dostatečný kapitál ke koupi domu. Srv.: DEAKIN, N., *Residential Segregation in Britain: a comparative note*, in: *Race Class* 1964; Vol. 18, No. 6, s. 20.

⁸² Srv.: GOULBOURNE, H., *Race Relations in Britain since 1945*, London 1998, s. 158; SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 324.

⁸³ CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 163.

⁸⁴ DEAKIN, N., *Residential Segregation in Britain: a comparative note*, in: *Race and Class*; Vol. 18, No. 6, 1964, s. 25.

⁸⁵ Toto tvrzení se snaží vyvrátit V. Karn v článku: *Property Values Amongst Indians and Pakistanis in a Yorkshire Town*, in: *Race and Class*, Vol. 10, 1969.

přistěhovalce bylo ovšem přirozené, že chtěli žít v blízkosti rodiny a přátel nebo těch, s kterými měli silné kulturní, jazykové a náboženské vazby. Často jim v opouštění těchto oblastí bránila také diskriminace na trhu s nemovitostmi a podezíravost místních lidí.⁸⁶

Mezi přistěhovalci z Karibiku a těmi, kteří přišli z Indie a Pákistánu, byly výrazné rozdíly. Pro Asiaty bylo typické, že žili v oblastech s převahou asijské populace, protože mnohem silněji lpěli na rodinných vazbách. Britské prostředí jim navíc bylo zcela cizí. Tzv. *self-segregation* (česky nejlépe „dobrovolné vyčlenění se“) se nejvýrazněji uplatňovalo u Pákistánců. Jejich minoritu ve Spojeném království tvořili téměř výhradně muži z venkovského prostředí. Mnozí z nich žili v mužských ubytovnách, kde platili nízký nájem, stravovali se společně a volný čas trávili pohromadě.⁸⁷ Indové měli také tendenci se držet při sobě; problémy s bydlením řešili většinou společnou koupí řadových domků pro široké příbuzenstvo. Indové, kteří „se vypracovali“, se ovšem stejně jako Britové stěhovali z center měst do lepších čtvrtí na předměstí. Imigranti z Karibiku byli do určité míry k životu uvnitř „barevných čtvrtí“ dotlačeni. V mnoha ohledech se cítili být Brity, ale přesto se stávali oběťmi rasové diskriminace. To pro ně bylo bolestné už proto, že na rozdíl od Asiátů nebyli tak semknutí a téměř neměli instituce, jež by se za ně postavily.⁸⁸

Obtíže imigrantů při hledání bydlení velmi dobře ilustrovala situace v Notting Hillu. Tato oblast byla působištěm nechvalně proslulého polského uprchlíka Petera Rachmana, který zde vlastnil desítky nemovitostí. Rachman většinou koupil za výhodných podmínek staré nemovitosti, z nichž pak zákonem chráněné nájemce⁸⁹ násilnými metodami vypudil. Velmi často do domu nastěhoval černošské nájemníky, které povzbuzoval, aby ztrpčovali současným nájemcům život. Pokud nájemníci odmítli odejít, Rachman na ně poslal své lidi, aby dostali možnost „promyslet si svůj odchod znovu“. Poté, co se mu většinu nájemníků podařilo vypudit, nastěhoval do nemovitostí nové nájemce, tentokrát již bez právní ochrany – těmi byli velmi často karibští imigranti. Po těch potom vyžadoval velmi vysoké nájemné. Většina jeho

⁸⁶ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 318.

⁸⁷ REUBENS, E. P., *Our Urban Ghettos in British Perspective*, in: *Urban Affairs Review* 1971, Vol. 6, s. 331.

⁸⁸ viz výše, 331

⁸⁹ Nájemci byli zákonem chráněni pouze do roku 1957, kdy začal platit kontroverzní „Zákon o pronájmu“ (*Rent Act*). Od té doby mohli majitelé vystěhovávat dlouhodobé nájemníky bez problémů a výši nájmu si určovat podle potřeby.

domů byla přeplněná a zcela nevhodná pro bydlení. Mnoho imigrantů nicméně mělo na výběr buď Rachmana nebo ulici.⁹⁰

Mezi nejznámější přistěhovalecké čtvrti patřily Handsworth a Balsall Heath v Birminghamu, Moss Side s přízviskem „černý pás“ v Manchesteru, Nicholson Street v Glasgowě, známá jako „Burma Road“ a londýnské předměstí Southall,⁹¹ které se stalo jakýmsi „hlavním městem“ Asiátů v Británii.⁹² Části Southallu Sikhové přeměnili na „miniaturní Paňdžáb“. Člověk, který do těchto míst přišel, zde našel restaurace, obchody se sárí, se sladkostmi, s hudebními deskami, jež evokovaly dojem severní Indie.⁹³ Metodistický kostel se v roce 1958 stal sikhskou *gurdwarou* a společenský klub byl později přeměněn na hinduistický chrám.⁹⁴ Asiáté si ve svých čtvrtích vytvářeli poměrně soběstačné komunity – vedli zde vlastní cestovní kanceláře, bankovní pobočky, obchody s šatstvem, prodávali indické potraviny, pekli indické pečivo a měli i vlastní kina, kavárny, školy a kluby.⁹⁵ Koncem 60. a počátkem 70. let obyvatelstvo asijských komunit začali rozšiřovat nově příchozí z Bangladéše.

Modely bydlení imigrantů jsou znázorněné v souboru grafů č. 2. Imigranti z Karibiku se, co se týče bydlení, chovali podobně jako Britové. Sčítání lidu v roce 1971 ukázalo, že 50 % populace původem z Karibiku, stejně jako polovina Britů, žije ve vlastním bydlení, zatímco u Asiátů tvořilo 77 %. U nemovitostí najímaných od místních úřadů představovali Asiáté pouhých 4 %, zatímco obyvatelstvo z Karibiku 26 % a Britové 28 %. V oblasti najímání bydlení od soukromých vlastníků tvořili Asiáté 19 %, imigranti z karibských ostrovů 24 % a Britové 22 %. Na to, že imigranti měli většinou méně peněz, pracovali v hůře placených zaměstnáních než Britové a byli na trhu s nemovitostmi relativně noví, si vedli poměrně dobře.⁹⁶

⁹⁰ Srv: DEAKIN, N., *Residential Segregation in Britain: a comparative note*, in: *Race and Class*; Vol. 6; No. 18, 1964, s. 22; LEECH, K., *Housing and Immigration, Crisis in London*, in: *Race and Class*; Vol. 8, 1967, s. 337; SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 333; WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 350-351.

⁹¹ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 319.

⁹² WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 357.

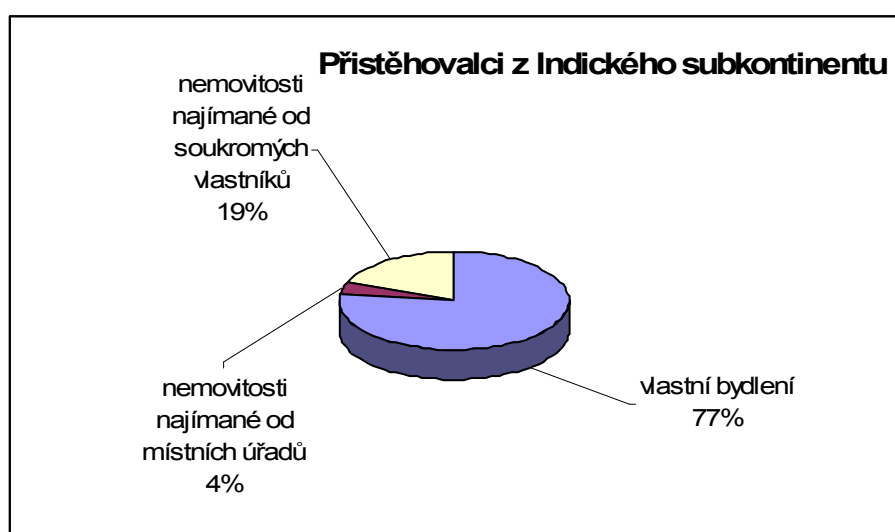
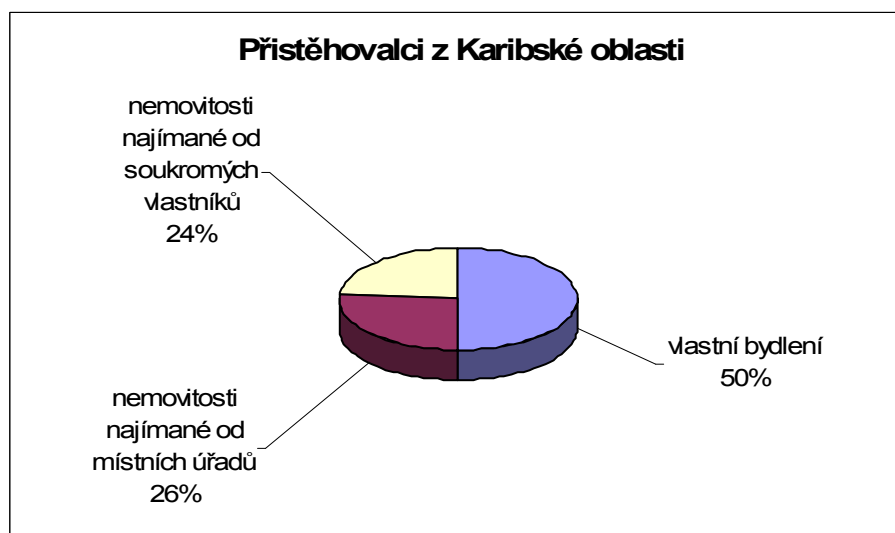
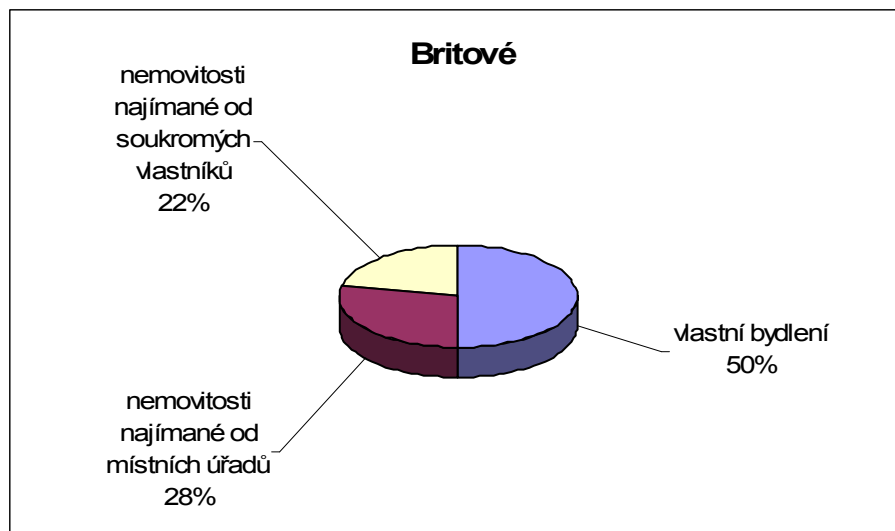
⁹³ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 287.

⁹⁴ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 357.

⁹⁵ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 320.

⁹⁶ GOULBOURNE, H., *Race Relations in Britain since 1945*, London 1998, s. 79.

Graf č. 2: Modely bydlení přistěhovalců⁹⁷

⁹⁷ GOULBOURNE, H., *Race Relations in Britain since 1945*, London 1998, s. 79.

2. 2. Zaměstnání

Příslib relativně dobře placené práce se stal hlavním podnětem pro poválečnou imigraci z Karibiku a Indického subkontinentu. Přistěhovalci byli připraveni urazit obrovské vzdálenosti, aby získali práci, která by zlepšila jejich životní šance. Také byli ochotni kompromisům v ostatních oblastech, zvláště v oblasti bydlení.⁹⁸ Imigranti většinou zamýšleli setrvat v Británii pouze dočasně, dokud si nevydělají dost peněz. Velmi často ale v zemi „zapustili kořeny“ a příjezd žen a dětí jejich trvalé usídlení na Ostrovech „zpečetil“.

Poválečný nedostatek pracovních sil umožnil Britům získat lepší a výnosnější zaměstnání v rozvíjejících se průmyslových odvětvích a službách. Imigrantům nechávali méně žádaná místa ve stagnujících nebo slábnoucích oborech – v textilkách, těžkém průmyslu a dopravě. Většinou šlo o špatně placené, nepříjemné, namáhavé a nebezpečné práce. Pro přistěhovalce z Karibiku či Pákistánu byla i tato zaměstnání atraktivní.⁹⁹ V Lancashiru a West Yorkshiru Indové a Pákistánci pracovali jako dělníci na pro Brity neoblíbených nočních směnách ve válcovnách a textilkách, ve West Midlands ve slévárnách a u vysokých pecí. Přistěhovalci z Karibiku pracovali jako vrátní, nosiči zavazadel, uklízeči, pomocníci v kuchyni a ženy velmi často v nemocnicích po celé zemi. V hlavním městě byli muži zaměstnání u *London Transport*, převážně jako řidiči a výběřčí jízdného.¹⁰⁰ V Southallu pracovaly stovky Paňdžábců v provozech *Woolf Rubber Factory*.¹⁰¹

Obecně lze říci, že většina přistěhovalců dělala nekvalifikovanou či částečně kvalifikovanou práci.¹⁰² Pracovali převážně jako zaměstnanci a do manažerských nebo dozorčích funkcí se dostali jen výjimečně. Velkou překážkou v přístupu k vyšším pozicím byla u lidí ze subkontinentu nedostatečná znalost angličtiny, u některých dokonce negramotnost.¹⁰³ Navíc byli na pracovním trhu noví a neměli dostatečné znalosti místních zvyků a poměrů. Dalším problémem, se kterým se

⁹⁸ GOULBOURNE, H., *Race Relations in Britain since 1945*, London 1998, s. 82.

⁹⁹ REUBENS, E. P., *Our Urban Ghettos in British Perspective*, in: *Urban Affairs Review*, Vol. 6, 1971, s. 326.

¹⁰⁰ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 317-318.

¹⁰¹ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 357.

¹⁰² Konkrétní data: FREEMAN, G., *Immigrant Labour and Working-Class Politics: The French and British Experience*, in: *Comparative Politics*, Vol. 11. No. 1, *Special Issue on „Policy Problems of Social Democracy“*, Oct. 1978, s. 25; GOULBOURNE, H., *Race Relations in Britain since 1945*, London 1998, s. 83.

¹⁰³ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 231.

přistěhovalci potýkali, byla pracovní diskriminace. Ať už vykonávali manuální práci nebo ne, vydělávali si méně a měli nižší sociální status než jejich britské protějšky.¹⁰⁴ Mnozí imigranti dělali práce hluboko pod úrovní jejich kvalifikací. Lidé, kteří ve své zemi vystudovali vysokou školu, v Británii pracovali jako dělníci, uklízeči či jako úředníci na poště.¹⁰⁵ Tato práce do značné míry určovala to, v jakých oblastech se přistěhovalci usadili, kam jejich děti chodily do školy, jak vycházeli s britským obyvatelstvem, ovlivňovala jejich šance zapojit se do občanského života a jejich celkové postavení ve společnosti.¹⁰⁶

V některých případech se imigrantům podařilo najít si zaměstnání stejné nebo podobné tomu, jaké měli doma. Týkalo se to například některých obchodníků z Indického poloostrova nebo východní Afriky. Také lékaři a zdravotní sestry většinou neměli problém najít si práci. Ostatní přistěhovalci ale pracovali na místech zcela nových. Například většina „britských“ Bengálců ze Sylhetu pocházela z venkovských vrstev, které dělnickými pracemi v Bangladéši pohrdaly. Ve Spojeném království se ovšem situace změnila. Mzdy v továrnách pro ně byly dostatečně vysoké na to, aby vyvážily stigma takové práce. Mnozí z nich brali zaměstnání v továrnách jako nepříjemnou nutnost. Poté, co našetřili dost peněz nebo byli propuštěni, začali sami podnikat. Nejčastěji si zařídili restauraci či firmu s výrobou oblečení.¹⁰⁷ Totéž platilo i pro další Asiaty; když uspořili dost peněz, založili si vlastní malé firmy. Snažili se tak vyhnout ubíjející manuální práci, diskriminaci, nebezpečí výpovědi a hlavně závislosti na zaměstnavateli. Mnozí z nich si také rychle uvědomili, že výdělky, které se zdály vysoké z pohledu jejich původní domoviny, jsou podprůměrné v porovnání s místními standardy. Při práci na „volné noze“ výše výdělku závisela především na jejich podnikatelském duchu a pracovitosti. Obojího se mnohým Asiatům dostávalo plnou měrou.

Ve Spojeném království zpočátku panovaly obavy, aby imigranti nebyli zátěží pro sociální systém. Tato očekávání se ale nenaplnila. S výjimkou období ekonomické recese byla zaměstnanost u imigrantů dokonce vyšší než u „bílé“

¹⁰⁴ ADOLINO, J.R., *Ethnic minorities, Electoral Politics and Political Integration in Britain*, London 1998, s. 31.

¹⁰⁵ GREEN J., *Them, Voices from the Immigrant Community in Contemporary Britain*, London 1990, s. 200.

¹⁰⁶ ANWAR, M., *Race and Politics: Ethnic Minorities and the British Political System*, London 1986.

¹⁰⁷ GARDNER, A., SHUKUR, A., „I'm Bengali, I'm Asian, and I'm Living Here“: *The Changing Identity of British Bengalis*, s. 148, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

populace. Nezaměstnanost mužů–imigrantů¹⁰⁸ se zvýšila v obdobích 1960-1961 a 1967-1968. V prvním případě to způsobila obrovská imigrační vlna, ve druhém případě hospodářský pokles. Pro najímání imigrantů platil model „*last in, first out*“; v případě propouštění byli tedy první na řadě. Vysoká nezaměstnanost se později začala objevovat mezi mladými z Karibiku. Podle průzkumu v letech 1969-1970 u mladých mužů z této oblasti (ve věku 16-24 let), byla nezaměstnanost až čtyřikrát vyšší než národní průměr.¹⁰⁹

Zásadní změny v ekonomické migraci do Británie se odehrály v 60. letech, kdy konzervativní i labouristické vlády upustily od principů volného pohybu přistěhovalců. Velkorysou liberální vládní politiku, která občanům Commonwealthu umožňovala usadit se na Ostrovech spolu s plnými občanskými právy, nahradila tvrdá omezení imigrace. Restrikce navíc mířily hlavně proti „barevným“ přistěhovalcům; *Commonwealth Immigrants Acts* měly výrazný dopad nejen na počet, ale i na strukturu přistěhovalců – systém *voucherů* totiž jednoznačně upřednostnil kvalifikované pracovníky před osobami bez odborného vzdělání. Ačkoli z ekonomického hlediska byla neomezovaná pracovní imigrace pro Británii přínosná, politické a sociální faktory tento aspekt téměř zcela zastínily.¹¹⁰

Postoj britských odborů k imigrantům byl ambivalentní. Postupem času se měnil a na různých úrovních odborového hnutí se lišil. S výjimkou několika krátkých období se Sdružení britských odborářských organizací (*Trades Union Congress*) o imigranty příliš nezajímalo.¹¹¹ Rozhodně ne do té míry, aby řešilo problémy ve vztazích odborů a imigrantů na místní úrovni. Jak řekl jeden z přistěhovalců: „*Odbory mluví o bratrství..., ale neudělají jedinou zatracenou věc, aby změnily diskriminační praktiky v místních organizacích a na pracovištích.*“¹¹² Odbory si občas vynutily na vedení podniků to, že imigranti nebudou najímáni vůbec nebo jen v omezeném množství. Jindy musel management zaručit, že se po přijetí imigrantů

¹⁰⁸ Údaje týkající se žen jsou méně spolehlivé a je těžší je interpretovat. Například v pákistánské komunitě bylo do počátku 60. let žen minimum. A ty které v Británii byly téměř nepracovaly. Obecně lze ovšem říci, že nezaměstnanost u imigrntek byla vyšší než u Britek.

¹⁰⁹ REUBENS, E. P., *Our Urban Ghettos in British Perspective*, in: *Urban Affairs Review*, Vol. 6, 1971, s. 325-326.

¹¹⁰ Celkovým hodnocením imigrace z ekonomického hlediska se zabývá článek : ALLEN, S., *Race and Economy: Some Aspects of Position of Non-Indigenous Labour*, in: *Race and Class*, Vol. 13, 1971.

¹¹¹ Neplatí to zcela v případě *National Union of Teachers*, *The Transport and General Workers Union* a *Electrical Trade Unions*

¹¹² RADIN, B., *Coloured Workers and British Trade Unions*, in: *Race and Class* Vol. 8, 1966, s. 158.

do práce dosavadním zaměstnancům nesníží platy. Čas od času se funkcionáři místních organizací snažili zamezit imigrantům v postupu na vyšší pozice. Tvrdili, že vzhledem k rozdílům ve vybavení a ve strojním zařízení nemohou mít dostatečné znalosti na vykonávání kvalifikovanější práce. V některých případech imigrantům znemožňovali vstup do odborů, což s sebou neslo i případný pomalejší kariérní postup. Také se stávalo, že někteří z řad imigrantů sice v odborech byli, ale vůbec nerozuměli jejímu fungování a nikdo nebyl ochoten jim ho vysvětlit. Dalším důvodem, který britské odboráře popuzoval proti imigrantům, byla jejich neúčast na stávkách. Na druhou stranu ovšem vedení mnohých regionálních organizací vydávala pro případné členy letáky v jejich rodných řečech a snažila se barevným předákům rozšiřovat vzdělání. Přístup k imigrantům tedy nejčastěji závisel na postoji lokální organizace a místo od místa se lišil.¹¹³

Vedení *Trades Union Congress* (TUC) zaujalo k přistěhovalcům ze zemí Commonwealthu vcelku liberální přístup. V roce 1961 se postavilo ve prospěch politiky volného pohybu pracovních sil proti *Commonwealth Immigrants Act*. Podobně ostře odsoudilo *Immigration Act* v roce 1971 jako rasově diskriminující. V mezidobí ovšem akceptovalo linii Labouristické strany a začalo obhajovat návrhy na posilování kontroly přistěhovalců.¹¹⁴

Imigranti brzy pochopili, že jejich vyloučení z atraktivnějších a lépe placených prací je často výsledkem dohody mezi vedením a odbory. Proto začali zakládat organizace vlastní. Nejznámější z nich byla *Indian Workers Association*, vytvořená roku 1938¹¹⁵ a obnovená roku 1958. Jejím záměrem bylo zastřešovat aktivity ostatních indických organizací a spolků ve Velké Británii a zlepšovat pracovní podmínky přistěhovalců v koordinaci s TUC. Asociace bojovala proti diskriminaci a snažila se svým členům zprostředkovat informace o vývoji v Indii. Organizace ovšem byla spíše „paňdžábská“ než „indická“ a po celou dobu své

¹¹³RADIN, B., *Coloured Workers and British Trade Unions*, in: *Race and Class*, Vol. 8, 1966, s. 164-171.

¹¹⁴FREEMAN, G., *Immigrant Labour and Working-Class Politics: The French and British Experience*, in: *Comparative Politics*, Vol. 11. No. 1, *Special Issue on „Policy Problems of Social Democracy“*, Oct. 1978, s. 30., RADIN, B., *Coloured Workers and British Trade Unions*, in: *Race and Class*, Vol. 8, 1966, s. 161.

¹¹⁵Cílem *Indian Workers Associations* vzniklé v roce 1938 bylo podnícení, diskuse a podpora indické nezávislosti.

existence se její části dostávaly do sporů. Nakonec dospěly tak daleko, že se *Indian Workers Association* v roce 1967 rozdělila na dvě uskupení.¹¹⁶

2. 3. Vzdělání

V průběhu 60. let začaly za imigranty přijíždět ve větší míře ženy s dětmi a docházelo k sjednocování rodin. Otázka vzdělávání a výuky se tudíž stala pro přistěhovalce stejně závažnou jako zaměstnání a ubytování v dekadě předešlé.

Jak jsem zmínila výše, imigranti měli tendenci usazovat se u sebe; v Británii tudíž vznikaly oblasti s výraznou převahou přistěhovaleckého obyvatelstva. S tím přirozeně souviselo i to, že v některých školách měly děti přistěhovalců velmi významné zastoupení. Například v polovině 60. let v několika školách v Southallu tvořili žáci neevropského původu 30 % a v jedné dokonce téměř 60 % studujících.¹¹⁷ Britské úřady se obávaly, že se v těchto školách sníží úroveň vyučování, zejména vzhledem k jazykovým obtížím Asiatů a problémům s disciplínou u žáků karibského původu. Jako jedno z řešení, které mělo zabránit snižování úrovně škol, se nabízelo „rozptýlení“ přistěhovaleckých dětí: bylo stanoveno, že část dětí z „barevných čtvrtí“ bude autobusem dovážena do jiných škol. Tato doporučení Ministerstva školství však místní orgány realizovaly jen velmi omezeně. Kritické této strategie/politiky preferovali nechat děti chodit do školy v místě bydliště a soustředit se na „vyrovňovací vzdělávání“. To mělo pomocí zvláštních programů, přizpůsobených pracovních pomůcek a učitelských kurzů usnadnit kompenzaci nedostatků „barevných“ dětí.¹¹⁸ Dojíždění do škol se nakonec paradoxně do určité míry prosadilo u britských dětí, jejichž rodiče nechtěli, aby chodily do škol s výraznou přistěhovaleckou minoritou.¹¹⁹

Děti imigrantů se ve školách musely potýkat s několika zásadními problémy. Zpočátku mnohé z nich několikrát měnily bydliště, s čímž souvisela i změna školy a přivykání na nové prostředí. Problémem trvalejšího rázu byla neznalost anglického

¹¹⁶ Indian Workers Association [online]. 11. 05. 2008 [cit. 2008-11-05]. Dostupné z: <http://www.connectinghistories.org.uk/Learning%20Packages/Social%20Justice/social_justice_lp_02.asp>; BALLARD, R., *Differentiation and Disjunction among the Sikhs*, s. 106-107, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigraton and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 240.

¹¹⁷ LEE, R., *The Education of Immigrant Children in England*, in: *Race and Class*, Vol. 7, 1965, s. 132.

¹¹⁸ REUBENS, E. P., *Our Urban Ghettos in British Perspective*, in: *Urban Affairs Review*, Vol. 6, 1971, s. 334.

¹¹⁹ LEE, R., *The Education of Immigrant Children in England*, in: *Race and Class*, Vol. 7, 1965, s. 143.

jazyka. Mnoho dětí z Asie, ale i z Kypru se muselo učit latinku. Dokonce i děti karibských přistěhovalců měly obtíže s výslovností, intonací a používaly odlišnou syntax. Jazyková bariéra znemožňovala učitelům poznat inteligenci a schopnosti dětí. Kulturní rozdíly a odlišné zvyky ztěžovaly dětem zařazení se do běžných britských školních tříd. Některá školní nařízení byla totiž v rozporu s jejich obyčejí nebo vírou. Například sikhští hoši nesměli nosit turbany a povinné nošení školních uniforem znemožňovalo sikhským dívkám nosit tradiční kalhoty. Ještě těžší to měly muslimské děti, zvláště dívky z Pákistánu. Jejich rodiče nechtěli, aby přicházely do kontaktu s anglickými vrstevníky, a proto je raději vyučovali doma. V tomto ohledu to měly snazší děti přistěhovalců z Karibiku. Jejich kulturní vzory byly totiž podobnější britským a většina z nich se aktivně snažila přizpůsobit se anglické společnosti.

Významný vliv na vzdělávání dětí měl postoj jejich rodičů. Výsledky dosahované ve škole závisely do velké míry právě na jejich podpoře. Určitým způsobem byli znevýhodněni indičtí a pákistánští žáci, jejichž matky často neuměly anglicky a tudíž dětem nemohly pomáhat s přípravou do školy. Na druhou stranu mnoho asijských rodin přijelo do Británie s cílem poskytnout dětem lepší vzdělání, což se odrazilo ve zvýšené podpoře potomků ve škole. Děti přistěhovalců se musely vyrovnávat také s negativním přístupem britských dětí, v němž se odrážely stereotypy a předsudky jejich rodičů. To se projevovalo verbálními útoky a příležitostně i rvačkami.¹²⁰

Přes všechny tyto obtíže se situace postupně zlepšovala. Velká část imigrantů si totiž uvědomila, že kvalitní vzdělání je klíčem k lepšímu zaměstnání a k postupu na společenském žebříčku. Nejpozději od počátku 80. let zůstávalo v denním studiu více mladých přistěhovalců (16-19 let) než stejně starých Britů. Důvodem byla nejen vyšší podpora rodičů, ale i snaha kompenzovat případné dřívější nedostatečné vzdělání na nižších stupních výuky. Někteří z nich navíc brali pokračování ve studiu jako alternativu k nezaměstnanosti.¹²¹ Jednotlivé etnické skupiny se od sebe poměrně výrazně lišily v úrovni dokončeného vzdělání. Zatímco přistěhovalci z Karibiku

¹²⁰ LEE, R., *The Education of Immigrant Children in England*, in: *Race and Class*, Vol. 7, 1965, s. 134-136.

¹²¹ MASON, D., *Race and Ethnicity in Modern Britain*, London 1995, s. 64-65.

a Indové dosahovali relativně dobrého vzdělání, Pákistánci a později hlavně Bangladéšané na tom byli většinou špatně.¹²²

2. 4. Sociální systém

S velkým počtem imigrantů do Británie „přišly“ některé infekční choroby, jež byly na Ostrovech téměř vymýceny. Nejzávažnějším problémem se staly neštovice. Největší epidemie této choroby propukla v letech 1961-1963 v Bradfordu, kde na její následky zemřelo 24 lidí. Znepokojující byl také výskyt tuberkulózy, který byl u přistěhovalců mnohonásobně vyšší než u britské populace (v případě Indů šestkrát, u imigrantů z Pákistánů dokonce třicetkrát). Také venerické choroby byly u přistěhovalců častější.¹²³ Kromě těchto chorob se mezi imigranty objevily i případy výskytu tyfu a cholery, trachomu a dalších infekčních očních chorob.^{124, 125}

Obavy některých Britů, že přistěhovalci budou nadměrně využívat služeb sociálního zabezpečení, se, jak jsem již uvedla, nepotvrdily.¹²⁶ Zdravotní výdaje a náklady na školství byly srovnatelné s domácí populací. Celkově měli imigranti dokonce menší požadavky na sociální zabezpečení. Hlavním důvodem byla věková struktura přistěhovalců (viz graf č. 3) Největší zátěží pro sociální systém státu je většinou obyvatelstvo v důchodovém věku. V 60. letech představovaly britské státní výdaje na penzisty více než 60 % z celkové sumy, vybrané v rámci „národního pojištění“ a peněz určených na sociální příspěvky. Mezi přistěhovalci bylo jen velmi málo důchodců, a proto čerpali ze státní pokladny méně peněz. Pracující imigranti také v mnohem větší míře podporovali staré lidi ve své komunitě. Většina byla navíc v mladším produktivním věku (25-35 let), a proto jejich požadavky na zdravotní a sociální systém byly poměrně malé.¹²⁷

¹²² ADOLINO, J.R., *Ethnic minorities, Electoral Politics and Political Integration in Britain*, Great Britain 1998, s. 34; MASON, D., *Race and Ethnicity in Modern Britain*, London 1995, s. 64.

¹²³ Týkalo se to zvláště přistěhovalců, kteří pocházeli z Karibské oblasti či z některých afrických zemí. V těchto společnostech byla promiskuita běžnější.

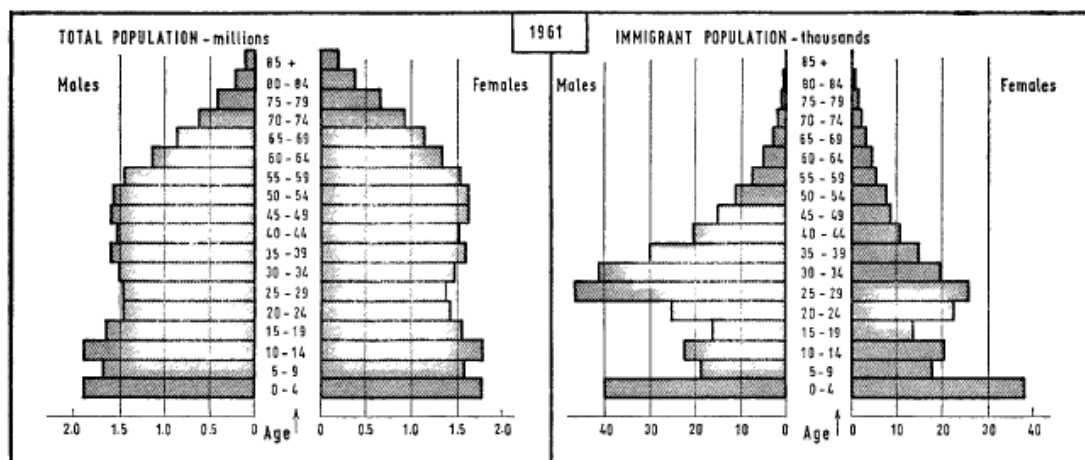
¹²⁴ SEMPLE, A., B., *The Health and Care of Immigrants*, in: *The Journal of Royal Society for Promotion of Health*, Vol. 87, 1967, s. 98.

¹²⁵ Více o zdraví a zdravotní péči týkající se přistěhovalců in: GOULBOURNE, H., *Race Relations in Britain since 1945*, London 1998, s. 95-98; MASON, D., *Race and Ethnicity in Modern Britain*, London 1995, s. 93-106.

¹²⁶ Platí to alespoň pro dobu, kterou jsem si vymezila ve své diplomové práci.

¹²⁷ JONES, K., *Immigrants and the Social Services*, in: *National Institute Economic Review*, Vol. 41, 1967, s. 34-34.

**Graf č.3: Srovnání věkové struktury populace Anglie a Walesu (vlevo)
a imigrantů z Nového Commonwealthu (vpravo)¹²⁸**

¹²⁸ JONES, K., *Immigrants and the Social Services*, in: *National Institute Economic Review*, Vol. 41, 1967, s. 28.

Třetí kapitola

Postoj Britů k imigrantům

Britové považují svou zemi za kolébku svobody a tolerance. Podle nich je Británie státem neobyčejně snášenlivým, laskavým a vstřícným k přistěhovalcům a uprchlíkům. Navzdory tomu přesvědčení se imigranti stávali často objektem podezření, předsudků a opovržení.¹²⁹ Rasové předsudky čerpaly ze stále živé ideje britské imperiální převahy. Ještě v polovině 20. století byla na Ostrovech nadřazenost bílých Anglosasů brána jako samozřejmost. Většina Britů byla v této víře vychována, a tudíž se jen velmi těžko vyrovnávala s konkurencí Asiatů a černochů v zaměstnání a na trhu s nemovitostmi. Nepřátelský postoj k imigrantům posilovala nejen obava ze vzrůstajícího konkurenčního boje, ale také kulturní odlišnosti. Na vztazích k přistěhovalcům se navíc negativně podepsal vlastní všeobecně rozšířený pocit nejistoty a „národního úpadku“.¹³⁰

Mnozí z přistěhovalců byli silou rasových předsudků ve Spojeném království šokováni.¹³¹ Černoši i Asiaté byli v 50. a 60. letech často líčeni jako „lštívní bezohlední sexuální predátoři chytiví bílých žen“. Zpočátku byli přistěhovalci ze středoamerické oblasti považováni za chytřejší a pracovitější než Indové či Pákistánci. Hlavním důvodem bylo to, že měli „britštější způsoby“, a to i přesto, že byli spojováni s braním drog, divokými mejdany, hlasitou hudbou a sexuální nevázaností. Britové měli výhrady také k jejich angličtině. Navzdory svému nechvalně proslulému odporu učit se cizí jazyky pohlíželi na neschopnost imigrantů mluvit dokonalou idiomatickou angličtinou jako na komickou nebo podezřelou. Britové si stěžovali také na to, že se nově příchozí drží sami sebe a nestýkají se s místními lidmi. To však bylo pochopitelné vzhledem k rasovým předsudkům.¹³² Největším tabu bylo pro Brity soužití bílých žen a „barevných“ mužů a smíšená manželství. Podle výzkumu v severním Londýně v roce 1965 mělo 20 % Britů námitky proti společné práci s „barevnými“, 50 % by odmítalo žít v jejich sousedství

¹²⁹ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 295; SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 327.

¹³⁰ *National decline*: termín užívaný britskou historiografií pro poválečnou dobu.

¹³¹ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 326-327; SANDBROOK, D., *White Heat. A History of Britain in the Swinging Sixties*, London 2006, s. 626-627.

¹³² SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 328-329.

a smíšená manželství jich odsoudilo dokonce 90 %.¹³³ Rasismus byl v britské společnosti 50. a 60. let všudypřítomný. Projevoval se v různé míře v běžné konverzaci, vtipech, politických debatách i ve volebních kampaních.¹³⁴

Přesto všechno Britové stále cítili jistý smysl pro povinnost k „barevným lidem“ z Commonwealthu.¹³⁵ Náklonnost k bývalým koloniím zůstávala významným faktorem, který spoluutvářel veřejné mínění. Až do roku 1956 výzkumy veřejného mínění ukazovaly, že více než dvě třetiny obyvatelstva souhlasí s tím, aby vstup do Spojeného království nebyl pro „občany“ Commonwealthu nijak omezován.¹³⁶ Měnící se postoj k přistěhovalcům z Karibiku a Indického subkontinentu, který se projevoval zpříšňováním imigrační politiky v 60. a na počátku 70. let, byl ovlivněn transformací role Británie v poválečném světě. Velká Británie hledala svou novou národní identitu, již by nahradila staré impérium.¹³⁷

3. 1. Diskriminace

Přistěhovalci se setkávali s diskriminací a s více či méně otevřeným nepřátelstvím na každém kroku. Obzvláště znatelné to bylo v zaměstnání, na trhu s nemovitostmi a při využívání služeb. Britové na imigranty velmi často nahlíželi jako na bezprostřední konkurenční hrozbu v „boji“ o nedostatečné zdroje. Míru nepřátelství vůči přistěhovalcům ze značné části ovlivňoval nedostatek bytů a výše nezaměstnanosti v dané oblasti.¹³⁸ Vedle ekonomické konkurence zde hrála roli též obava ze „ztráty“ britských žen.¹³⁹ Nepřátelství vůči nově přichozím bylo viditelné zvláště v obdobích hospodářské recese a krize. Naopak rozšíření pracovních příležitostí během druhé světové války usnadnilo přijetí obyvatelstva z Karibiku,

¹³³ SANDBROOK, D., *White Heat. A History of Britain in the Swinging Sixties*, London 2006, s. 626.

¹³⁴ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 296; SANDBROOK, D., *White Heat. A History of Britain in the Swinging Sixties*, London 2006, s. 626.

¹³⁵ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 303.

¹³⁶ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 327.

¹³⁷ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 303.

¹³⁸ STUDLAR, T., D., *Social Context and Attitudes toward Coloured Immigrants*, in: *The British Journal of Sociology*, Vol 28, No. 2, 1977, s. 169.

¹³⁹ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 300.

kteřé přijíždělo do Spojeného království po roce 1941.¹⁴⁰ Britové tolerovali přistěhovalce, pokud pro ně nepředstavovali konkurenci – tj. například v zábavním průmyslu a sportu.¹⁴¹

Rasová diskriminace byla nejviditelnější v oblasti bydlení.¹⁴² Nápisy před pronajímanými byty či domy „*No Coloureds*“, „*Whites Only*“, „*Black – Niggers not wanted here*“ nebo „*No Dogs. No Blacks.*“ nebyly nijak neobvyklé.¹⁴³ Oficiální zdroje existenci diskriminace nepopíraly. V jednom z prospektů ministerstva práce „*How to Adjust Yourself in Britain*“ (1954) se imigrantům dokonce vysvětlovalo: „*Můžete být odmítnuti, protože jste barevní. Musíte počítat s tím, že se s tímto přístupem v Británii setkáte.*“¹⁴⁴ Těžkosti při hledání ubytování popisuje Tony Girard, původem ze Svaté Lucie:

„Hledal jsem byt téměř každý den. A trvalo mi to deset měsíců. Někteří byli zdvořilí a řekli ‚Promiňte, už je pryč.‘ Jiní ihned poté, co otevřeli dveře, vám je přibouchli před nosem. Ale nevzdával jsem to, potřeboval jsem někde bydlet. Zavolal jsem na jedno číslo. Zvedla to žena, která mluvila velmi mile, domluvili jsme si setkání, řekla mi o depozitu a podobně. Všechno se zdálo být v pořádku. Ale můj bratr mě varoval: ‚Hlavně si ušetři pozdější mrzutosti a řekni jí už teď, že jsi černý‘ Po tom všem jsem jí tedy řekl, ‚Ještě jednu věc.‘ Zeptala se ‚Jakou?‘ ‚Mimochodem, jsem černochoch.‘ ‚Oh, pak ten byt mít nemůžete.‘ Zeptal jsem se: ‚Proč ne?‘ A ona řekla: ‚Tak to chodí. My tu černochochy nechceme.‘ Odvětil jsem: ‚Ale my jsme naprosto slušní lidé.‘ ‚Slušní nebo ne, můj byt mít nebudete‘, praštila sluchátkem.“¹⁴⁵

Vlastní bydlení je jedním ze základních a nejcennějších ekonomických statků a ohrožení, či pocit ohrožení tohoto majetku jsou vnímány jako přímé ohrožování sebe sama. Britové považovali společenský status „barevných“ za horší, a proto si mnozí mysleli, že žít v sousedství „barevných“ snižuje jejich vlastní status. Kulturní

¹⁴⁰ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 304.

¹⁴¹ Viz výše s. 314-315.

¹⁴² Podrobněji k průzkumům veřejného mínění týkajícího se diskriminace v oblasti trhu s nemovitostmi. in: LEECH, K., *Housing and Immigration, Crisis in London*, in: *Race Class* 1967; 8, s. 332.

¹⁴³ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 342; SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 331.

¹⁴⁴ MINISTRY OF LABOUR, *How to Adjust Yourself in Britain*, London 1954, in: SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 330.

¹⁴⁵ GREEN J., *Them, Voices from the Immigrant Community in Contemporary Britain*, London 1990, s. 191.

rozdíly mezi bílými a „barevnými“ v každodenním životě, v chování, morálce apod. často způsobily, že se Britové cítili osobně napadeni a dotčeni. V poválečné Británii byl navíc skutečně nedostatek bytů a přesídlování barevných do sousedství mohlo místním způsobovat určité těžkosti. Majitelé bytů si uvědomovali problémy, které měli imigranti se sháněním bytů a využívali jich – velmi často například docházelo k tomu, že museli platit vyšší nájemné než běloši a úroveň bydlení byla o mnoho horší.¹⁴⁶ Pro imigranty se stalo téměř nemožné získat obecní bydlení. V 50. letech totiž vzbuzovalo velký odpor přidělování obecních bytů „barevným“ rodinám.¹⁴⁷ Také proto v 60. letech většina radnic nastavila podmínky nutné k získání obecní nemovitosti takovým způsobem, že jednoznačně znevýhodňovaly přistěhovalce.¹⁴⁸ Ve skutečnosti přistěhovalci většinou našli místo, kde mohli složit hlavu, i když mnohdy jen dočasně. Často získali ubytování v přeplněných bytech, kde se museli vyrovnávat s nevyhovujícími hygienickými podmínkami.¹⁴⁹

Rasová diskriminace v zaměstnání byla běžná. Imigranti se velmi obtížně dostávali k jiné než těžké a špatně placené manuální práci. Například v Nottinghamu místní burza práce nakládala s žádostmi bílých a „černých“ uchazečů odděleně a předpokládala, že imigranti se hodí pouze pro nekvalifikované manuální práce.¹⁵⁰ Ke vzrůstu sociálního napětí v zaměstnání přispívaly faktory osobní, sociální, ekonomické a v neposlední řadě také kulturní. Britové se obávali ztráty místa či nižšího příjmu a špatně se vyrovnávali s kulturními odlišnostmi imigrantů. Ti těžko snášeli předsudky britského obyvatelstva a mnohdy nebyli připraveni na naprosto odlišné životní podmínky na Ostrovech¹⁵¹.¹⁵² Diskriminace se obvykle projevila silněji v dobách hospodářské recese, například v letech 1967-1968, kdy bylo propuštěno nepoměrné množství lidí původem ze středoamerických ostrovů či

¹⁴⁶ GRIMSHAW, A., D., *Factors Contributing To Colour Violence in the United States and Britain*, in: *Race and Class*, Vol. 3, 1962, s. 8.

¹⁴⁷ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 236.

¹⁴⁸ PHIZACKLEA, A., MILES., R., *Labour and Racism*, London 1980, s. 236, in: HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 310.

¹⁴⁹ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 331.

¹⁵⁰ MARWICK, A., *The Sixties: Cultural Revolution in Britain, France, Italy and the United States*, Oxford 1998, s. 237-238, in: SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 331.

¹⁵¹ Postupem času se ovšem jak Britská vláda, tak vlády zemí z nichž imigranti pocházeli, snažili připravit migranty na případné těžkosti, které mohli v nové zemi očekávat. Nejčastěji se tak stávalo šířením informačních materiálů ještě v jejich původní domovině.

¹⁵² GRIMSHAW, A., D., *Factors Contributing To Colour Violence in the United States and Britain*, in: *Race and Class*, Vol. 3, 1962, s. 12.

Indického subkontinentu.¹⁵³ Neoficiální rasové bariéry byly uplatňovány pro některé zaměstnance *British Railways*. Týkalo se to zejména zřízců a pracovníků na nástupištích například na nádražích Paddington a St. Pancras. Tato místa byla rezervována výhradně pro bělochy.¹⁵⁴ Britští zaměstnanci si prostřednictvím odborů velmi často na zaměstnavatelích vymínili, že nedojde k propuštění žádného bělocha, pokud bude zaměstnán černochem, a že barevní nebudou v dozorčích a kontrolních pozicích. Tento rasismus byl často ospravedlňován tvrzením, že si to nepřejí zaměstnanci ani zákazníci.¹⁵⁵ Také se stávalo, že Britové neuznávali vzdělání, jehož imigranti dosáhli v zemích svého původu. Příkladem může být výpověď Rajindera Singha:

„Měl jsem řádnou učitelskou kvalifikaci, ale nemohl jsem zde dostat slušnou práci. Můj indický titul byl pravý, ale britské ministerstvo školství mi ho nechtělo uznat. Zkoušel jsem získat dodatečnou kvalifikaci, ale kurzy by stály 3 000 liber a to jsem si nemohl dovolit – tak jsem od toho upustil. Místo toho jsem si na první tři měsíce našel práci jako uklízeč. Jeden z mých spolupracovníků mi řekl, že u London Transport jsou nějaká volná místa pro řidiče autobusů... Vyplnil jsem formulář a tu práci získal. Po roce se ale situace změnila a na mé trase bylo místo už jen pro jednoho řidiče. Nabídli mi odstupné nebo jinou práci v London Transport. Tak jsem se stal prodávčem lístků v londýnském metru.“¹⁵⁶

Podobně dopadlo mnoho vystudovaných učitelů, úředníků, účetních – v Británii pracovali na poště, myli nádobí, hodiny stáli u montážních linek nebo dokonce zametali ulice.¹⁵⁷ Je nutné zdůraznit, že postoj britského dělnictva k pracovníkům „zvenčí“ (ať se jednalo o Evropany, Iry nebo „barevné“) byl vždy napjatý a do určité míry nepřátelský. Diskriminace přistěhovalců na pracovním trhu nesouvisela jen s barvou kůže. Pokaždé, když přijeli imigranti ve větším množství, zaujali obvykle místo na konci pracovního žebříčku, často pod úrovní své kvalifikace

¹⁵³ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 233.

¹⁵⁴ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 331; HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 259, 266.

¹⁵⁵ HARTESVELDT, F., R., *Race and Political Parties in Britain 1954-1965*, in: *Phylon*, Vol. 44, No. 2, 1983, s. 128.

¹⁵⁶ GREEN J., *Them, Voices from the Immigrant Community in Contemporary Britain*, London 1990, s. 201.

¹⁵⁷ VERTOVEC, S., *Caught in an Ethnic Quandary: Indo-Caribbean Hindus in London*, s. 281, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; GREEN J., *Them, Voices from the Immigrant Community in Contemporary Britain*, London 1990, s. 201.

či dřívějšího povolání. Přednostně propouštěni byli právě proto, že byli zařazeni na těch nejnižších postech, jichž se snižování stavů obvykle dotkne nejdříve.¹⁵⁸ Je tedy velmi těžké určit, zda se v takovém případě jednalo o diskriminaci na základě rasy.¹⁵⁹

S problémy a předsudky se přistěhovalci setkávali i ve školách. Například v létě roku 1963 zahájili rodiče anglických dětí v Southallu kampaň za určitý druh odděleného vyučování pro indické děti. Tvrdili, že učitelé musí věnovat větší pozornost těmto dětem a brzdí tím rozvoj anglických dětí. Ministerstvo školství segregaci dětí imigrantů odmítlo, ale nově příchozí indické děti se snažilo rozmístit do okolních částí města a navíc pro ně vytvořilo dočasné „vyrovnávací třídy“.¹⁶⁰

Koncem 60. let se uvnitř karibské komunity v Británii rozvinula živá debata o tom, že jejich dětem jsou vyhrazeny „školy s podprůměrnou úrovní vzdělání“,¹⁶¹ takže jsou v dospělosti znevýhodněni na trhu práce, a, stejně jako jejich rodiče, se nemohou vypracovat na lepší pozice v zaměstnání. Ovšem i mladí lidé karibského či indického původu s dostatečně kvalitním vzděláním zjistili, že mají větší problém najít si odpovídající zaměstnání právě kvůli svému původu. To vedlo některé mladistvé, hlavně z karibské komunity, k názoru, že další vzdělávání je jen plýtváním času.¹⁶²

S diskriminací se přistěhovalci setkávali i na veřejných místech, jako v tanečních sálech, klubech, hospodách, třebaže provozovatelům za takovýto přístup hrozilo odebrání licence. U mnoha z nich vzrůstalo přesvědčení, že jsou vystaveni také institucionálnímu útisku. Jejich životy nezřídka postihlo i tzv. „úřední obtěžování“ (*official harassment*). Od 50. let neustále rostl počet stížností od „barevných“ na chování policie; například na počátku 70. let pro svou brutalitu nechvalně proslula *Police Task Force* v Liverpoolu. Ještě v druhé polovině 60. let byla rasová diskriminace praktikována u některých armádních jednotek.¹⁶³

¹⁵⁸ HEPPLER, B., *Ethnic Minorities at Work*, in: *Race and Class*, Vol. 10, 1968, s. 21; REUBENS, E. P., *Our Urban Ghettos in British Perspective*, in: *Urban Affairs Review* 1971, Vol. 6, s. 328.

¹⁵⁹ Rasovou diskriminaci v Anglii se zabýval *Political and Economical Planning (P.E.P.) Record* v roce 1967.

¹⁶⁰ LEE, R., *The Education of Immigrant Children in England*, in: *Race and Class*, Vol. 7, 1965, s. 139-140.

¹⁶¹ Roku 1971 vyšla k tomuto tématu v nakladatelství *New Beacon* publikace „*How the West Indian Child is made Educationally Sub-normal in the British School System*“

¹⁶² GOULBOURNE, H., *Race Relations in Britain since 1945*, London 1998, s. 87, 91.

¹⁶³ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 259, 266, 269; SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 331.

3. 2. Rasové nepokoje a násilí vůči menšinám

Přistěhovalci se setkávali nejen s diskriminací, ale v některých případech i s fyzickým násilím. Na jaře roku 1948 houf 250 mladíků kamenoval v Birminghamu dům, kde žila skupina Indů. V srpnu téhož roku se v Liverpoolu odehrála pouliční bitka mezi karibskými přistěhovalci a irskými dělníky. Mimořádně masivní výbuch násilí propukl v červenci následujícího roku v Deptford Broadway, kde tisícíhlavý dav bělochů po několik nocí obléhal skupinu černochů v místním hostelu na Bookmill Road.¹⁶⁴ Roku 1954 byly v Camden Townu podpáleny dvě budovy gangem bělochů, snažících se vypudit karibské rodiny z jejich domovů.¹⁶⁵

Tyto události byly ovšem jen předzvěstí rasově motivovaných násilností, které se odehrály v Nottinghamu a Notting Hillu na přelomu srpna a září roku 1958. Tyto tzv. *Notting Hill Riots*¹⁶⁶ šokovaly tehdejší Británii a nadlouho poznamenaly vztahy mezi bělochy a přistěhovalci.

Notting Hill byla chátrající londýnská čtvrť plná zločinu a prostituce ještě dlouho předtím, než *Empire Windrush* dorazila k britským břehům. Bílá chudina, která zde žila, na tom byla hůře než většina londýnského dělnictva. Rozpadající se viktoriánské domy byly přeplněny špatně placenými nebo nezaměstnanými dělníky a jejich rodinami. Lidé se odsud odstěhovali, jakmile si to mohli dovolit. Sídily zde početné menšiny Poláků, Irů a přistěhovalců z Karibiku. Jediné lákadlo pro imigranty představovaly relativně nízké ceny ubytování.¹⁶⁷ Situaci ještě zhoršovalo to, že tato část Londýna se stala „baštou“ extrémní pravice. Pravidelně zde probíhala veřejná shromáždění, kde byly často k vidění nakreslené slogany jako „*Keep Britain White*“, „*Niggers Go Home*“ či „*Niggers Leave Our Girls Alone*“.

Občasné rasové potyčky léta 1958 přerostly v nepokoje 20. srpna v Londýně. Toho dne napadla skupina mladých bělochů, z nichž mnozí byli tzv. *Teddy Boys*,¹⁶⁸

¹⁶⁴ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 256.

¹⁶⁵ WHITE, J., *London in Twentieth Century*, London 2001, s. 145, in: SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 332.

¹⁶⁶ Často bývá uváděno, že se nepokoje odehrály v Notting Hillu. To ovšem není úplně přesné, neboť zpočátku byly pouliční bouře nejsilnější v Nottinghamu a v londýnském severním Kensingtonu.

¹⁶⁷ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 332-333.

¹⁶⁸ *Teddy Boys* byla první výrazná britská poválečná subkultura, která vznikla v 50. letech v Londýně a rychle se rozšířila napříč Spojeným královstvím. Mladí muži, většinou pocházející z dělnické třídy, nosili obleky inspirované edwardiánskou Británií a poslouchali novou americkou hudbu - rock'n'roll. K „hnutí“ se hlásili také tím, že byli ochotni utrácet peníze v některém z trendy obchodů na londýnské ulici Savile Row, kde šili na míru nejlepší krejčí. Oblíbili si tmavá saka se

Švédku Majbritt Morrison, jejíž manžel byl karibského původu. Když se pokoušela dostat domů, házeli na ni kameny, láhve od mléka a praštili ji železnou tyčí. Na místě zasáhla policie, která ji převezla za manželem. Dav bílých útočníků se během noci rozrůstal a potom se vydal v počtu asi 400 lidí do kensingtonské Bramley Road, kde zaútočili na domy karibských přistěhovalců.¹⁶⁹ Policejní konstábl Richard Bedford, který té noci v oblasti zasahoval, řekl, že dav křičel: „*Zabijeme ty černý bastardy. Proč je nepošlete domů?*“ Jeho kolega Ian McQueen dodal, že na něj útočníci řvali: „*Starej se o sebe, fízle, a drž se stranou. Vyřídíme si to negrama po našem. Pobijeme je, bastardy.*“¹⁷⁰

V Nottinghamu se násilí vystupňovalo v noci z 23. na 24. srpna, kdy skupina mladíků napadla před hospodou ve čtvrti St. Anna několik karibských přistěhovalců. Sedm imigrantů skončilo po srážce v nemocnici. Během několika hodin se výtržnosti rozšířily a masa více než tisíce bílých mužů a žen, vyzbrojena břitvami, noži a láhvemi začala napadat každého barevného přistěhovalce, na kterého narazila. Naštěstí bylo zraněno „jen“ osm dalších lidí a nikdo nebyl zabit. Po několika nocích nepokoje ztratily na síle.¹⁷¹ V Notting Hillu se rozhořely rasové nepokoje 30. srpna. Dav asi 400 lidí začal obléhat oblast Notting Dale, kde žila karibská komunita. Nad ránem se policii podařilo útočníky rozptýlit. Následující noc však násilí zesílilo. Gangy bílých mladíků se potulovaly ulicemi, hledaly potenciální oběti a na domy přistěhovalců vrhaly cihly i zápalné láhve. Mnozí pachatelé těchto činů byli mladí dělníci, kteří přicházeli z jiných čtvrtí. Pořádali sem zvláštní výpravy za účelem „lovu negrů“ (*nigger-hunting*). Místní běloši při jejich nájezdech vycházeli z domů, pozorovali je, povzbuzovali a ukazovali na potenciální cíle. Pouliční boje

zdobnými límcí a volnými kapsami, tkaničkové kravaty, vysoko posazené trubkovité kalhoty, z nichž vyčuhovaly barevně výrazné ponožky a semišové boty do špičky. *Teddy boys* se proti válkou ekonomicky zdecimované generaci vymezovali konsumerismem a zájmem o moderní oblečení a importovanou hudbu. *Teddies* bývají často spojováni s násilnostmi proti imigrantům, i když většina jejich útoků byla namířena proti konkurenčním *Teddy boys* gangům, s nimiž bojovali o území. Srv.: Vedral, J., Doufám, že zemřu dřív než zestárnou [online]. 27. 07. 2008, [cit. 2008-27-07]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp?v=174&r=kavarnao&c=1017507>; SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 335, 443-447.

¹⁶⁹ TRAVIS, Alan. After 44 years secret papers reveal truth about five nights of violence in Notting Hill [online]. 23. 05. 2008, [cit. 2008-23-05]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/uk/2002/aug/24/artsandhumanities.nottinghillcarnival2002>; Notting Hill race riots [online]. 23. 05. 2008, [cit. 2008-15-05].

Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Notting_Hill_race_riots

¹⁷⁰ TRAVIS, Alan. After 44 years secret papers reveal truth about five nights of violence in Notting Hill [online]. 23. 05. 2008, [cit. 2008-23-05]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/uk/2002/aug/24/artsandhumanities.nottinghillcarnival2002>

¹⁷¹ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 336.

pokračovaly ještě dva dny. Poslední vzednutí přišlo v úterý 2. září. Během pondělí a úterý se vyskytovalo v oblasti Notting Hill až několik tisíc lidí, kteří se potulovali po ulicích a vyhlíželi případné oběti. Menší potyčky vznikaly ještě po několik dalších nocí jak v Notting Hillu, tak v Sheperd's Bush a Paddingtonu.

Ačkoli se tyto rasové nepokoje rozrostly do rozměrů, jež neměly ve Velké Británii obdoby, nevyžádaly si žádnou oběť na životech.¹⁷² Během dvou týdnů nepokojů londýnská policie zadržela přes 140 lidí a 108 jich obvinila (72 bělochů a 36 „barevných“). Většinou byli obžalováni z ublížení na zdraví, výtržnictví a nedovoleného ozbrojení.¹⁷³ Během dvou týdnů vynesl soudce Salmon rozsudky nad devíti mladými bílými výtržníky. Tresty byly exemplární; každý z odsouzených měl být uvězněn na čtyři roky. Soudce mimo jiné řekl: „*Jste nepatrná a bezvýznamná část populace, které se podařilo naplnit celý národ zděšením, pobouřením a odporem. Každý, bez ohledu na barvu kůže, má právo procházet po ulici v pokoji, bezstarostně a se vztyčenou hlavou.*“¹⁷⁴

Většina politiků, včetně ministerského předsedy Harolda Macmillana, rasové nepokoje ostře odsoudila.¹⁷⁵ Tisk ve většině případů přisoudil zodpovědnost za *Notting Hill Riots Teddy Boys, hooligans* a dalším mladistvým delikventům.¹⁷⁶ Na druhou stranu ale poskytl obrovský prostor zdůrazňování problémů, rozdílů a kulturních odlišností Britů a přistěhovalců a jakýmkoli rasovým konfliktům věnoval až nepřiměřenou publicitu. Otázka „barevné imigrace“, která se v průběhu nepokojů dostala na přední stránky novin, je několik dalších let neopustila. Hledání řešení se ovšem nezaměřilo na pachatele, nýbrž na oběti. Útoky bělochů na přistěhovalce začaly být vysvětlovány příliš velkým počtem imigrantů. Postupně sílilo volání po omezení přistěhovalců. Například podle *Observeru* by restrikce

¹⁷²Notting Hill Riots 1958 [online]. 23. 05. 2008, [cit. 2008-23-05]. Dostupné z: <http://www.20thcenturylondon.org.uk/server.php?show=conInformationRecord.161>; TRAVIS, Alan. After 44 years secret papers reveal truth about five nights of violence in Notting Hill [online]. 23. 05. 2008, [cit. 2008-23-05]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/uk/2002/aug/24/artsandhumanities.nottinghillcarnival2002>;

SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 337-338.

¹⁷³Notting Hill race riots [online]. 23. 05. 2008, [cit. 2008-15-05]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Notting_Hill_race_riots.

¹⁷⁴The Times, 16. September 1958, in: WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 365.

¹⁷⁵WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 365.

¹⁷⁶SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 339; HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 259.

imigrace byla sice „ostudnou“, ale na druhou stranu „nejjednodušší cestou“.¹⁷⁷ Nepokoje z pozdního léta roku 1958 se vskutku staly „bodem obratu“ v britském nazírání na přistěhovalce a vedly ve svém důsledku k přijetí *Commonwealth Immigrants Act (CIA)* roku 1961

Kromě směřování k *CIA* měly nepokoje další důležité důsledky. Bylo jím založení „Institutu pro rasové vztahy“ (*Institute for Racial Relation*), který se stal v následujících dekádách hlavní silou v boji proti rasismu. Během několika let vzniklo ve Spojeném království obrovské množství organizací podporujících menšiny. Bezprostředně po této události byly v přistěhovaleckých čtvrtích ustaveny dobrovolné hlídky, které střežily karibské zaměstnance vracující se v nočních hodinách z práce domů.¹⁷⁸ U karibské populace oživily nepokoje vědomí sounáležitosti a loajality.¹⁷⁹ V následujícím roce byl zorganizován „Karibský karneval“ v St. Pancras Town Hall jako výraz karibské solidarity a pýchy. Ten se v polovině 60. let vyvinul ve slavný *Notting Hill Carnival*. V září roku 1958 navštívil Londýn premiér Jamajky, Norman Manley, který se ve svých projevech snažil Brity přesvědčit, že jeho krajané nejsou žádní „flákači“, ale odborně školení pracovníci, za jejichž migraci může vysoká nezaměstnanost v Karibiku.¹⁸⁰

Někteří karibští přistěhovalci reagovali na nastalou situaci návratem zpět domů. V roce 1959 se jich do Karibiku vrátilo přes 4500.¹⁸¹ Vzrůstající antipatie k přistěhovalcům a celospolečenský zájem o problémy spojené s rozsáhlým přistěhovalectvím byly „vodou na mlýn“ nacionalistickým organizacím typu Jordanovy *White Defence League*.¹⁸² Aktivitu v této části Londýna posílila také Mosleyho *Union Movement*; sám Oswald Mosley se snažil využít situace při své (neúspěšné) kandidatuře do parlamentu za Severní Kensington v roce 1959.

¹⁷⁷ SMALL, S., SOLOMOS, J., *Race, Immigration and Politics in Britain: Changing Policy Agendas and Conceptual Paradigms 1940s-2000s*, in: *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. 47, 2006, s. 239, 242; WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 365-366.

¹⁷⁸ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 339, 341.

¹⁷⁹ Před „*Notting Hill Riots*“ se přistěhovalci z Karibiku považovali spíše za příslušníky jednotlivých ostrovů (za Jamajčany, Trinidadány, Barbadosany apod.).

¹⁸⁰ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 366.

¹⁸¹ Toto číslo je mnohonásobně vyšší než tomu bývalo v předešlých letech (většinou se jednalo o několik desítek navrátilivších se ročně).

¹⁸² HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 259.

Rasové nepokoje v Nottinghamu a Notting Hillu se staly mezníkem v dějinách britských rasových vztahů. Odhalily míru rasismu, jež se skrývala v britské společnosti a podnítila solidaritu imigrantů, jejich organizaci a sebeuvědomění. Od konce 50. let na sebe přistěhovalci z Karibiku nahlíželi jako na sjednocenou, sebevědomou kulturní a etnickou skupinu, schopnou odhodlaně čelit „bílé agresi“. Mnoho Britů donutily výtržnosti upřít pozornost na témata, jimž se v minulosti vyhýbali.¹⁸³

Notting Hill Riots v žádném případě neznamenal konec rasového násilí v Británii. V květnu roku 1959 byl v Kensal New Townu brutálně zavražděn mladý tesař Kelso Cochran původem z Antiguy. V nočních hodinách ho šestice mladých Britů ubodala k smrti. Londýnská policie nebrala případ jako rasovou záležitost a útočníky se nikdy nepodařilo vypátrat. Cochranův pohřeb se stal demonstrací karibské komunity v Londýně. Zúčastnilo se ho přes tisíc lidí, imigrantů i Britů, protestujících tímto způsobem proti rasovému násilí a diskriminaci. Britskou společnost událost šokovala. U mnohých převládl pocit, že situace je neudržitelná, a že hlavní příčinou tohoto krveprolití je nadměrná imigrace.¹⁸⁴ V Middlesborough v srpnu v roce 1961 „stovky bělochů pokřikovaly ‚Pojďme na černý huby‘, rozbíjely okna na domech imigrantů a jedné pákistánské rodině zapálily kavárnu“.¹⁸⁵ O dva roky později byl v St Helen's zabit při potyčce v čínské restauraci jeden ze zákazníků a další čínská restaurace byla zapálena a vypleněna.¹⁸⁶ Počátek 70. let se stal „věkem *skinheads*“, mezi nimiž se rozmohl krvavý sport *Paki-bashing*. V dubnu 1970 byli napadeni dva asijské nemocniční zřízení. Tento incident zažehl sérii případů pronásledování přistěhovalců. O několik dní později byl zavražděn mladý Asiat a ke konci měsíce zmlátila v Brick Lane banda britských rváčů pět Pákistánců. Život pákistánských a bengálských rodin nebyl v určitých čtvrtích nijak jednoduchý.¹⁸⁷

¹⁸³ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 341-342.

¹⁸⁴ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 367.

¹⁸⁵ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 261.

¹⁸⁶ SANDBROOK, D., *White Heat. A History of Britain in the Swinging Sixties*, London 2006, s. 627.

¹⁸⁷ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 391.

Všechny tyto události ukazovaly, že obavy, zastrašování a rasistická šikana jsou stále součástí života imigrantů.¹⁸⁸

V 60. letech vznikaly ve Spojeném království organizace bojující za omezení přistěhovalectví i jednoznačně rasistická sdružení. Většina Britů se zavedením určité kontroly přistěhovalectví souhlasila. Organizace, které obhajovaly násilí proti „barevným“ imigrantům, našly nicméně v britské společnosti jako celku jen nepatrnou podporu. Mezi tyto spolky patřil znovu vzkříšený britský *Ku Klux Klan*, neonacistické *National Socialist Movement* či politické uskupení *The Greater Britain Movement*, založené pravicovým britským nacionalistou Johnym Tyndallem. Úspěšnější byly radikální organizace *English Rights Association*, *Birmingham Immigration Control Association* nebo *Racial Preservation Society*. Sdílely sice vyhraněné protipřistěhovalcké postoje, ale žádná z nich nevyzývala k použití násilí. *English Rights Association* a *Birmingham Immigration Control Association* působily uvnitř politického establishmentu. *Racial Preservation Society*, jež se snažila se o zachování „rasové čistoty“ na Ostrovech, se zaměřovala pouze na agitaci a distribuci literatury. V únoru roku 1967 vzniklo nejsilnější pravicové seskupení brojící proti barevné imigraci – „Národní fronta“ (*National Front*). To sjednotilo menší organizace jako *Greater Britain Movement*, *League of Empire Loyalist*, *British National Party* a *Racial Preservation Society*. Hlavním cílem „Národní fronty“ byla ochrana „našich národních hodnot“ a „ukončení ne-bílé imigrace“. Největšího vlivu dosáhla organizace v 70. a 80. letech.¹⁸⁹

Imigranti přijíždějící do Británie v 50. a 60. letech se samozřejmě setkávali i s přátelským postojem a tolerancí. Instrukce jako *National Council for Civil Liberties* a *Institut for Race Relations*, tisk jako *Guardian* a *The Economist* i liberální politici obou hlavních parlamentních stran zdůrazňovali vstřícnost vůči přistěhovalcům.¹⁹⁰ Vlády se snažily řešit rasové problémy zakládáním institucí, které měly pomáhat imigrantům vyrovnávat se s problémy, jež na ně ve Spojeném království čekaly, a také vést bílou komunitu k většímu pochopení přistěhovalců. Na základě *Race Relations Act* z roku 1965 byla založena vládní organizace *Race*

¹⁸⁸ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 341.

¹⁸⁹ HOLMES, C., *Violence and Race Relations in Britain, 1953- 1968*, in: *Phylon*, Vol. 36, No. 2, 1975, s. 113; HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 262, 264-265.

¹⁹⁰ SANDBROOK, D., *White Heat. A History of Britain in the Swinging Sixties*, London 2006, s. 626.

Relations Board. Měla se snažit o nastolení „rasové harmonie“ v Británii a bránit rasové diskriminaci. Dále měla „mapovat“ podmínky, v nichž přistěhovalci žili, a řešit případné stížnosti imigrantů. V témže roce vznikl též *National Committee for Commonwealth Immigration*, který se po druhém *Race Relations Act* z roku 1968 změnil na *Community Relations Commission*. Tato vládní agentura usilovala o zlepšení mezi-rasových vztahů pomocí vzdělávacích aktivit, průzkumů, mobilizace komunitních zdrojů, poskytování potřebného vybavení a služeb a vytvářením zvláštních programů pro přistěhovalcké minority.¹⁹¹

V Británii samozřejmě existovaly i nevládní spolky a organizace založené samotnými imigranty. Mezi ně patřily například paňdžábská *Indian Workers Association* nebo *Campaign against Racial Discrimination (CARD) Organization*, jež lobovala za rozšíření rasového zákonodárství. Velmi aktivní byla *Racial Action Adjustment Society* a podle amerického vzoru založená *Universal Coloured People's Organization*. Poměrně radikální byla *Carribean Workers' Movement* a militantní by se dala nazvat *Black People's Alliance (BPA)*, která vznikla jako odezva na *Commonwealth Immigrants Act* a Powellovy projevy z roku 1968. V lednu následujícího roku uspořádala *BPA* jménem hnutí *Black Power* demonstraci na Downing Street. Protestovali zde proti kontrole přistěhovalců a rhodeské vládě Iana Smithe.

Většina těchto organizací měla jen krátký život. Některé z nich měly sklon k rozdrobení a proti těm příliš radikálním vláda rychle zasáhla. Právě v této době vznikaly základy politického vědomí přistěhovalců, které se rozvíjelo v následujících dekádách.¹⁹²

¹⁹¹ REUBENS, E. P., *Our Urban Ghettos in British Perspective*, in: *Urban Affairs Review*, Vol. 6, 1971, s. 332-333; SMALL, S., SOLOMOS, J., *Race, Immigration and Politics in Britain: Changing Policy Agendas and Conceptual Paradigms 1940s-2000s*, in: *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. 47, 2006, s. 240-241; CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 169-170.

¹⁹² HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 239-241.

Čtvrtá kapitola

Britská politika a přistěhovalectví

Britská politika, týkající se imigrace, prošla v 50. a 60. letech zásadními změnami, jež se projevily zejména v oblasti zákonodárství. K postupnému omezování přistěhovalectví a posilování imigrační kontroly docházelo bez ohledu na to, zda byli u moci konzervativci či labouristé. Vedle restriktivních opatření vznikaly i zákony, které měly imigranty chránit před diskriminací a podporovat integraci přistěhovaleckých komunit.

4. 1. Cesta k omezení přistěhovalectví

V červenci 1948 byl uzákoněn *British Nationality Act*, podle něhož mohli všichni občané Commonwealthu přicházet do Velké Británie bez omezení. Přestože tento zákon ve skutečnosti pouze potvrdil již zavedenou praxi, stal se symbolem zodpovědnosti centra vůči Commonwealthu a jeho obyvatelům.

Britští politici se zabývali potenciálním omezením rozsáhlé imigrace na Ostrovy téměř od jejích počátků. Pouhé dva roky po zavedení *British Nationality Act* založila Attleeho vláda pod hlavičkou ministerstva vnitra vládní komisi (*Cabinet Committee-GEN 325*), aby zjistila, zda bude nutné právo občanů Commonwealthu na volný vstup do Spojeného království nějakým způsobem omezit. V lednu 1951 komise předložila závěr, že „*nenášla žádný problém vyplývající z možnosti neomezeného vstupu, ale záležitosti je třeba nadále zkoumat*“.¹⁹³ Další usilovné debaty o případné legislativě z let 1955-1956 skončily výrokem: „*Nepochybujeme o tom, že nakonec nějaká forma kontroly nad ‚barevnou‘ imigrací bude nevyhnutelná. V současné době však zvažujeme všechny výhody, jež nabízí odklad zavedení kontroly.*“¹⁹⁴

Většina britských historiků se přiklání k názoru, že hlavním důvodem váhání a oddalování zavedení přistěhovalecké kontroly byla idea britských závazků vůči bývalému impériu. Tradice volného vstupu do Británie byla považována za „základní kámen“ fungování Commonwealthu. Britské postavení ve světě i britská ekonomika do značné míry závisely na přístupu Commonwealthu. V poválečné době

¹⁹³ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 259; GOULBOURNE, H., *Race Relations in Britain since 1945*, London 1998, s. 51.

¹⁹⁴ DEAN, D., *The Conservative Government and the 1961 Commonwealth Immigration Act: Inside Story*, in: *Race and Class*, Vol. 35, No. 2, 1993, s. 57.

již Britové nemohli brát neochvějnou podporu Commonwealthu jako samozřejmost a pokus vynutit si vedoucí postavení nepřicházel v úvahu. Velká Británie si potřebovala udržet s Commonwealthem dobré vztahy. *Collonial Office* proto varovalo před jakýmkoli „unáhlenými akcemi“, které by mohly mít nebezpečné následky pro vztahy uvnitř Britského společenství národů. Někteří hlavní představitelé karibských ostrovů premiéra Harolda Macmillana varovali: „*Pokud [Británie] ukončí svou podporu a zastaví imigraci z této oblasti, mohla by na ostrovech vypuknout sociální revoluce jako na Kubě.*“ Obzvláště důležitý a komplikovaný byl vztah Británie k Indii. Vzájemná nedůvěra v poválečné době přetrvávala,¹⁹⁵ a Britové proto museli jednat s indickou vládou velmi opatrně.¹⁹⁶

Collonial Office se nakonec podařilo přesvědčit indickou vládou i vedení ostatních států Nového Commonwealthu o tom, že by měli případnou emigraci omezovat již na svém území. *Collonial Office* varovala guvernéry, že pokud se nesníží počet lidí přicházejících na Ostrovy, bude Velká Británie muset restriktivní politiku zavést. Potenciální imigranti proto byli odrazováni poukazy na studené britské zimy, nevyhovující zaměstnání, chabé vyhlídky na ubytování a „svěrázné anglické mravy a zvyky“.¹⁹⁷ Vlády zemí Nového Commonwealthu byly ochotny s britskou vládou spolupracovat od roku 1956 do léta 1960. V roce 1960 již bylo zřejmé, že imigrační kontrola bude zavedena a vlády přestaly svým občanům v možnosti vycestovat za prací do Spojeného království bránit.¹⁹⁸

Obavy konzervativních vlád ze vzrůstajícího počtu přistěhovalců ovlivňovaly jejich politiku i v dalších směrech. V 50. letech odmítaly britské vlády podporovat téměř jakoukoli iniciativu, jež by usnadňovala přistěhovalcům život na Ostrovech¹⁹⁹ z obavy, že rozšíření sociálních a poradenských center či nadací zabývajících se bydlením přistěhovalců ještě povzbudí. Domnívaly se, že „*dokud zůstane imigrace*

¹⁹⁵ Indickou důvěrou ve Velkou Británii silně otřásla Suezská krize v roce 1956.

¹⁹⁶ HARTESVELDT., F., R., *Race and Political Parties in Britain 1954-1965*, in: *Phylon*, Vol. 44, No. 2, 1983, s. 128; DEAN, D., *The Conservative Government and the 1961 Commonwealth Immigration Act: inside story*, in: *Race and Class*, Vol. 35, No. 2, 1993, s. 59; DEAN, D., *Conservative Governments and the Restriction of Commonwealth Immigration on 1950s: The Problem of Constraint*, in: *The Historical Journal*, Vol. 35, No. 2, March 1992, s. 173-177; CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 157.

¹⁹⁷ DEAN, D., *The Conservative Government and the 1961 Commonwealth Immigration Act: inside story*, in: *Race and Class*, Vol. 35, No. 2, 1993, s. 58.

¹⁹⁸ Srv.: GISH, O., *Color and Skill: British Immigration, 1955-1968*, in: *International Migration Review*, Vol. 3, No. 1, 1968, s. 24; HARTESVELDT., F., R., *Race and Political Parties in Britain 1954-1965*, in: *Phylon*, Vol. 44, No. 2, 1983, s. 130.

¹⁹⁹ Vládní politika se v tomto směru začala měnit po *Notting Hill Riots*.

neomezována, použití veřejných fondů na tyto účely [například zlepšení bydlení] by jen přilákalo případné imigranty a zmařilo snahy, jež podporují vlády zemí Commonwealthu, totiž omezit míru emigrace z jejich teritorií.“²⁰⁰ Někteří konzervativci, například lord Salisbury, spojili kritiku nadměrného přistěhovalectví s kritikou sociálního státu. Salisbury tvrdil, že „hlavním lákadlem pro barevné imigranty“ není přebytek pracovních míst, ale právě výhody sociálního státu. Přistěhovalci podle něj neměli důvod k návratu domů ani při ztrátě pracovního místa, neboť sociální dávky a příspěvky, které mohou ve Velké Británii pobírat, jim umožňují dostatečně snadný a pohodlný život.²⁰¹

Ke schválení *Commonwealth Immigration Act* vedly ekonomické, sociální i politické změny, jež se ve Spojeném království odehrály v průběhu 50. a na počátku 60. let. Hlavním důvodem bylo přehodnocení zahraniční politiky. Stále více britských politiků si uvědomovalo, že země nemá potenciál udržet si status světové velmoci. Dekolonizace probíhala mnohem rychleji a s jinými výsledky,²⁰² než v jaké britští politici doufali v 50. letech. Spojené království se začalo orientovat na spolupráci s Evropou a svou zahraniční politiku na počátku 60. let podřídilo snaze o vstup do Evropského hospodářského společenství. V kontextu těchto změn se britské závazky ke Commonwealthu jevily jako méně důležité a na názory a požadavky vlád jeho členů byly brány menší ohledy.²⁰³

Dekolonizace a samostatnější zahraniční politika dominií vedly k oslabení *Collonial Office* a *Commonwealth Office*. Tato dvě ministerstva se dosud kontrole přistěhovalectví bránila nejvíce, a proto pokles jejich vlivu „nahrál“ ministerstvu vnitra, které se snažilo prosadit restriktivní opatření již několik let.²⁰⁴

Koncem 50. let začalo britské hospodářství stagnovat. Platební bilance trpěla trvalým deficitem, libra byla nadhodnocená, stoupala nezaměstnanost a vláda byla

²⁰⁰ DEAN, D., *The Conservative Government and the 1961 Commonwealth Immigration Act: inside story*, in: *Race and Class*, Vol. 35, No. 2, 1993, s. 58-59.

²⁰¹ DEAN, D., *Conservative Governments and the Restriction of Commonwealth Immigration on 1950s: The Problem of Constraint*, in: *The Historical Journal*, Vol. 35, No. 2, March 1992, s. 183-184.

²⁰² Spojené Království počítalo se vznikem „West Indian Federation“ a „Central African Federation“ (tedy s federacemi, které by vznikly pod záštitou Velké Británie, která zde měla mít velký vliv).

²⁰³ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 263; DEAN, D., *Conservative Governments and the Restriction of Commonwealth Immigration on 1950s: The Problem of Constraint*, in: *The Historical Journal*, Vol. 35, No. 2, March 1992, s. 191.

²⁰⁴ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 354; DEAN, D., *The Conservative Government and the 1961 Commonwealth Immigration Act: inside story*, in: *Race and Class*, Vol. 35, No. 2, 1993, s. 61.

nucena snižovat nadměrné státní výdaje. Stále častěji se objevovaly názory, že se nekvalifikovaní přistěhovalci stanou v budoucnu pro Británii ekonomickou přítěží.²⁰⁵ Mnozí politikové hleděli na perspektivu (ne)zaměstnanosti se vzrůstajícím pesimismem. Pomalu dospívala silná generace mladých lidí, kteří byli „produktem“ poválečného „baby boomu“ a bylo zřejmé, že velká část z nich bude v brzké době hledat zaměstnání. Počátkem 60. let ve Spojeném království také skončila branná povinnost, jež dosud „pohlcovala“ velký počet mladých Britů. I s nimi se muselo počítat jako s budoucími uchazeči o pracovní místa.²⁰⁶

Na počátku 50. let byla snaha o zavedení imigrační kontroly pouze okrajovou záležitostí uvnitř hlavního politického proudu. Přesto se již v této době v parlamentu objevili lidé, kteří se omezením imigrace z Nového Commonwealthu zabývali. Mezi ně patřil konzervativní poslanec za Louth, Cyril Osborne. Ve své dlouholeté kampani proti imigrantům vytrvale prohlašoval, že přistěhovalci jsou pro britskou společnost hrozbou. Zdůrazňoval jejich vyšší kriminalitu, prostituci i nebezpečí přenosu pohlavních chorob, tuberkulózy či dokonce lepry. Osborne nastiňoval „hrůzné vize“, jež v budoucnu Británii čekaly.²⁰⁷ *Pro Daily Telegraph* uvedl, že „pokud nebude imigrace zastavena, převýší barevná populace na Ostrovech bílou a Británie se stane afroasijskou společností“.²⁰⁸ Osborne nezůstal v boji za kontrolu přistěhovalců osamocen. Přidali se k němu i kontroverzní toryovský poslanec, sir Gerald Nabarro, či další konzervativce Norman Pannell.

Po volbách v roce 1959 jejich řady výrazně rozšířili další toryovští *backbenchers* z oblasti Birminghamu. Právě tato parlamentní skupina velkou měrou přispěla k tomu, že se požadavky na zavedení kontroly imigrace staly během 60. let jedním z hlavních bodů britské politiky. Lokální problémy s přistěhovalci přenesli na parlamentní půdu, kde je pomohli zviditelnit. Podporovali například významnou *Birmingham Immigration Control Association*, nátlakovou organizaci, jež vedla

²⁰⁵ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 262.

²⁰⁶ DEAN, D., *The Conservative Government and the 1961 Commonwealth Immigration Act: inside story*, in: *Race and Class*, Vol. 35, No. 2, 1993, s. 66-67.

²⁰⁷ HARTESVELDT, F., R., *Race and Political Parties in Britain 1954-1965*, in: *Phylon*, Vol. 44, No. 2, 1983, s. 127-128; HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 258.

²⁰⁸ SANDBROOK, D., *White Heat. A History of Britain in the Swinging Sixties*, London 2006, s. 628.

kampaň za omezení přistěhovalců na místní i národní úrovni. Tito poslanci tedy výrazně přispěli k rozpoutání celonárodní diskuse o kontrole imigrace.²⁰⁹

Veřejnost se tématem masového přistěhovalství a problémy s ním spojenými začala více zabývat po *Notting Hill Riots* v roce 1958. Uvnitř britské společnosti postupně převládl názor, že určitou formu kontroly přistěhovalců bude nutné zavést. K tomuto postoji přispěla také média, jež věnovala rasovým střetům až přílišnou pozornost. Napětí mezi bílými a „barevnými“ a jejich občasné střety byly často vysvětlovány přílišným počtem imigrantů. Průzkumy veřejného mínění ukázaly, že většina veřejnosti je pro omezení volného vstupu přistěhovalců do Spojeného království. Podle *Gallup Poll* z června roku 1961 podporovalo nějakou formu restrikce 73 % obyvatelstva,²¹⁰ jen 21 % Britů chtělo zachování současného *laissez-faire* systému.²¹¹

Názory britské veřejnosti i její politické reprezentace do jisté míry ovlivnily také rasové bouře ve Spojených státech amerických. Nepokoje v Notting Hillu a Nottinghamu byly srovnávány s rasovými bouřemi na jihu USA, ačkoli rozsah britských a amerických nepokojů byl neporovnatelný. Právě příklad Spojených států se stal častým argumentem pro omezení přistěhovalců. Ministr vnitra R. A. Butler v této souvislosti prohlásil: „*Pokud nemá problém s barevnými nabyt podobného rozsahu, jako je tomu v USA, je určitá forma kontroly bezpochyby nutná*“.²¹² Ze všech těchto důvodů začala konzervativní vláda Harolda Macmillana připravovat legislativu, jež měla přistěhovalství ze zemí Commonwealthu omezit. Hrozba zavedení kontroly se však projevila obrovským nárůstem přistěhovalců (zejména z oblasti Karibiku) v roce 1961 a v první polovině roku 1962. Během roku a půl, jenž předcházela zavedení zákona, přijel do Británie stejný počet přistěhovalců jako v šesti předcházejících letech (1955-1960) (viz grafy č. 4 a 5).

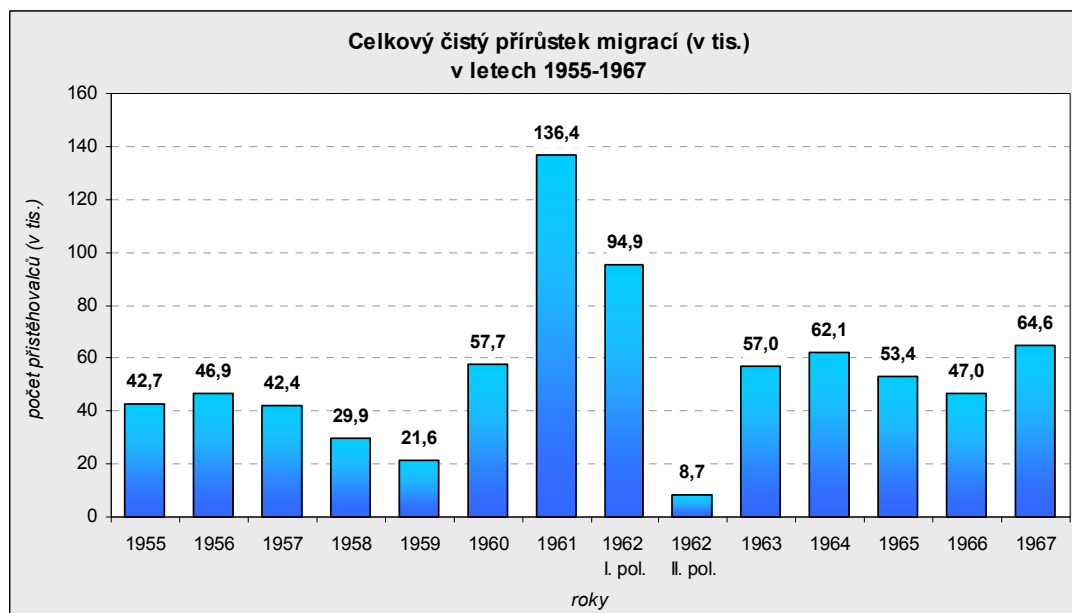
²⁰⁹ CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 160-161; HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 260-261.

²¹⁰ Srovnej s výzkumem veřejného mínění v roce 1956, kdy pro neomezený vstup do Británie bylo více než 2/3 lidí (kap. 3, s. 36).

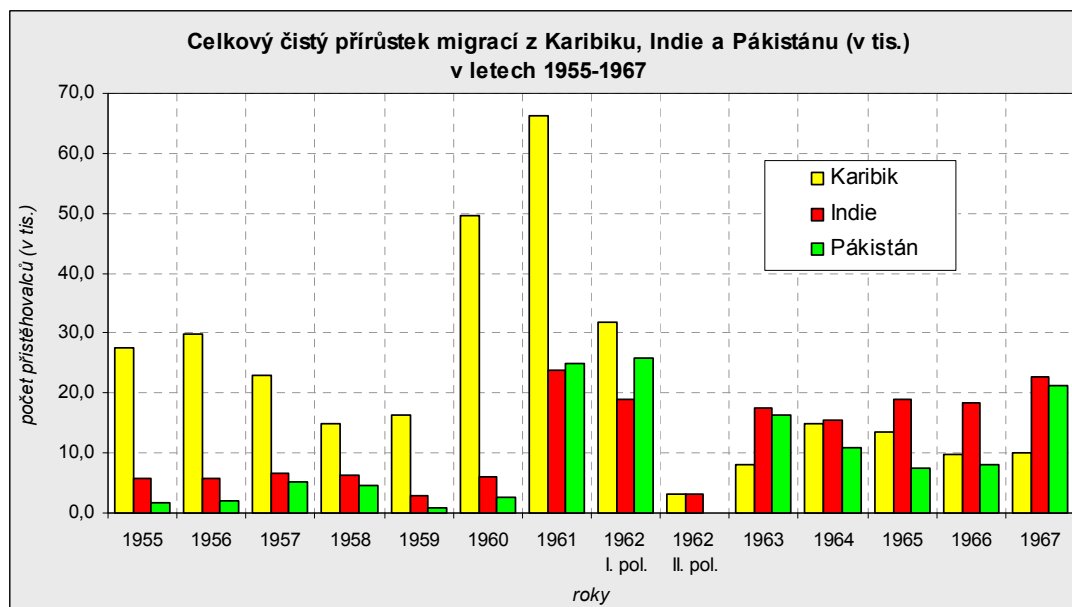
²¹¹ SMALL, S., SOLOMOS, J., *Race, Immigration and Politics in Britain: Changing Policy Agendas and Conceptual Paradigms 1940s-2000s*, in: *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. 46, 2006, s. 243; SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 340.

²¹² DEAN, D., *The Conservative Government and the 1961 Commonwealth Immigration Act: inside story*, in: *Race and Class*, Vol. 35, No. 2, 1993, s. 67.

Graf č. 4: Celkový počet přistěhovalců v Británii v letech 1955-1967²¹³

Graf č. 5: Počet přistěhovalců v Británii podle zemí původu v letech 1955-1967²¹⁴

²¹³ GISH, O., *Color and Skill: British Immigration, 1955-1968*, in: *International Migration Review*, Vol. 3, No. 1, 1968.

²¹⁴ GISH, O., *Color and Skill: British Immigration, 1955-1968*, in: *International Migration Review*, Vol. 3, No. 1, 1968.

Tato přistěhovalecká vlna utvrdila většinu Britů v tom, že bez omezení imigrace se situace ve Velké Británii po nějaké době stane neúnosnou. Na vládu tak byl vyvíjen ještě větší tlak, aby zákon schválila.²¹⁵

4. 2. Commonwealth Immigrants Act 1962

Ministr vnitra R. A. Butler představil *Commonwealth Immigrants Act*²¹⁶ v parlamentu v říjnu 1961. V listopadu byl návrh zákona poprvé projednáván; po bouřlivých debatách nakonec prošel Dolní sněmovnou i Sněmovnou lordů a v dubnu 1962 obdržel „královský souhlas“. V platnost vešel od 1. července 1962.²¹⁷

Tento zákon ukončil politiku „otevřených dveří“, kterou britská vláda doposud vůči občanům Commonwealthu uplatňovala. Určil přesné podmínky, za nichž se mohli přistěhovanci do Velké Británie dostat. Na Ostrovy mohli napříště vstoupit jen občané Spojeného království (tedy vlastníci pasů vydaných britskou vládou), držitelé pracovních povolení, studenti, turisté a manželky s dětmi (do šestnácti let), jež přijížděly za svými muži nebo je doprovázely.

Pracovní povolení (*vouchery*) byla rozdělena do tří kategorií. Kategorie A byla vyhrazena pro pracovníky, kteří měli v Británii sjednanou práci. Do kategorie B spadali žadatelé, jež měli specializaci (lékaři, zdravotní sestry, inženýři s praxí, kvalifikovaní učitelé apod). *Vouchery* kategorie C byly vydávány ostatním, kteří nespádali do kategorií A a B. Upřednostňováni byli ti, kteří někdy sloužili v britské armádě. Kategorie pracovníků „C“ byla nejméně žádaná a od června roku 1964 nebyly „C *vouchery*“ udílány vůbec. V zákoně nebylo přímo určeno početní omezení imigrantů. Množství vydávaných *voucherů* bylo ponecháno na úvaze ministerstva vnitra.²¹⁸

Commonwealth Immigrants Act omezoval *de iure* přistěhovalectví z celého Commonwealthu, *de facto* se ovšem dotýkal zejména „barevných“ žadatelů z Nového Commonwealthu. Právě v tom viděl ministr vnitra Butler jeho smysl: „Velká přednost tohoto projektu je, že vzbuzuje zdání, že nečiní žádné rozdíly na

²¹⁵ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 262.

²¹⁶ Přesné znění zákona na stránkách: <http://www.britishcitizen.info/CIA1962.pdf>.

²¹⁷ CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 161.

²¹⁸ MASON, D., *Race and Ethnicity in Modern Britain*, London 1995, s. 27-28; GISH, O., *Color and Skill: British Immigration, 1955-1968*, in: *International Migration Review*, Vol. 3, No. 1, 1968, s. 24-27.

*základě barvy a rasy. Přesto téměř všichni potenciální imigranti ze zemí Starého Commonwealthu budou schopni získat svolení ke vstupu podle kategorie A a B... Musíme připustit, že jeho hlavním cílem je... omezit výhradně barevnou imigraci.*²¹⁹

Přes strmý pokles počtu přistěhovalců ve druhé polovině roku 1962 byla účinnost zákona problematická. Údaje z let 1963-1967 nelze porovnávat s daty z let 1960-1962 (viz grafy č. 4 a 5). Obavy ze zavedení restrikce vystupňovaly v letech 1961 a 1962 imigraci do nevídaných rozměrů. Jednalo se o odchylku, danou vnějšími faktory (přistěhovalci se chovali nestandardně). To je důvod, proč bychom měli porovnávat data po zavedení zákona spíše s údaji z let předchozích (do roku 1960). Podíváme-li se na to z této perspektivy, počet imigrantů příliš nepoklesl. K jistým změnám přesto došlo; změnila se oblast, z níž většina imigrantů pocházela (graf č. 5). Výrazně se snížil počet přistěhovalců z Karibiku a vzrostlo přistěhovalectví z Indického subkontinentu. V tomto případě je vysvětlení nasnadě. Většinu jihoasijských imigrantů před rokem 1962 tvořili muži. Pracovní migrace se po schválení *Commonwealth Immigrants Act* snížila, ale dveře do Británie přesto zůstaly pootevřené. Zákon umožňoval manželkám a dětem, aby následovaly muže (otce) do Británie a asijské rodiny toho ve velké míře využívaly. Zákon tedy paradoxně podpořil to, čeho se Britové báli nejvíce, tj. stálé usídlení přistěhovalců. Imigranti, kteří měli strach, že další restriktivní opatření se dotknou i jejich rodinných příslušníků, pro své rodiny raději poslali ihned. Přistěhovalci, jež měli v úmyslu zůstat na Ostrovech jen nějaký čas,²²⁰ navíc odjezd do vlasti odkládali. Obávali se, že by jim případná další legislativní změna znemožnila návrat.²²¹

Kritika zákona zaznívala od toryů i labouristů. Toryovští *backbenchers* se rozdělili na ty, jež požadovali přísnější kontrolu, a na ty, kteří se stavěli proti jakýmkoli restrikcím. Labouristé zákon odsoudili a obhajovali vlastní politiku založenou na posílení sociálních služeb pro přistěhovalcké komunity a na antidiskriminační legislativě.²²² Do boje proti přijetí *Commonwealth Immigrants Act*

²¹⁹ DEAN, D., *The Conservative Government and the 1961 Commonwealth Immigration Act: inside story*, in: *Race and Class*, Vol. 35, No. 2, 1993, s. 68. V případě, že žadatelé o vstup ze Starého Commonwealthu nespádali pod kategorii A a B, dostali se do Spojeného království jako tzv. „*long-term visitors*“, na něž se nevztahovala žádná omezení. V roce 1965 85 % všech „*long-term visitors*“ tvořili Australané, Kanaďané a Novozélandané.

²²⁰ Více viz. kapitola 5.9. (Myth of Return).

²²¹ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 371-372.

²²² CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 162.

se mimořádně vášnivě vrhnul vůdce opozice Hugh Gaitskell, který tvrdil: „*Tento návrh zákona bude ve světě považován za zavádění rasové diskriminace...*“ Podle Gaitskella „*mizerný, hanebný a ubohý*“ zákon ztělesňoval to, proti čemu léta bojoval. Zastával názor, že udržení „světového míru“ závisí na uchování britského statutu světové velmoci. Ten byl podmíněn fungujícím Commonwealthem. Proto se usilovně stavěl proti odklonu Británie od Commonwealthu a proti „námluvám“ s Evropským hospodářským společenstvím, proto také jeho prudký odpor k imigračnímu zákonu. Spisovatel a významný labouristický poslanec Michael Foot souhlasil s Gaitskellem v tom, že zákon má rasový podtext a že „*pomáhá ničit Commonwealth*“. Nabádal proto labouristy k tomu, aby se zavázali k jeho odstranění při první možné příležitosti.²²³

4. 3. Změna postoje labouristů k omezení přistěhovalectví

Postoj Labouristické strany k omezování imigrace se změnil po náhlé smrti Hugha Gaitskella v roce 1963. Jeho nástupce Harold Wilson zastával názor, že určitá forma kontroly nad přistěhovalci musí existovat. Uvědomoval si, že velká část Britů je pro omezení imigrace a nechtěl snižovat své straně šance na vítězství v parlamentních volbách. Ty proběhly v říjnu 1964 a labouristé v nich těsně zvítězili. Po třinácti letech tak u moci nahradili konzervativce.

Ačkoli se přistěhovalectví a „rasové problémy“ nestaly hlavními tématy voleb, v oblastech, kde se kandidáti rozhodli rasovou otázkou využít, přispěla k jejich vítězství. Takovým příkladem byly volby ve Smethwicu. O parlamentní post se zde utkal stínový ministr zahraničí a zastávce volného přistěhovalectví Gordon Patrick Walker s vůdcem místních konzervativců Peterem Griffithsem. Ten ve své kampani vsadil na přistěhovalcké téma. Požadoval zastavení veškeré imigrace na Ostrovy a zdůrazňoval zdravotní a morální nebezpečí, jež přistěhovalci představují.²²⁴ Jeho příznivci po městě vylepovali plakáty: „*If you want a nigger neighbour, vote Liberal or Labour*“ a šířili pomluvy typu „*dcera Gordona Walkera si bere černocha*“ nebo „*Walker prodal černochem svůj dům ve Smethwicu*.“ Ačkoli byl Smetwick po mnoho let „bezpečným obvodem“ labouristů, nyní zde pohodlně vyhrál Griffiths.

²²³ HARTESVELDT., F., R., *Race and Political Parties in Britain 1954-1965*, in: *Phylon*, Vol. 44, No. 2, 1983, s. 132; DEAN, D., *The Conservative Government and the 1961 Commonwealth Immigration Act: inside story*, in: *Race and Class*, Vol. 35, No. 2, 1993, s. 71.

²²⁴ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 264; HARTESVELDT., F., R., *Race and Political Parties in Britain 1954-1965*, in: *Phylon*, Vol. 44, No. 2, 1983, s. 132.

Nový ministerský předseda Wilson nazval tento výsledek „*hanbou britské demokracie*“ a Griffithse označil za „*parlamentního malomocného*“. Přesto si premiér i jeho spolupracovníci uvědomili, že značná část voličů (nejen) dělnické třídy sdílí Griffithsovy názory. Podle ministra pro bydlení²²⁵ Richarda Crossmana „*je po volbách ve Smethwicu zcela jasné, že by se imigrace mohla stát pro Labouristickou stranu největší politickou ztrátou.*“²²⁶

4. 4. Bílá kniha o imigraci z Commonwealthu z roku 1965

Labouristé tedy vzali na vědomí výsledky voleb i průzkumy veřejného mínění a v otázce přistěhovalectví se přizpůsobili. V roce 1965 představila vláda *White Paper on Immigration from Commonwealth*, jež měla přinést zlepšení rasových vztahů na Britských ostrovech. Zpřísnění imigračních kontrol měly kompenzovat kroky, vedoucí k integraci etnických menšin do britské společnosti.

Tento dokument omezoval výdej pracovních povolení. Oficiálně zrušil *C vouchers* a povolení pro kategorie A a B značně redukoval – z 20 000 na 8 500 ročně. Z 8 500 povolení jich navíc 1000 bylo určeno pro pouze pro Maltu. Zúžil se též počet povolání, považovaných za „*skilled*“ a tedy patřících do kategorie B. Zpřísnila se i pravidla pro vstup studentů, turistů a rodinných příslušníků do země. Ministerstvo vnitra získalo právo repatriovat imigranty, kteří spáchali zločin.

Na druhou stranu byl na základě *White Paper* založen *National Committee for Commonwealth Immigrants*, jenž měl sloužit jako koordinátor státních, místních (*local*) a dobrovolnických organizací, které pomáhaly přistěhovalcům. Také byla přislíbena finanční podpora na bydlení, zaměstnání, vzdělávání a zdravotní péči imigrantů.²²⁷

Ve snaze vyjádřit „*labouristický postoj*“ k přistěhovalcům použil Roy Hattersley tento výrok: „*Bez integrace je omezování migrace neomluvitelné, bez*

²²⁵ Minster for Housing and Local Government.

²²⁶ SANDBROOK, D., *White Heat. A History of Britain in the Swinging Sixties*, London 2006, s. 631-632.

²²⁷ CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 165-167; WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 375-376; GISH, O., *Color and Skill: British Immigration, 1955-1968*, in: *International Migration Review*, Vol. 3, No. 1, 1968, s. 29-32; HARTESVELDT., F., R., *Race and Political Parties in Britain 1954-1965*, in: *Phylon*, Vol. 44, No. 2, 1983, s. 118; The 1964 Labour Government [online]. 10. 06. 2003, [cit. 2008-19-06].

Dostupné z: <http://www.movinghere.org.uk/galleries/histories/caribbean/journeys/legislation3.htm>.

omezení migrace je integrace nemožná“.²²⁸ Labouristé tím odůvodňovali změnu svého původně protikontrolního stanoviska. Postavení přistěhovalců na Ostrovech se snažili zlepšit antidiskriminační legislativou.

4. 5. Race Relations Act 1965

Labouristé usilovali o legislativu, jež by postavila rasovou diskriminaci menšin mimo zákon, již od počátku 50. let. Neaktivnější byl v tomto směru poslanec Fenner Brockway, který v letech 1950-1964 předložil dvacet návrhů antidiskriminačního zákona. Všechny však narazily na odpor Konzervativní strany, jež tvrdila, že je taková legislativa neproveditelná a nevymahatelná. Toryové považovali za dostačující, že britský stát zachovává ke všem svým občanům rovný přístup a příslušníci menšin mají stejná občanská a politická práva jako majoritní společnost. Obávali se také, že by zákon mohl vyvolat nevoli ze strany Britů a způsobit vzrůst napětí mezi jednotlivými etniky.²²⁹

Race Relations Act z roku 1965 zakázal diskriminaci²³⁰ na veřejných místech na základě barvy, rasy nebo odlišného etnického či národního původu. Veřejnými místy byly míněny hromadná doprava, restaurace, hotely, kina, tančírny. Zákon zahrnoval též zákaz odmítnutí vstupu do veřejných prostor, odmítnutí obsloužení, prodlení při obsluze či předražování. Legislativu připravilo ministerstvo vnitra sira Franka Soskiceho, které se snažilo do určité míry vyjít vstříc veřejnému mínění i toryovským poslancům. Výsledkem byl značně „bezzubý“ zákon, jehož porušení téměř nebylo právně vymahatelné. Před soud se dostaly jen závažné a opakované případy diskriminace.²³¹ Největší kritiku sklidil zákon za to, že nezahrnoval diskriminaci v oblastech, kde se vyskytovala nejčastěji, totiž v zaměstnání a ubytování. *The Times* to ve svém titulku shrnuly: „*Good Intentions, Bad Law*.“²³²

²²⁸ SMALL, S., SOLOMOS, J., *Race, Immigration and Politics in Britain: Changing Policy Agendas and Conceptual Paradigms 1940s-2000s*, in: *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. 46, 2006, s. 242.

²²⁹ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 258; DEAN, D., *The Conservative Government and the 1961 Commonwealth Immigration Act: inside story*, in: *Race and Class*, Vol. 35, No. 2, 1993, s. 58, 65; CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 165.

²³⁰ V tomto případě horší způsob chování se k jedné osobě než ke druhé.

²³¹ Prvním člověkem, který byl shledán vinným z porušení *Race Relations Act* byl sedmnáctiletý člen *National Socialist Party* v Middlesexu až v říjnu 1967.

²³² 1965: New UK race law 'not tough enough'[online]. 21. 06. 2008, [cit. 2008-21-06]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/december/8/newsid_4457000/4457112.stm.

Na základě *Race Relations Act* byl v únoru roku 1966 založen *Race Relations Board*, který měl bránit diskriminaci a usilovat o zlepšování vztahů mezi jednotlivými etniky na Britských ostrovech. Zaštiťoval také místní *Conciliation committees*, jež vyřizovaly případné stížnosti na diskriminaci.²³³

I přes slabost a faktickou nevymahatelnost zákona, se *Race Relations Act* stal prvním krokem na cestě v boji s rasismem. Po něm následovaly další zákony a vývoj završil *Race Relations Act* z roku 1976. Toto antidiskriminační legislativní opatření již bylo účinné.

4. 6. Commonwealth Immigrants Act 1968²³⁴

Jeden z nejrozporuplnějších britských zákonů 20. století vznikl jako reakce na příliv keňských Asiátů do Spojeného království v letech 1967-1968.²³⁵ V té době začala Keňa prosazovat tzv. politiku „afrikanizace“, v jejímž důsledku přicházeli (etničtí) Asiaté o zaměstnání, nebyla jim prodlužována pracovní povolení a celkově byli ve svých právech silně omezováni.²³⁶ Jejich postavení na „černém kontinentě“ bylo nejisté, a proto se začali uchýlovat do Velké Británie.

Kenští a ugandští Asiaté byli britskými občany a z toho důvodu se na ně nevztahovala nařízení *Commonwealth Immigrants Act* z roku 1962.²³⁷ Případ těchto východoafrických zemí byl určitým způsobem specifický. Po získání nezávislosti se ve většině dřívějších britských závislých území jejich obyvatelé automaticky stali občany nově ustaveného státu a zároveň si mohli ponechat britské občanství. V případě Ugandy a Keni si museli vybrat buď jedno nebo druhé. Asiaté si uvědomovali vyhrocující se situaci a rostoucí nepřátelství ze strany černochů a většinou si ponechali britské občanství. Jako občané Spojeného království vlastnili

CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 165-168; HARTESVELDT, F. R., *Race and Political Parties in Britain 1954-1965*, in: *Phylon*, Vol. 44, No. 2, 1983, s. 133-134.

²³³ CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 169-170.

²³⁴ Přesné znění zákona na stránkách: <http://www.britishcitizen.info/CIA1968.pdf>.

²³⁵ Tzv. „*Kenyan Asian Crisis*“.

²³⁶ Více o tomto v kapitole 5. 3. Druhotní migranti.

²³⁷ *Commonwealth Immigrants Act* neplatil pouze pro osoby, které se narodily ve Spojeném království nebo byli „občané Spojeného království a kolonií“ (*Citizen of the United Kingdom and Colonies*) a vlastnili pasy vydané Britskou vládou. Pokud vlastnili pasy vydané vládami závislých území, tak se jich přes to, že byli také „občané Spojeného království a kolonií“, restrikce od roku 1962 týkala.

pasy vydané přímo britskou vládou a měli právo kdykoli vstoupit do Británie a usadit se tam. Žádné imigrační kontroly se jich netýkaly.²³⁸

S vyhrocující se situací v Keni v průběhu roku 1967 stoupal počet afrických Jihoasiátů přijíždějících do Británie. V prvních dvou měsících roku 1968 dosáhl počet asijských imigrantů (uprchlíků) 13 000. Veřejnost byla znepokojena a média odhadovala, že do Británie bude přicházet 50 000 východoafrických Asiátů ročně. Situaci ještě vyostřily populistické výroky poslanců Enocha Powella a Duncana Sandyse, kteří zahájili kampaň „*Turn off the tap*“. Mezi Brity se opět rozproudily debaty o zpřísnění imigrační kontroly. K takové atmosféře přispělo i stagnující hospodářství, rostoucí ceny a růst nezaměstnanosti. Vše ještě zhoršovaly zprávy z jihu Spojených států, kde propukaly stále krvavější rasové nepokoje a „*Black Power*“ nabývala na síle.²³⁹

Commonwealth Immigrants Bill byl parlamentu předložen 22. února 1968. Jeho schválení oběma sněmovnami a získání „královského souhlasu“ trvalo jen osm dní; v platnost vstoupil ihned 1. března. Labouristé se poučili ze situace předcházející imigračnímu zákonu z roku 1962 a rychlým jednáním se jim podařilo zabránit masivnímu přistěhovalectví lidí obávajících se restrikce.

Zákon poprvé v historii ostrovního státu učinil rozdíl i mezi držiteli britských pasů, kteří do Británie směli, a těmi, kteří tam nesměli. Bez imigrační kontroly se mohli v Británii usadit jen ti britští občané, kteří prokázali „podstatné vazby“²⁴⁰ na Spojené království. Těmito vazbami byly míněny narození na Ostrovech, případně britský původ rodičů či prarodičů.²⁴¹ Ačkoli byla legislativa *de iure* zaměřena proti přistěhovalectví z celého Commonwealthu, prakticky mířila opět proti „barevným“ a jejím hlavním účelem bylo zabránit volnému vstupu do Británie tisícům britských občanů asijského původu z Keni.^{242, 243}

²³⁸ LESTER, A., *East African Asians Versus The United Kingdom: The Inside Story*, in: *Thirty Years on: the East African Case revisited*, in: Public Law (Spring Pages) 2002, s. 2-3.

²³⁹ SANDBROOK, D., *White Heat. A History of Britain in the Swinging Sixties*, London 2006, s. 637.

²⁴⁰ Princip známý jako „*patriality*“. Přesně tento termín byl použit až v *Immigration Act* z roku 1971.

²⁴¹ „*A UK passport holder could enter the UK free of immigration control only if he, or at least one of his parents or grandparents, was born, naturalised, adopted or registered as a UK citizen in the United Kingdom itself*“.

²⁴² MASON, D., *Race and Ethnicity in Modern Britain*, London 1995, s. 28-29.

²⁴³ Zákon se netýkal pouze těchto omezení vstupu určité části britských občanů. K ztížení imigrační kontroly došlo i v oblasti vydávání pracovních voucherů. Byl zrušen „čekací list“ těch, kteří chtěli získat pracovní povolení kategorie A a B. Místo toho byly *vouchery* určeny pro ty, jež měli schopnosti a znalosti odpovídající britským sociálním a ekonomickým potřebám. Byl výrazně snížen

Zákon vytvořil skupinu lidí, která přestože občanství formálně měla, ve skutečnosti byla bez státní příslušnosti (*stateless*). Desetitisíce východoafrických Asiatů se „přes noc“ ocitlo v takřka neřešitelné situaci. V zemi, v níž dosud žili, se nebyli schopni uživit a byl na ně vyvíjen nátlak k odchodu. Při pokusu dostat se do Británie bez pracovního povolení, byli uvězněni. Mnozí byli odděleni od členů svých rodin, kteří měli to štěstí a dostali se do Spojeného království ještě před zavedením *Commonwealth Immigrants Act*. Jiní emigrovali do Spojených států, Indie či na kontinentální Evropu, odkud se následně snažili dostat za svými blízkými do Británie.²⁴⁴

Zákon vyvolal obrovskou vlnu kritiky. Protestovali proti němu členové obou hlavních parlamentních stran, liberální tisk, část veřejnosti a ve velké míře právníci. *The Times* prohlásily: „*Labouristická strana má novou ideologii. Nemůže nadále předstírat, že věří v rovnost lidí. Nevěří dokonce ani v rovnost britských občanů.*“ Podle *Spectatoru* byl *Commonwealth Immigrants Act* z roku 1968 „jeden z nejnemorálnějších zákonů, jaký kdy britský parlament schválil.“²⁴⁵ Právníci na něj pohlíželi tak, že skupina britských občanů, jež dočasně zastává veřejný úřad, využila své moci k tomu, aby ukrátila práva a svobody jiné skupiny britských občanů.²⁴⁶ Na druhou stranu podle *National Opinion Polls*, výzkumu veřejného mínění, jež probíhal během schvalování zákona, 69 % respondentů vyjádřilo zákonu podporu. V nejvyšší míře s jeho zavedením souhlasilo dělnictvo.²⁴⁷

Commonwealth Immigrants Act 1968 jasně naznačil, jakým způsobem se Spojené království staví ke svým závazkům v rámci bývalého impéria. Britské vládě bylo vytýkáno nejen to, že připravila část svých občanů o možnost vstupu do vlastní země, ale také to, že porušila závazky, jež dala Asiatům při vyhlášení keňské (respektive ugandské) samostatnosti.²⁴⁸ V roce 1963 tvrdil konzervativní ministr

počet zaměstnání, které žadatele opravňovaly k získání pracovního povolení. Do Velké Británie se nadále měli dostávat jen ti, kteří „disponují nejlepšími možnými schopnostmi.“ Srv.: GISH, O., *Color and Skill: British Immigration, 1955-1968*, in: *International Migration Review*, Vol. 3, No. 1, 1968, s. 32-33.

²⁴⁴ LESTER, A., *East African Asians Versus The United Kingdom: The Inside Story*, in: *Thirty Years on: the East African Case revisited*, in: Public Law (Spring Pages) 2002, s. 5.

²⁴⁵ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 377-378.

²⁴⁶ LESTER, A., *East African Asians Versus The United Kingdom: The Inside Story*, in: *Thirty Years on: the East African Case revisited*, in: Public Law (Spring Pages) 2002, s. 4.

²⁴⁷ Ministr vnitra James Callagan ospravedlňoval zákon právě tím, že je mu nakloněna velká část voličů (dělnictvo, nižší střední třída), díky kterým získali labouristé mandát k vládě.

²⁴⁸ HANSEN, R., *The Kenyan Asians, British Politics and the Commonwealth Immigration Act 1968*, in: *Historical Journal*, Vol. 42, No. 3, 1999, s. 810-812.

vnitř Henry Brooke, že odepření vstupu do Británie keňským Asiátům „je zcela vyloučeno“. To by se „rovnalo popření jednoho ze základních práv občanů.“²⁴⁹ O pět let později se všechny sliby a ujištění britské vlády rozplynuly.

Spojené království nakonec velkou část keňských Asiátů přijalo. Zavedlo kvóty na počet východoafrických Asiátů přijímaných do Británie. Nejprve to bylo 1 500 (hlav rodin) ročně, pak kvóty vzrostly na 3 000 a posléze na 5 000.²⁵⁰ Británie se tedy horlivě bránila příjezdu keňských Asiátů uzákoněním legislativy, již odsuzovala velká část světa, ale nakonec je do země stejně vpustila.²⁵¹

4. 7. Race Relations Act 1968

Nespokojenost s prvním antidiskriminačním zákonem vedla ke snaze o jeho novelizaci. O odstranění nedostatků usiloval *Race Relations Board*, *National Council for Commonwealth Immigrants* a zejména labouristický ministr vnitra Roy Jenkins. Podle něj byl *Race Relations Act* z roku 1965 „zradou důvěry přistěhovalecké komunity“.²⁵² Během tří let mezi oběma antidiskriminačními zákony bylo zveřejněno mnoho průzkumů, jež dokazovaly, že rasová diskriminace je stálou součástí života imigrantů. Jednoznačně nejdůležitější z nich byl Danielsův *Political and Economic Planning (P. E. P.) Report*, nazvaný *Racial Discrimination in England*,²⁵³ který se zaměřil převážně na zaměstnání a bydlení. Podle něj téměř polovina přistěhovalců z Karibiku a více než jedna třetina Jihoasiátů měla osobní zkušenost s diskriminací. Přes 90 % stížností se týkalo diskriminace v zaměstnání, bydlení či ve službách (tedy v oblastech, jež nebyly zahrnuty v dosavadním antidiskriminačním zákoně). Při výzkumu diskriminace v zaměstnání se ukázalo, že zaměstnavatelé najímají „barevné“ imigranty jen v případě, že mají akutní nedostatek pracovní síly či na nekvalifikované práce. Nejčastějším důvodem k nepřijetí „barevných“ měl být odmítavý postoj současných pracovníků firmy, zákazníků (zejména v oblasti služeb) a také to, že imigranti byli údajně nedostatečně vyškolení,

²⁴⁹ WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 376.

²⁵⁰ Systém postupně se navyšujících kvót pro východoafrické Asiaty ztroskotal v roce 1972, kdy Británie během dvou měsíců přijala 28 000 uprchlíků (držitelů britských pasů) z Ugandy.

²⁵¹ MASON, D., *Race and Ethnicity in Modern Britain*, London 1995, s. 29; WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 378.

²⁵² CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 173.

²⁵³ Zpráva potvrdila, že diskriminace v zaměstnání a bydlení je založena na barvě pleti. Pro srovnání provedla průzkum s maďarskými imigranty.

líní či je u nich větší pravděpodobnost brzkého odchodu z firmy. Zpráva upozornila též na to, že nejdůležitější roli v odmítání imigrantů hrají roli lidé, kteří jsou ve firemní hierarchii na relativně nízkých pozicích.²⁵⁴

Právě tato *P. E. P. Report* z roku 1967 sloužila jako hlavní argument při prosazování druhého *Race Relations Act*. Návrh zákona, projednávaný v průběhu bouřlivého roku 1968, vstoupil v platnost v říjnu. Legislativa rozšířila oblasti, v nichž byla diskriminace postavena mimo zákon, o sféru zaměstnání, bydlení a služeb. *Race Relations Board* byly rozšířeny pravomoci. Stejně jako v případě předchozího zákona byla hlavním problémem jeho vymahatelnost. Přijetím *Race Relations Act* z roku 1968 se labouristická vláda do určité míry snažila napravit pověst „pošramocenou“ schválením *Commonwealth Immigrants Act*.²⁵⁵

4. 8. „Rivers of blood“

„Nový náboj“ do debat o přistěhovalectví vnesl konzervativní poslanec za Wolverhampton, Enoch Powell. Bývalý ministr zdravotnictví a stínový ministr obrany byl považován za muže vynikající intelektuální úrovně a za brilantního parlamentního řečníka. Nebyl to tedy žádný druhořadý politik, jeho názory byly často publikovány a měly velký dopad na smýšlení veřejnosti.²⁵⁶

V otázce přistěhovalectví na sebe upozornil zejména sérií projevů z roku 1968. První z nich pronesl ve Walsallu 9. února a reagoval v něm na příjezd tisíců keňských Asiatů do Británie. Powell zdůrazňoval nebezpečí, které podle něj plynulo ze stálého přílivu imigrantů, a varoval před nebezpečím komunalismu.²⁵⁷ Odsoudil chování etnických minorit, které tvrdošijně lpěly na vlastní kultuře.²⁵⁸ Nejznámější se ovšem stala jeho řeč z výroční schůze konzervativců z West Midlands, kterou

²⁵⁴ HEPPLÉ, B., *Ethnic Minorities at Work*, in: *Race and Class*, Vol. 10, 1968, s. 18-19; REUBENS, E. P., *Our Urban Ghettos in British Perspective*, in: *Urban Affairs Review* 1971, Vol. 6, s. 326-327; HARTESVELDT., F., R., *Race and Political Parties in Britain 1954-1965*, in: *Phylon*, Vol. 44, No. 2, 1983, s. 120.

²⁵⁵ CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 176-177.

²⁵⁶ HOLMES, C., *Violence and Race Relations in Britain, 1953- 1968*, in: *Phylon*, Vol. 36, No. 2, 1975, s. 121; CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 174.

²⁵⁷ Komunalismus – loajlita ke skupině na základě náboženství nebo etnického původu.

²⁵⁸ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 265.

pronesl 20. dubna v Birminghamu. Média tuto řeč, kterou reagoval na návrh *Race Relations Act*, pokřtila „*Rivers of blood*“ speech.²⁵⁹

Powell v ní kritizoval nárůst přistěhovalců, návrh antidiskriminační legislativy i kampaň komunity sikhů za zachování jejich zvyků. Káral britské politiky za to, že odmítají nazývat věci pravými jmény, a vyhýbají se nepopulárním opatřením. Powellův projev byl velmi emotivní a vypjatý. Zveličoval problémy s imigranty, zdůrazňoval ohrožení britské kultury cizími vlivy a nastiňoval apokalyptickou vizi budoucího vývoje ve Velké Británii.

Ačkoli byl Powell tzv. „*high tory*“, kladl důraz na to, že naslouchá svým voličům; do svého projevu proto zařadil četné příklady zkušeností, jež s imigranty měli „obyčejní“ lidé, například případ muže, který mu řekl, že chce, aby se jeho děti usadily v zámoří, protože za patnáct až dvacet let ve Velké Británii převezmou barevní nadvládu nad bělochy. „*Zde je slušný, obyčejný Angličan, který za bílého dne, v mém vlastním městě říká mně, svému poslanci, že jeho stát nebude dost dobrý, aby v něm žily jeho vlastní děti. Nemám právo nad tím jen tak pokrčit rameny a začít myslet na něco jiného. To, co říkal on, říkají a myslí si tisíce a statisíce dalších – možná ne v celé Británii, ale jistě v místech, které už nyní procházejí naprostými proměnami, jež nemají v celé tisícileté anglické historii obdoby.*“²⁶⁰

Powell odhadoval, že do roku 2000 bude v zemi pět až sedm milionů²⁶¹ přistěhovalců a jejich potomků. Naléhal nejen na zastavení imigrace, ale také na maximální (i finanční) podporu návratu imigrantů do zemí jejich původu. Pouhé omezení přistěhovalectví bylo podle něj vzhledem k demografickým charakteristikám přistěhovalcké populace v Británii nedostatečné. „*Toho, koho bohové chtějí zničit, nejprve postihnou šílenstvím. Musíme být šílení, doslova šílení, jestliže jako národ dovolujeme každoroční příliv nějakých 50 000 imigrantů, jež jsou*

²⁵⁹ Úplný přepis této řeči na: Enoch Powell's 'Rivers of Blood' speech Government [online]. 23. 06. 2003, [cit. 2008-23-06]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/opinion/main.jhtml?xml=/opinion/2007/11/06/do0607.xml&page=1>.

²⁶⁰ Pravdou je, že některé případy, jež Powell ve své řeči použil, byly vymyšlené, jako například příběh staré paní, která přišla ve válce o manžela a dva syny a po léta splácela hypotéku svého domku v jedné slušné wolverhamptonské ulici; jednou se ale do jejího sousedství nastěhovala černošská rodina a o osm let později byla stará paní jedinou běloškou v okolí. Černošská komunita nyní starou paní terorizuje; rozbíjí jí okna, dává výkaly do schránky a křičí na ni, že je rasistka. A stařenka se opravdu obává, že po schválení *Race Relations Act* půjde do vězení. Tento případ, který se tak hodil ke kritice života přistěhovalců i antidiskriminačního zákona, se nikdy neudál.

²⁶¹ V této své předpovědi se příliš nemýlil, podle sčítání lidu z roku 2001 žilo v Británii přes 4,6 milionů lidí z etnických menšin. in: British National Census 2001, Ethnicity, Hill [online]. 27. 05. 2008, [cit. 2008-27-05]. Dostupné z: <http://www.statistics.gov.uk/cci/nugget.asp?id=273>,

základem pro budoucí růst přistěhovalecké populace. Je to jako pozorovat národ, který si horlivě staví svou pohřební hranici.“

Odsoudil návrh antidiskriminační legislativy, která by prý upřednostnila přistěhovačce a jejich potomky. Britové by přišli o právo rozhodovat o svých soukromých záležitostech a měli by povinnost vysvětlovat důvody a motivy svého jednání. Případné schválení *Race Relations Act* přirovnával k „odhození sirky do sudu střelného prachu“. Pocity nespokojenosti, ohrožení, obav a rozhořčení se podle něj neobjevovaly mezi přistěhovanci, ale mezi britským obyvatelstvem. Proto obyčejní Britové, „z důvodů, které nemohli pochopit... zjistili, že se stali cizinci ve své vlastní zemi. Uvědomili si, že jejich ženy nemohou sehnat lůžka v porodnicích, že jejich děti nemohou dostat místa ve školách, že se jejich domov a okolí změnilo k nepoznání, že jejich plány a vyhlídky do budoucna byly zmařeny, že v práci jejich zaměstnavatelé vážají požadovat po přistěhovanci stejnou úroveň kázně a schopností, jaká je vyžadována u rodilého zaměstnance.“

Powell svůj projev zakončil citací z Vergilia: „*Když hledím dopředu, jsem naplněn neblahou předtuchou. Zdá se mi, že jako Říman vidím řeku Tiberu zpěněnou krví.*“

Následky Powellovy řeči na sebe nenechaly dlouho čekat. Hned druhý den ráno ho Edward Heath propustil ze stínového kabinetu. Odůvodnil to tím, že jeho projev „*vyzněl rasisticky a má tendenci zvyšovat rasové napětí*“. *The Times* pod titulkem „*An Evil Speech*“ nazvaly Powellův projev rasistickým, hanebným a ostudným. Zatímco pro parlament i liberální tisk se stal Powell vyvrhelem, britští dělníci ho považovali za hrdinu, jenž měl odvahu postavit se otevřeně za jejich zájmy. Velké množství dělníků drželo jednodenní stávkou na jeho podporu, sepisovaly se petice proti jeho propuštění ze stínového kabinetu. Dne 23. dubna 1968 se v Londýně konal známý protestní pochod více než tisíce dokařů. Demonstranti šli k Westminsteru a nesli transparenty s nápisy: „*Don't Knock Enoch*“ a „*Back Britain, Not Black Britain.*“²⁶²

Podle výzkumu veřejného mínění Gallupova ústavu, který se konal koncem dubna 1968, souhlasilo s Powellovými názory 74 % dotázaných a 70 % lidí se

²⁶² SANDBROOK, D., *White Heat. A History of Britain in the Swinging Sixties*, London 2006, s. 636,644; HOLMES, C., *Violence and Race Relations in Britain, 1953- 1968*, in: *Phylon*, Vol. 36, No. 2, 1975, s. 122; CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976, s. 175.

domnívalo, že Heath udělal chybu, když ho propustil ze stínového kabinetu.²⁶³ Enoch Powell dostal po své řeči v Birminghamu obrovský počet korespondence. Ze 110 000 dopisů, které obdržel, jich pouze 2030 (tedy méně než 2 %) vyjadřovalo nesouhlas.²⁶⁴

Navzdory mýtům Enoch Powell nebyl rasista. Odmítal ideu, že by jedna rasa byla nadřazena druhé. Trval však na tom, že kvůli rasovým a kulturním rozdílům je nemožné, aby spolu žili rodilí Britové a imigranti v harmonii. V červenci 1968 řekl jednomu z reportérů, že je to zkrátka otázka počtů: „*Namítám něco proti jednomu barevnému v naší zemi? Ne. Proti stu? Ne. Proti tisíci? Ne. Proti milionu? Mám pochybnosti. Proti pěti milionům? Rozhodně.*“ I největší Powellovi kritici uznávali, že byl zásadový muž. Ve svých projevech nikdy nepodporoval použití násilí.

I přesto Powella přistěhovalci považovali za nesmiřitelného nepřítele a skuteční rasisté se zaštiťovali jeho jménem. Pro miliony bílých dělnických voličů zůstal Powell navždy hrdinou, který říkal, co si myslí a postavil se establishmentu.²⁶⁵

4. 9. Immigration Act 1971

Přijetím *Immigration Act 1971*²⁶⁶ vyvrcholila série legislativních kroků, jež podnikaly labouristické i konzervativní vlády v letech 1961-1971. Zákon předložený konzervativní vládou byl schválen v roce 1971, ale platnosti nabyl až 1. ledna 1973. Do značné míry potvrzoval a upřesňoval *Commonwealth Immigrants Act* z roku 1968. Legislativa odlišila občany Commonwealthu s právem pobytu (*right to abode*) ve Velké Británii od těch, jež toto právo nemají. Občané byli podle jejich vazeb ke Spojenému království rozděleni na *patrials* a *non-patrials*. Stejně jako v předchozím imigračním zákoně byli *patrials* ti, kteří se ve Velké Británii narodili nebo měli britský původ jejich rodiče či prarodiče. *Non-patrials* se nadále mohli na Ostrovy dostat jen po získání pracovního povolení. Vydávání pracovních povolení bylo opět

²⁶³ Podle *National Opinion Polls* z počátku května 1968 s Powellovými stanovisky souhlasilo 67 % respondentů a 61 % si myslelo, že Heath chybil, když Powella propustil ze stínového kabinetu. Dále se ukázalo, že 50 % lidí se domnívá, že by rodinní příslušníci imigrantů neměli mít přístup do Británie a 63% bylo pro to, aby barevní imigranti byli podporováni v návratu do zemí svého původu. in: BAGLEY, C., *Race Relations and Press: An Empirical Analysis*, in: *Race and Class*, Vol. 15, 1973, s. 69.

²⁶⁴ SANDBROOK, D., *White Heat. A History of Britain in the Swinging Sixties*, London 2006, s. 643; BAGLEY, C., *Race Relations and Press: An Empirical Analysis*, in: *Race and Class*, Vol. 15, 1973, s. 70.

²⁶⁵ SANDBROOK, D., *White Heat. A History of Britain in the Swinging Sixties*, London 2006, s. 636, 646-647.

²⁶⁶ Přesné znění zákona na stránkách: <http://www.britishcitizen.info/IA1971.pdf>.

zpřísněno. Povolení měla platnost pouze dvanáct měsíců a pak musela být obnovena. Byla vázána na konkrétní zaměstnání a případnou změnu práce musel schválit *Department of Employment*. Ten, kdo změnil zaměstnání bez povolení úřadů, mohl být označen za nežádoucího a vypovězen ze země. Mnohé držitele pracovních povolení toto nařízení omezovalo při hledání lepšího zaměstnání.

Podle tohoto zákona tedy získali někteří britští občané práva, jež byla jiným odepřena. To opět vyvolalo prudké polemiky mezi právníky. Zákon očividně mířil proti přistěhovalcům z Nového Commonwealthu, případní imigranté z Austrálie, Kanady, Nového Zélandu či běloši z Jižní Afriky a Rhodesie nebyli ve svém vstupu do Británie nijak omezováni. *Immigration Act* již účinně zredukoval pracovní migraci, a proto se hlavní formou přistěhovalectví z Nového Commonwealthu stalo sjednocování rodin.²⁶⁷

²⁶⁷ MASON, D., *Race and Ethnicity in Modern Britain*, London 1995, s. 29; HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 267; GOULBOURNE, H., *Race Relations in Britain since 1945*, London 1998, s. 53.

Pátá kapitola

Imigranti z jižní Asie ve Velké Británii

Přítomnost imigrantů z jižní Asie ve Velké Británii má dlouhou tradici; většího rozsahu nicméně nabyla až po druhé světové válce. Přistěhovalectví z Indického subkontinentu dosáhlo vrcholu na počátku 60. let, kdy je umožnily poptávka po pracovní síle a schválení *British Nationality Act*. Stejně jako v případě přistěhovalců z Karibiku svou roli sehrálo i zrychlení a zlevnění dálkové dopravy a především rozšíření dopravy letecké. Velká Británie byla líčena jako „země oplývající mlékem a strdím“,²⁶⁸ mnoho váhajících ale přesvědčilo až viditelné zlepšení finanční situace rodin, jejíž člen pracoval za mořem. Ačkoli první *Commonwealth Immigrants Act* omezil právo obyvatel Nového Commonwealthu usazovat se ve Velké Británii, jihoasijská populace se ve Spojeném království rozrůstala. Počet přistěhovalců se zvyšoval zejména díky svatbám a „sjednocování rodin“ (ženy s dětmi přijížděly za manžely pracujícími v zahraničí). Do Británie se rovněž v druhé polovině 60. a na počátku 70. let dostaly tisíce Jihoasiátů, žijící ve východní Africe. Ty vyhnala změna politické situace v nově vzniklých afrických státech – Keni a Ugandě. Tito tzv. „druhotní migranti“ se od Asiátů, kteří přišli přímo z Indického subkontinentu, lišili v mnoha ohledech. Většina z nich byla vzdělaná, uměla dobře anglicky a měla obchodní, úřední či odborné zkušenosti již předtím, než přišla do Británie.²⁶⁹

Počet Jihoasiátů²⁷⁰ prudce stoupal od počátku 50. let (viz graf č. 6). Zpočátku byl nárůst hlavně důsledkem další imigrace, ale po zpřísnění přistěhovalcké kontroly (po roce 1965) příliv Jihoasiátů přijíždějících do Británie postupně klesal. To ovšem nezastavilo populační růst. Jihoasijské přistěhovalce byli většinou mladí, měli tendenci mít velké rodiny a jejich ženy zachovávaly vysokou míru plodnosti i po příjezdu do Británie.²⁷¹

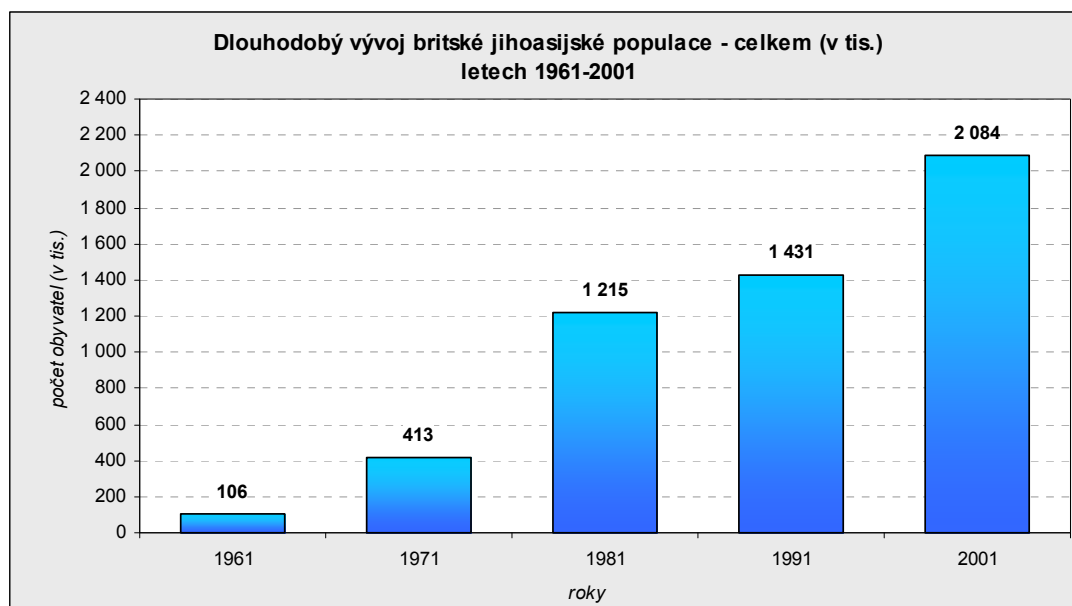
²⁶⁸ HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988, s. 223.

²⁶⁹ ROBINSON, L., *South Asians in Britain: Acculturation, Identity and Perceived Discrimination*, in: *Psychology Developing Societies*, Vol. 17, 2005, s. 183.

²⁷⁰ Toto označení používám nejen pro první generaci přistěhovalců, jež přišla přímo z Indického subkontinentu či východní Afriky, ale i pro jejich potomky.

²⁷¹ BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 6-7, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

**Graf č. 6: Nárůst jihoasijské populace ve Velké Británii
v letech 1961-2001²⁷²**

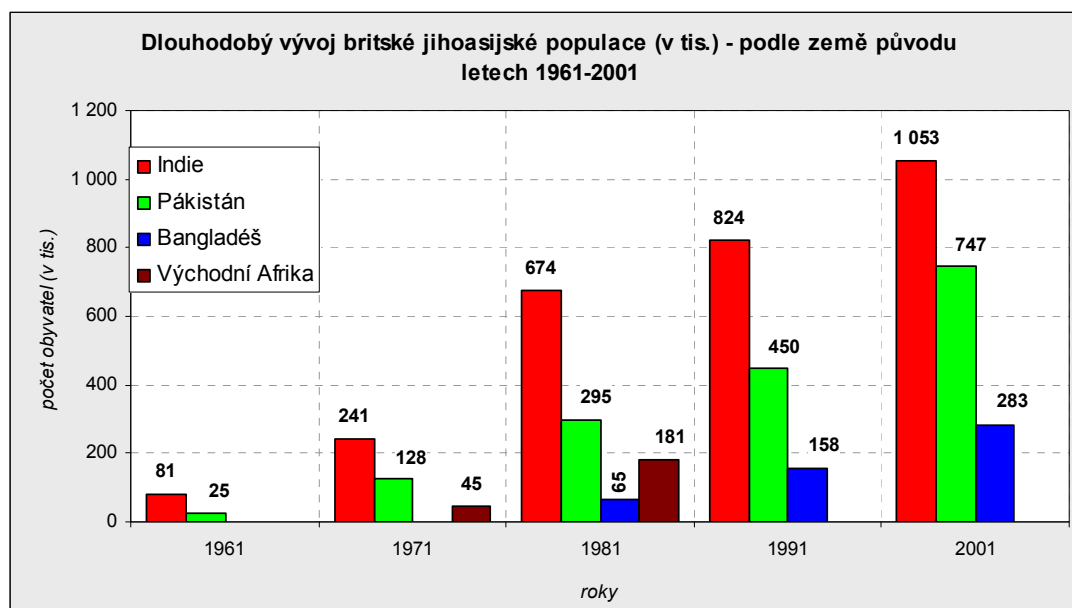
Indové dnes tvoří největší etnickou menšinu ve Velké Británii. Podle sčítání lidu z roku 2001 jich ve Spojeném království žije přes 1 053 000, což představuje 1,8 % veškeré britské populace a 22,7 % přistěhovalecké populace. Imigranti pákistánského původu, druhá nejpočetnější menšina, čítá 747 000, což je 1,3 % britské populace a 16,1 % přistěhovalců. Bangladéšanů žije v Británii 283 000, tedy 0,5 % britské populace a 6,1 % přistěhovalců.²⁷³ Z hlediska náboženského rozdělení, je počet indických sikhů a hinduistů přibližně stejný. Pouze malou část tvoří muslimové. Afričtí Asiaté jsou převážně hinduisté. Přistěhovalci z Pákistánu a Bangladéše jsou téměř výlučně muslimové.²⁷⁴

²⁷² British National Census 2001, Ethnicity, Hill [online]. 27. 05. 2008, [cit. 2008-27-05]. Dostupné z: <http://www.statistics.gov.uk/cci/nugget.asp?id=273>; BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 7, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

²⁷³ British National Census 2001, Ethnicity, Hill [online]. 27. 05. 2008, [cit. 2008-27-05]. Dostupné z: <http://www.statistics.gov.uk/cci/nugget.asp?id=273>.

²⁷⁴ ROBINSON, L., *South Asians in Britain: Acculturation, Identity and Perceived Discrimination*, in: *Psychology Developing Societies*, Vol. 17, 2005, s. 182.

**Graf č. 7: Nárůst jihoasijské populace ve Velké Británii
v letech 1951-2001, podle státu jejich původu²⁷⁵**

5. 1. Socioekonomický původ imigrantů

Většina přistěhovalců z Indického poloostrova pocházela (pro nezasvěceného čtenáře možná poněkud překvapivě) z rolnických rodin, avšak nikoli z těch nejchudších, nýbrž z „nižších středních vrstev“. Tito lidé vlastnili malá rodinná hospodářství, jimiž si vydělávali na živobytí. Nebyli sice zcela spokojeni se svou finanční a sociální situací, ale měli dostatek peněz na koupi lístku, pasu a víz. Většinou byli finančně nezávislí, uvažující o dlouhodobých investicích. Zámožnější domácnosti si mohly dovolit uvolnit na několik let jednoho či dva rodinné příslušníky a poslat je do zahraničí. Lidé z těchto vrstev byli navíc pracovití a měli podnikatelského ducha, což se ukázalo jako hlavní důvod při jejich úspěchu v zahraničí.

Do Velké Británie ovšem odcházeli i řemeslníci nebo obyvatelé měst. Ti měli většinou obchodní či odbornou kvalifikaci a chtěli ve své kariéře udělat krok vpřed. Migrace do zahraničí v žádném případě nebyla „útekem z chudoby“. Rolníci nehledali ve výdělku v Británii způsob, jak pokrýt každodenní výdaje – ty byly

²⁷⁵ British National Census 2001, Ethnicity, Hill [online]. 27. 05. 2008, [cit. 2008-27-05]. Dostupné z: <http://www.statistics.gov.uk/cci/nugget.asp?id=273>; BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 7, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

hrazeny ze výnosů v zemědělství. Zaměstnání ve Spojeném království pro ně bylo prostředkem ke zvětšení rodinného kapitálu; úspory byly investovány do koupě další půdy, traktoru, postavení nového domu, zavodňovacích kanálů a také na větší věno pro dcery a sestry. Základním cílem většiny imigrantů tedy bylo zlepšení životní úrovně rodiny a tím i vzestup rodinného postavení v místní sociální hierarchii.²⁷⁶

5. 2. Imigranti z Indického subkontinentu

Většina „přímých“²⁷⁷ jihoasijských migrantů pochází z tří poměrně celistvých geografických regionů – z Paňdžábu (historické území ležící na severní hranici Indie a Pákistánu), Gudžarátu (západní indický stát sousedící s Pákistánem) a Sylhetu (oblast na severovýchodě Bangladéše) .

5. 2. 1. Imigranti z Paňdžábu

Dvě třetiny britských Jihoasiátů pocházejí z Paňdžábu. Obyvatelé Paňdžábu mluví příbuznými jazyky, mají podobné zvyky a kulturu, ale projevují se zde hluboké rozdíly v náboženství a kastovním systému. V roce 1947, při vzniku nezávislé Indie a Pákistánu, byl Paňdžáb mezi tyto dva státy na základě tzv. „Mountbattenova plánu“ rozdělen. Oblastí se přehnala vlna násilí a nepokojů, při níž zemřelo několik set tisíc lidí. Katastrofě ještě většího rozměru zabránila jedna z největších masových migrací v moderních dějinách. Při ní uprchlo přibližně šest milionů²⁷⁸ sikhů a hinduistů ze západního (pákistánského) Paňdžábu do Indie. Z indické části Paňdžábu se přesunul podobný počet muslimů do Pákistánu.²⁷⁹

O něco méně než polovina Paňdžábců žijících v Británii pochází z indické části Paňdžábu, konkrétně z okolí Džullunduru. Většina přistěhovalců je sikhského náboženství, zatímco pákistánští Paňdžábcí jsou převážně muslimové.²⁸⁰ Ti

²⁷⁶ Srv.: BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 9-11, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; GARDNER, K., SHUKUR, A., „I'm Bengali, I'm Asian and I'm Living Here; The Changing Identity of British Bengalis“, s. 146, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; DAHYA, B., *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*, in: *Race and Class*, Vol. 14, 1973, s. 249.

²⁷⁷ „Přímí“ neboli „prvotní“ migranti je pojem označující přistěhovalce, kteří přišli do Velké Británie přímo z Indického subkontinentu. Tento termín je má odlišit od přistěhovalců jihoasijského původu, kteří do Spojeného království přicházeli v 60. a 70. letech z oblasti východní Afriky (popřípadě z oblasti Karibiku); ti bývají nazýváni „druhotnými“ migranty.

²⁷⁸ Údaje o počtech migrantů se v tomto případě značně liší. Počet zde uvedený je považován za střízlivý.

²⁷⁹ Srv.: LAPIERRE, D., COLLINS, L., *O půlnoci přijde svoboda*, Praha, 1983.

²⁸⁰ BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 19-20, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

pocházejí z několika málo oblastí: z Faisalábádu, Mirpuru v dnešním Ázád Kašmíru a ze Severozápadní pohraniční provincie.

V Mirpuru a Severozápadní pohraniční provincii žili převážně drobní zemědělci. Po mnoho generací byli muži z těchto oblastí zvyklí hledat si práci i ve vzdálenějších končinách. Právě z těchto regionů rekrutovala *Indian Army* příslušníky některých kast (Mughalů, Džatů, Radžputů), proslulých válečnickými schopnostmi. *Royal Indian Navy* verbovala Paňdžábce převážně z oblasti Attocku, obyvatelé Mirpuru nacházeli ve velkém uplatnění v britském obchodním loďstvu. Muži z této oblasti pracovali také na budování paňdžábských tratí a koncem 19. století byli najímáni na stavbu keňsko-ugandské železnice.²⁸¹ Velký příliv přistěhovalců z Mirpuru nastal v 60. letech. Do Velké Británie se totiž dostaly tisíce lidí, kteří byli vysídleni při stavbě obrovské přehrady *Mangla*.

Mapa č. 2: Oblast Paňdžábu²⁸²

Kvůli přehradě bylo zatopeno 280 vesnic a vystěhování se dotklo více než 110 000 lidí. Vesničané dostali určité kompenzace buď ve formě pozemků

²⁸¹ SHAW, A., *The Pakistani Community in Oxford*, s. 37-38, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

²⁸² BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994, s. xvi.

v Paňdžábu, nebo v hotovosti. Některým vysídlencům sjednala pákistánská vláda pracovní povolení do Británie. Mnozí tedy využili příležitosti a „jeli hledat štěstí“ na Ostrovy.²⁸³

Ve srovnání s relativní chudobou ostatních výše zmíněných oblastí byl Faisalábád označován za „Manchester Pákistánu“. Rušné centrum textilní výroby leželo „v srdci“ prosperující roviny centrálního Paňdžábu. Ke konci 19. století britská koloniální správa obnovila na v té době neúrodném pustém území staré zavodňovací kanály a výrazně je rozšířila. Region se stala známý jako *canal colonies*. Kvalitní zavlažovaná půda pak byla rozdělována mezi rolníky, kteří přicházeli z hustě osídlených částí severního a východního Paňdžábu. Stejně jako armáda, jež rekrutovala vojáky jen z některých kast, tak i *canal colonists* byli vybíráni z nejlepších zemědělských vrstev (převážně sikhských Džatů a muslimských Arainů). Většina z těch, kteří se přestěhovali do *canal colonies*, chápala přesun na jih jako „investici“, jež slibovala radikální zlepšení životního standardu rodiny. Stejně jako v případě přistěhovalců do Británie nechávali tito „pionýři“ ženy s dětmi doma a čas od času se vraceli s úsporami, které investovali právě ve vesnicích svého původu.²⁸⁴ Zde je vidět, že pracovní migrace nebyla pro obyvatele Indického subkontinentu zdaleka jen záležitostí až 20. století.

5. 2. 2. Imigranti z Gudžarátu

Indičtí imigranti původem z Gudžarátu tvoří jednu čtvrtinu britských jihoasijských přistěhovalců. Jsou považováni za nejvlivnější a nejúspěšnější Jihoasiaty v zemi. Mnozí mají vysokoškolské vzdělání v oblastech techniky, vědy, medicíny, ekonomie, obchodu, managementu či práva. Jsou velmi hrdí na svou obchodní tradici, stejně jako na velký počet milionářů ve svých řadách.²⁸⁵

Gudžarát je starobylé obchodní, finanční a průmyslové centrum. Díky dlouhému pobřeží a mnoha přístavům byl vždy ideálním styčným bodem

²⁸³ BBC – Gloucestershire Voices: Our Untold Stories - The Pakistani Community [online]. 04. 06. 2008, [cit. 2008-04-06]. Dostupné z:

http://www.bbc.co.uk/gloucestershire/untold_stories/asian/pakistani_community.shtml;

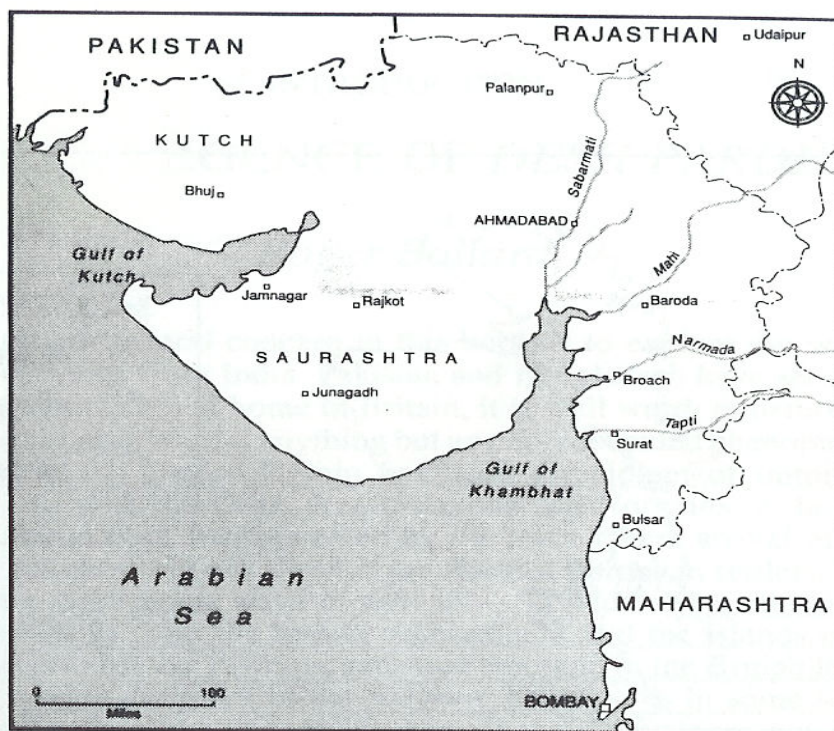
Mangla Dam [online]. 04. 06. 2008, [cit. 2008-04-06]. Dostupné z:

http://en.wikipedia.org/wiki/Mangla_Dam.

²⁸⁴ SHAW, A., *The Pakistani Community in Oxford*, s. 38, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

²⁸⁵ Zde se ovšem jedná i o Gudžarátce z východní Afriky, kteří přesídlili do Británie. Proto se jimi budu podrobněji zabývat v kapitole 5.3.

Mapa č. 3: Oblast Gudžarátu²⁸⁶

zámořského obchodu s Blízkým východem a vnitrozemského obchodu směřujícím do indoganžské oblasti. Přes pověst významného obchodního střediska, zůstávalo zemědělství důležitou součástí místní ekonomiky a dnes zaměstnává dvě třetiny obyvatelstva. Místní tradice vždy kladla důraz na tvrdou práci a střídmy život, což poskytlo ideální etický základ pro podnikatelský úspěch. V regionu byly zakládány textilní manufaktury již od 16. století. Vyráběly se zde velmi kvalitní bavlněné oděvy, jež gudžarátští obchodníci dodávali na Blízký východ i do Evropy. Koncem 19. století textilní průmysl v Gudžarátu výrazně postihla konkurence anglického bavlnářského průmyslu podporovaného britským státem. To byl jeden z důvodů stoupající nezaměstnanosti v oblasti a pro mnohé Gudžarátce také impuls k plavbě do východní Afriky.

Ačkoli je Gudžarát regionem převážně hinduistickým, silně se na něm podepsala několik staletí trvající muslimská nadvláda. K islámu zde přestoupilo přibližně 10 % obyvatelstva; stejně jako jinde konvertovaly spíše celé sociální skupiny než jednotlivci. Na rozdíl od severní Indie, kde do vyšší společenské vrstvy

²⁸⁶ BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994, s. xvii.

muslimů patřili převážně potomci afghánských, tureckých nebo perských nájezdníků, většina gudžarátských muslimů si svůj hindský původ přiznávala.²⁸⁷

5. 2. 3. Imigranti ze Sylhetu

Oblast Sylhetu leží v severovýchodní Bangladéši. Přestože prosperuje lépe než zbytek státu, zdejší životní úroveň té gudžarátské a paňdžábské zdaleka nedosahuje. V současné době tedy patří britští Jihoasiaté z tohoto regionu k nejchudší složce přistěhovalců ze subkontinentu. Mají též největší populační růst.²⁸⁸

Území dnešní Bangladéše se v roce 1947 stalo součástí Pákistánu. V roce 1971, po krvavé občanské válce, si „Východní Pákistán“ vybojoval nezávislost. Dnes patří Bangladéš mezi nejchudší státy světa a velmi často bývá stíhána nejruznějšími přírodními katastrofami, jako jsou cyklony a záplavy. Z velké míry je závislá na mezinárodní pomoci a na remitencích, jež domů posílají emigranti. Žije zde přibližně 150 000 000 obyvatel, z nichž je 89 % muslimů a 10 % hinduistů.²⁸⁹

Region Sylhet se do značné míry vymyká ostatním oblastem Bangladéše. Zapříčinila to zejména britská koloniální správa. Britové začali v hornaté oblasti Sylhetu pěstovat ve velkém čaj, což mělo podstatný dopad na lokální ekonomiku. Mzdy nabízené na čajových plantážích byly však tak nízké, že za ně většina místní populace odmítla pracovat. Proto si majitelé plantáží dováželi pracovní sílu z jiných částí Indie. Příchod těchto pracovníků výrazně ovlivnil etnické složení distriktu.

Zásadní zlom vedoucí k odlišnému vývoji v této oblasti nastal v roce 1871, kdy Britové oddělili Sylhet od zbytku Bengálska a administrativně ho začlenili do Assámu.²⁹⁰ Toto správní opatření do velké míry ovlivnilo místní držbu půdy a tím v podstatě zapříčinilo tendenci Sylhetanů migrovat. V Bengálsku samotném převzali Britové mughalský způsob vlády a ponechali správu půdy v rukou tzv. *zamindars*²⁹¹. Naopak v Assámu byla úloha *zamindars* přehlížena a drobní pěstitelé platili daně přímo britským úřadům. V Sylhetu rolníci nebyli pouhými nájemci pozemků. Půda jim patřila a mohli s ní nakládat podle vlastního uvážení. Stejně jako v Paňdžábu

²⁸⁷ DWYER, R., *Caste, religion and Sect in Gujarat: Followers of Vallabhacharya and Swaminarayan*, s. 165-171, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

²⁸⁸ BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 20., in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

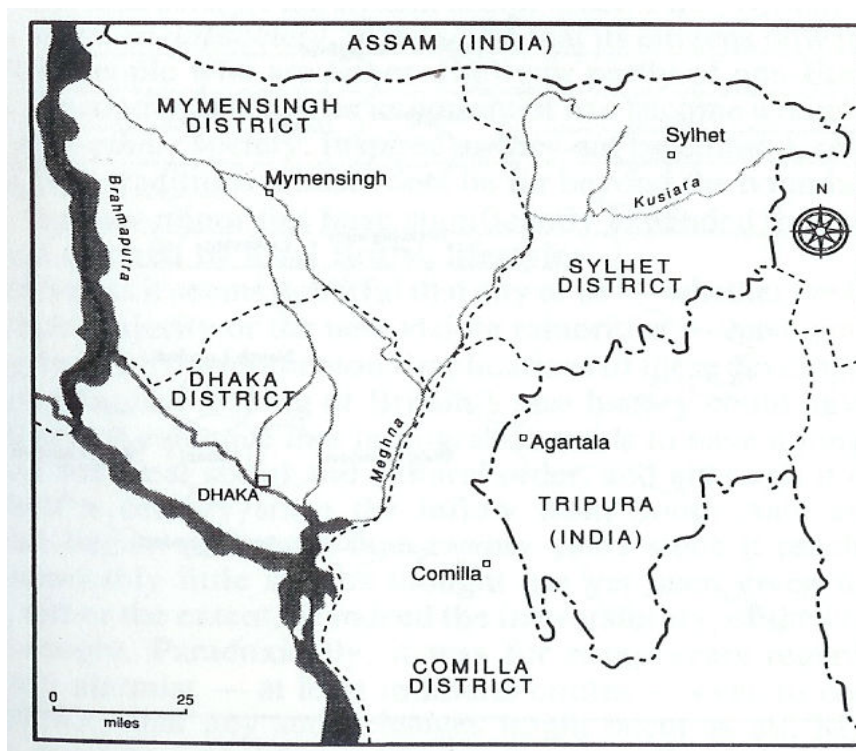
²⁸⁹ Bangladesh [online]. 01. 06. 2008, [cit. 2008-3-06]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Bangladesh#Religion>.

²⁹⁰ Sylhet se stal součástí Bengálska znovu až v roce 1947.

²⁹¹ *Zamindar* – úředník Mughalské říše, který byl pověřen vybíráním daní z půdy.

byly tyto rolnické rodiny pyšné na svou finanční nezávislost a uvědomovali si, že jejich rodinný status záleží právě na jejich schopnosti spravovat a rozšiřovat svůj majetek. Chudoba tedy nebyla faktorem, který by je vedl k emigraci. Práci v zahraničí považovali spíše za dlouhodobou podnikatelskou investici.²⁹²

Mapa č. 4: Severovýchodní Bangladěš²⁹³

5. 3. Druhotní migranti

Součástí britské jihoasijské populace jsou také tzv. „druhotní migranti“ (*twice migrants*). Jedná se o Jihoasiaty, kteří se nedostali na Ostrovy přímo ze subkontinentu, ale po odchodu z Indie žili jinde v cizině. Nejčastěji šlo o lidi, jež se na přelomu 19. a 20. století dostali do východní Afriky a jež politická situace v polovině 60. a na počátku 70. let „vyhnala“ do Spojeného království. „Druhotní migranti“ se od „přímých“ migrantů v mnoha ohledech liší.

²⁹² GARDNER, K., SHUKUR, A., „*I'm Bengali, I'm Asian and I'm Living Here; The Changing Identity of British Bengalis*, s. 142-146, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

²⁹³ BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994, s. xvii.

Přítomnost Paňdžábců a Gudžarátců ve východní Africe má delší historii než indická migrace do Británie. Gudžarátští kupci po staletí obchodovali ve východní Africe s kořením, slonovinou a textilem. Rozsáhlejší populace Jihoasiatů se sem dostala na sklonku 19. století. V roce 1896 začala britská správa v Indii najímat dělníky a řemeslníky pro práci na stavbě keňsko-ugandské železnice. V letech 1896-1931 se jim podařilo zrekrutovat na 30 000 pracovníků, hlavně Paňdžábců. Mnozí z nich zůstali i po skončení výstavby trati a pomáhali železnici dále provozovat. Gudžarátci se zaměřili zejména na obchodní příležitosti, jež se jim naskytly jak ve vzdáleném vnitrozemí, tak v nových městech budovaných podél trati. V roce 1901 žilo v Britské východní Africe 35 000 Indů, z nichž 80 %²⁹⁴ byli Gudžarátci. Jak se rozvíjela místní ekonomika, objevil se nedostatek zkušených řemeslníků, úředníků a hlavně obchodníků. Tuto mezeru zaplnili další příchozí z Indického subkontinentu. Vzestup přistěhovalectví byl ještě posílen událostmi v samotné Indii.²⁹⁵ Pro Jihoasiaty proto představovala emigrace do Afriky lákavou alternativu. Svou roli při rozhodování sehrála i zeměpisná blízkost, relativně snadná doprava, a také podnikatelský duch mnoha Indů, kteří se snažili využít obchodních příležitostí, jež jim nabízelo Britské impérium. V roce 1950 žilo v Ugandě, Keni, Tanganice a na Zanzibaru přes 190 000 lidí indického původu.²⁹⁶

Indové zaujímali v koloniální sociální struktuře střední postavení. Evropská elita obsadila všechny vyšší pozice v koloniální správě, případně žila z výnosů rozsáhlých farem. Afričané si na živobytí vydělávali jako drobní rolníci, nekvalifikovaní dělníci či jako zemědělství pracovníci na bělošských farmách. Indové byli nejčastěji obchodníci nebo podnikali ve výrobě (do těchto dvou kategorií spadalo více než 80 % ekonomicky aktivních Asiátů v Keni).²⁹⁷ To, že se „drželi“

²⁹⁴ Tento poměr se přibližně udržel; na počátku 60. let tvořili Gudžarátci 70 % asijského obyvatelstva ve východní Africe, srv: CABLE, V., *The Asians of Kenya*, in: *African Affairs*, Vol. 68, No. 272, 1969, s. 220.

²⁹⁵ Tu na přelomu století postihly morové epidemie, neúroda a následný hladomor. Byly zde také trvalé problémy s nedostatkem půdy a vysokou nezaměstnaností.

²⁹⁶ DWYER, R., *Caste, religion and Sect in Gujarat: Followers of Vallabhacharya and Swaminarayan*, s. 179-180., in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; NESBITT, E., *Valmiki in Coventry: The Revival and Reconstruction of a Community*, s. 124, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; BALLARD, R., *Differentiation and Disjunction among the Sikhs*, s. 97, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; BANKS, M., *Jain Ways of Being*, s. 235, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 377.

²⁹⁷ MINISTRY OF ECONOMIC PLANNING, *High-Level Manpower: requirements and resources, 1964-1970*, Nairobi 1965.

v soukromém sektoru, vyplývalo z určitých obtíží, jimž museli čelit. Setkávali se s omezováním držby půdy, platovou diskriminací a potížemi při pracovním postupu na vyšší místa ve státní správě. Přesto část z nich pracovala jako lékaři, právníci, učitelé, inženýři, projektanti, účetní pokladní a samozřejmě úředníci. Ačkoli nemohli dosáhnout v zaměstnání na nejvyšší příčky, jejich životní úroveň byla mnohem lepší než v Indii. Z tohoto důvodu do východní Afriky v průběhu první poloviny 20. století pokračoval stálý příliv Jihoasiátů.

Zpočátku byly vazby s Indií velmi silné. Mnozí přistěhovalci zanechali doma ženy a děti, mladí Indové z východní Afriky přijížděli na subkontinent studovat a hledat si nevěsty, staří se vraceli do rodných vesnic. Postupně ale docházelo ke sjednocování rodin a zakládání indických středních škol i na východě Afriky. Jihoasijská populace v Africe se navíc rozrostla do té míry, že nebylo obtížné najít si manželku ze stejné kasty přímo zde. Podařilo se jim zde dosáhnout značné prosperity a sžili se s prostředím. Většina indických přistěhovalců doufala, že bude moci v Africe zůstat natrvalo.²⁹⁸

Situace se pro africké Jihoasiaty zcela změnila na počátku 60. let, kdy britské kolonie ve východní Africe získaly nezávislost. Podle zákonů nově vzniklých států Ugandy (1962) a Keni (1963) bylo všem Afričanům přiznáno občanství automaticky. Evropané a Asiaté si o ně museli do dvou let zažádat. Získání keňského, respektive ugandského občanství bylo ovšem podmíněno ztrátou občanství britského. Ačkoli byla volba obtížná, v Keni zažádalo o občanství méně než 20 000 lidí z přibližně 185 000 Jihoasiátů a 42 000 Evropanů. Zde se projevil následky vládní rasově motivované „politiky afrikanizace“ a stupňujícího se tlaku na jihoasijskou minoritu. Mnoho Asiátů zjistilo, že jejich postavení je nejisté, ať jsou jakéhokoli občanství. Velká část Afričanů nelibě nesla ekonomický vzestup Asiátů a činila je zodpovědnými za chudobu „vykořisťovaných“ černochů. Vyčítala jim také podíl na koloniální správě a neúčast v boji o nezávislost. Ti, kteří nepodali žádost o občanství, byli považováni za „zrádce“, zatímco ti, jež tak učinili, za „prospěcháře“. Mnozí žadatelé o občanství se setkali s překážkami a prodlením. Některé žádosti nebyly nikdy vyřízeny. Jihoasiátům, kteří si ponechali britské občanství, byla postupně

²⁹⁸ CABLE, V., *The Asians of Kenya*, in: *African Affairs*, Vol. 68, No. 272, 1969, s. 220; DWYER, R., *Caste, religion and Sect in Gujarat: Followers of Vallabhacharya and Swaminarayan*, s. 180., in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; BALLARD, R., *Differentiation and Disjunction among the Sikhs*, s. 97, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

odebírána pracovní povolení a byli vytlačováni ze státní správy. Uvědomili si, že jejich postavení v Africe je neudržitelné a jejich život „černém kontinentě“ nemá nadějně vyhlídky do budoucna.²⁹⁹ To byly důvody, jež je vedly k migraci zpět na Indické subkontinent, do Spojených států, Kanady a zejména do Velké Británie.

Jako držitelé britských pasů měli právo na vstup do Spojeného království bez ohledu na *Commonwealth Immigrants Act*. Od roku 1965 přicházeli afričtí Jihoasiaté do Británie ve stále větším počtu. Příčinou byla nejen zhoršující se situace ve východní Africe, ale také obavy, že by se jim Británie mohla snažit zabránit ve vstupu do země. Jejich strach byl naprosto oprávněný. V roce 1968 představila labouristická vláda Harolda Wilsona další *Commonwealth Immigrants Act*. Tento rozporuplný zákon jednoznačně mířil proti africké jihoasijské minoritě, která jím přišla o právo volného vstupu do země i přesto, že její příslušníci byli držiteli britských pasů. Tím se východoafričtí Asiáti dostali do tíživé situace, neboť se prakticky „přes noc“ ocitli bez občanství (*stateless*)³⁰⁰. Stali se nevítanými v zemích, kde dosud pobývali, v zemi svého původu i v zemi, jejíž pasy vlastnili. Poměry se vyhroutil v roce 1972, kdy ugandský diktátor Idi Amin vyhnal ze země tisíce Asiátů. Případ ugandských Jihoasiátů, z nichž většina měla britský pas, vzbudil po celém světě velký ohlas. Britská vláda se již nemohla vyhnout zodpovědnosti a nakonec umožnila vstup do Spojeného království téměř všem, kteří o to požádali.³⁰¹

Přistěhovalci z východní Afriky se v některých ohledech nápadně lišili od Asiátů, kteří přišli na Ostrovy přímo z Indického subkontinentu. Z Afriky přijížděli do Velké Británie většinou celé rodiny. To byl jeden z důvodů, proč byli schopni se usadit rychleji než přistěhovalci z Indie. Na rozdíl od „přímých přistěhovalců“ nepovažovali pobyt v Británii za pouhé „intermezzo“, ale chtěli se zde usídlit natrvalo. Asijská migrace z Afriky tedy postrádala rys, charakteristický pro zbytek asijských imigrantů – tzv. „*Myth of return*“. „Druhotní migranti“ byli na život

²⁹⁹ LESTER, A., *East African Asians Versus The United Kingdom: The Inside Story*, in: *Thirty Years on: the East African Case revisited*, in: Public Law (Spring Pages) 2002, s. 52-72; HANSEN, R., *The Kenyan Asians, British Politics and the Commonwealth Immigration Act 1968*, in: *Historical Journal*, Vol. 42, No. 3, 1999, s. 814-818.

³⁰⁰ *De iure* zůstali „občané Spojeného království a kolonií“, ale nemohli se do státu, jehož byli občané uchýlit.

³⁰¹ WARRIER, S., *Gujarati Prajapatis in London: Family Roles and Sociability Networks*, s. 197, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; DWYER, R., *Caste, religion and Sect in Gujarat: Followers of Vallabhacharya and Swaminarayan*, s. 180, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; LESTER, A., *East African Asians Versus The United Kingdom: The Inside Story*, in: *Thirty Years on: the East African Case revisited*, in: Public Law (Spring Pages) 2002, s. 52-72.

v Británii mnohem lépe připraveni. Většina z nich uměla plynně anglicky, měla lepší vzdělání, zkušenosti s britskou státní správou i s životem ve městech. Právě tyto schopnosti jim umožnily získat lepší pracovní pozice a rozptýlit se po celé Británii, nejen do oblastí, v kterých soustřeďovala většina asijského obyvatelstva.

S pracovní diskriminací a rasovými předsudky se ale potýkali i oni. Proto se mnozí z nich opět uchýlili k soukromému podnikání. Asijští přistěhovalci z východní Afriky se stali nejperspektivnější a nejrychleji se rozvíjející složkou jihoasijské společnosti ve Velké Británii, přestože mnozí uprchlíci z Ugandy museli zanechat svůj majetek i nemovitosti v Africe a na Ostrovech začínali znovu od začátku. Jejich flexibilita a „prozápadni“ postoj v zaměstnání, vzdělání a obchodu neodpovídaly míře konservatismu a tradicionalismu v oblastech víry, morálky a zachovávaní zvyků. Mnoho svých tradic dodržovali beze změny od konce 19. století, což bylo očividné hlavně v případě svateb, výměny darů podle navyklých pravidel (tzv. *lena-dena*) a při stanovování výše věna nevěsty. Na uchování svých hlavních kulturních hodnot dbali více než imigranti z Indického poloostrova. „Druhotní migranti“ byli často hrdí na svůj odlišný „původ“, považovali se za vzdělanější, schopnější a vůbec „lepší“ než zbytek jihoasijské populace. Postupem času se ovšem toto pojetí „druhotných migrantů“ vytrácí a důležitějšími faktory se stávají příslušenství ke kastě a příbuzenské svazky.³⁰²

Mezi „druhotné migranty“ patří také přistěhovalci indokaribského původu³⁰³ z Guyany a Trinidadu. V první polovině 19. století se do Karibiku dostalo mnoho tisíc indických kuliů jako tzv. *indentured labourers*. Tito pracovníci do určité míry nahrazovali chybějící pracovní sílu po oficiálním zrušení otroctví. Jejich pracovní podmínky se opravdu v mnohém podobaly otroctví. Právě kvůli tvrdým podmínkám, v nichž museli žít, se jim nepodařilo zachovat si kulturní vědomí spjaté s jejich původní domovinou. Tím se odlišovali od ostatních britských Jihoasiátů. Jejich vazby k Indickému subkontinentu postupně zeslábly a jen velmi málo lidí si uchovalo schopnost mluvit jazykem předků. Jejich životní styl i jazyk byly do velké míry ovlivněny styky s afrokaribskými sousedy. V náboženské oblasti se ovšem

³⁰² BHACHU, P., *Twice Versus Direct Migrants: East African Sikh Settlers in Britain*, Institute for Social Science Research, *Papers*, Vol. 5, 1990; BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 23-24, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; BALLARD, R., *Differentiation and Disjunction among the Sikhs*, s. 97, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

³⁰³ Více o indokaribských přistěhovalcích ve vynikajícím článku Stevena Vertovece: VERTOVEC, S., *Caught in an Ethnic Quandary: Indo-Caribbean Hindus in London*, s. 281, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

většina z nich stále považovala za hinduisty, byť jejich obřady byly ovlivněny protestantskou církví. Indokaribští přistěhovalci, jichž žije ve Velké Británii několik desítek tisíc³⁰⁴, se tedy zřetelně liší od zbytku asijské populace.³⁰⁵

5. 4. Náboženství a kastovní systém

K hlavním odlišnostem jihoasijských přistěhovalců do Británie patřilo a patří náboženství. Nejpočetnější skupinu tvoří muslimové, následovaní hinduisty a sikhy. Všechna tato tři hlavní náboženství jsou mnohem nejednotnější a různorodější, než by se na první pohled mohlo zdát. Svou roli v nich hrají různé odchylky, frakce a sekty, ale zejména kastovní systém. V tomto ohledu jsou jihoasijské věřící stejně nejednotní, jako bývali na Indickém poloostrově.

Zpočátku byla situace jiná. Pro přistěhovalce bylo hlavní starostí ušetřit dostatek peněz, a proto se v Británii stavěl jen malý počet chrámů. Nebylo tudíž výjimkou, že sikhové a hinduisté společně navštěvovali jeden chrám. Příslušníci jednotlivých kast spolupracovali, snažili se vyhýbat konfliktům a drobné náboženské odchylky ponechávali stranou. Postupem času však docházelo k sjednocování rodin a počet členů jednotlivých náboženství se zvyšoval. To vedlo k znovuprosazení ortodoxnějšího přístupu k víře. V místech s vysokou koncentrací přistěhovalců vznikaly oddělené modlitebny pro jednotlivé kasty věřících stejného náboženství – v jedné čtvrti tak vedle sebe stály *gurdwary*³⁰⁶ Džatů, Ramgarhiů a Chamarů. S Jihoasiaty se do Spojeného království dostalo i množství méně známých náboženství. Mezi jejich vyznavače patřili džinisté, buddhisté, zarathuštrističtí pársové, paňdžábští protestanti, katolíci z Goy či syrští křesťané ze severní Indie.³⁰⁷ Mnozí věřící se ve Velké Británii stali ještě aktivnějšími, než bývali ve své vlasti. Jejich víra jim pomáhala sjednotit se a vymezit vůči okolnímu cizímu světu.

³⁰⁴ Přesné výzkumy počtu indokaribských přistěhovalců se nedělaly. Střízlivé odhady mluví o 22-30 000 přistěhovalcích z Guyany a Trinidadu. Pravděpodobně jsou ale počty vyšší, neboť někteří indokaribští imigranti přišli do Británie nelegálně i z Jamajky, Sv. Vincenta a Grenady.

³⁰⁵ BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 24, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

³⁰⁶ Zjednodušeně se dá říci, že *gurdwara* je sikhský chrám.

³⁰⁷ BHACHU, P., *Twice Versus Direct Migrants: East African Sikh Settlers in Britain*, Institute for Social Science Research, *Papers*, Vol. 5, 1990, s. 11-12; BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 24, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994, s. 20-21.

Kastovní systém je charakteristickým rysem sociální organizace Jihoasiátů ve Velké Británii stejně jako na Indickém subkontinentu. Do jednotlivých kast jsou lidé rozdělováni na základě sociálního původu; toto uspořádání je dědičné a do značné míry neměnné. Základními principy, díky nimž je kastovní systém (příslušnost k *džátí*)³⁰⁸ zachováván, jsou vykonávání tradičního povolání a striktní dodržování pravidla endogamie.³⁰⁹ Význam kast se pro Jihoasiaty nezmenšil ani po příjezdu do Spojeného království. Ve velké míře sice změnili svá původní dědičná povolání, pravidla endogamie ale většinou i nadále zachovávali.³¹⁰

Kastovní systém bývá mylně spojován pouze s hinduismem. Ve skutečnosti je toto společenské rozvrstvení rozšířeno i u sikhů a jihoasijských muslimů, ačkoli obě tato náboženství kladou velký důraz na rovnost lidí.^{311, 312}

Emigrace do Spojeného království ovšem měla na kastovní systém do určité míry vliv, který vyplýval zejména z odlišného ekonomického prostředí na Ostrovech. Se změnou tradičních povolání se příslušníci vyšších a nižších kast vyrovnávali odlišným způsobem. Členové vyšších kast se v Británii dostávali do zaměstnání, jež byla v jejich domovině brána jako podřadná. Jednalo se například o práci v textilních továrnách (tkalci a přadláci v Indii příslušeli k velmi nízké *džátí*).

Tito přistěhovalci považovali svou práci v Británii za dočasnou, a domnívali se proto, že výkon těchto povolání neovlivňuje jejich sociální status „doma“. Nejnižším kastám se emigrací naopak otevírala cesta k rozmanitějšímu množství pracovních příležitostí. Proto začali tvrdit, že díky ekonomickým úspěchům, jichž dosáhli v zahraničí, si jsou s ostatními rovni v Británii i na Indickém poloostrově. Většina příslušníků vyšších kast je však i přes jejich ekonomický vzestup považována za níže

³⁰⁸ Ve své práci pojmem „kasta“ rozumím „*džátí*“, tj. rozdělení společnosti podle rodu, tedy příslušnosti k určitému dědičně danému povolání. Příjmení osoby často vyjadřuje spojení s *džátí* – například *Gándhí* – obchodník s ovocem a zeleninou. Použití termínu kasta ve smyslu *várna* znamená tradiční rozdělení společnosti na čtyři základní vrstvy – *Bráhmány* (kněží), *Kšátrije* (válečníky), *Vajši* (obchodníky, řemeslníky a zemědělce) a *Šúdry* (služebníky a dělníky). Mimo toto rozdělení stojí *párijové* (či *dalité*), tzv. nedotknutelní.

³⁰⁹ Tzn., že uzavírání sňatků je možné pouze v rámci vlastní kasty.

³¹⁰ BALLARD, R., *Differentiation and Disjunction among the Sikhs*, s. 110., in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 25-26, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

³¹¹ Ačkoli se již v 15. století zakladatel sikhismu Guru Nanak proti kastovnímu systému ostře ohrazoval, i po pěti stech letech je toto společenské rozvrstvení mezi sikhly stále živé.

³¹² SHAW, A., *The Pakistani Community in Oxford*, s. 45-47 in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994, BALLARD, R., *Differentiation and Disjunction among the Sikhs*, s. 91, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

postavené.³¹³ Emigrace a změny s ní související tedy mezi Jihoasiaty paradoxně posilovaly mezikastovní soupeření. Členové vyšších kast se snažili chránit a zachovat svůj status, zatímco příslušníci těch nižších usilovali o posílení své pozice.³¹⁴

Změny socioekonomického statutu ovlivnily do určité míry také způsob dohadování sňatků. Začaly se objevovat případy manželství mezi příslušníky rozdílných kast. Stávalo se například, že se emigrant, původně pologramotný pákistánský rolník, oženil s vystudovanou dívkou z města. Ačkoli se dívka provdala za partnera nižšího statutu (*hypogamie*), byl sňatek výhodný pro obě rodiny. Pro rodinu nevěsty znamenal finanční přínos, rodina emigranta se výhodně spojila s příslušníky městské obchodní a profesní kasty. V těchto „nerovných“ svazcích ovšem docházelo mezi manžely k četnějším konfliktům, vyplývajícím z odlišného rodinného původu, rozdílných očekávání a představ o jejich právech a povinnostech. Je nutné zdůraznit, že tyto mezikastovní sňatky byly možné mezi vrstvami na určité úrovni (tedy mezi tradičními vlastníky půdy a městskými obchodními vrstvami) a netýkaly se kast „služebních“ (*service castes*)³¹⁵. V tomto případě nepřekonal zažitá tabu ani jejich případný velký ekonomický vzestup.³¹⁶

5. 5. Řetězová migrace

Velká část Jihoasiatů se do Británie dostávala prostřednictvím tzv. „řetězové migrace“ (*chain migration*), který lze popsat takto: Skupina blízkých příbuzných nejprve složí dohromady své úspory, aby jednomu muži z rodiny zaplatila cestu do zahraničí. Ten si v cizině najde práci a využije úspor, aby sponzoroval další příbuzné. Dřívější migranti zpočátku nově přichozím poskytnou ubytování, pomohou jim zorientovat se v novém prostředí a při hledání zaměstnání. Tento proces má zásadní dopad na usidlování Jihoasiatů ve Velké Británii. Vede totiž k tomu, že

³¹³ DAHYA, B., *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*, in: *Race and Class*, Vol. 14, 1973, s. 250-251; KNOTT, K. *The Gujarati Mochis in Leeds: From Leather Stockings to Surgical Boots and Beyond*, s. 213, 227, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

³¹⁴ BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 27, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

³¹⁵ Tyto kasty jsou tradičně považovány za jedny z nejnižších. Členové domácnosti *service castes* jsou spojeni dědičnými vazbami s domácnostmi svých „klientů“ (patronů) a vykonává pro ně služby podle svého zaměření. Jedná se zejména o pradáky, holiče, holiče, hrnčíře, tesaře, krejčí a ševce.

³¹⁶ DAHYA, B., *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*, in: *Race and Class*, Vol. 14, 1973, s. 269-270.

příbuzní z téže indické či pákistánské vesnice žijí ve stejné čtvrti či ulici britského velkoměsta. Tento způsob migrace objasňuje také objasňuje skutečnost, že zatímco v některé vesnici má téměř každá rodina někoho v zahraničí, ze sousední vsi neemigroval téměř nikdo.³¹⁷

Na výše zmíněném je vidět, že příbuzenská recipocita měla a má zásadní vliv na proces migrace a stále nabízí neúčinnější prostředek vzájemné podpory. Pouze první přistěhovalci do Británie přijížděli bez předchozích kontaktů. K posilování „řetězové migrace“ přispěly i další faktory. Jedním z nich byl *Commonwealth Immigrants Act* z roku 1962, jenž ve svém důsledku zapříčinil to, že lidé, kteří měli příbuzné či přátele zaměstnané ve Velké Británii, se snáze dostávali k *voucherům*. Zákon podpořil také emigraci ze stávajících oblastí; mnohé z nich měly dlouhou tradici služby v armádě nebo námořnictvu. *Commonwealth Immigrants Act* při vstupu do Spojeného království upřednostňoval právě lidi, jež za války sloužili v britské armádě.

Při rozhodování o emigraci bylo pro Jihoasiaty důležité, že odjezdem z vlasti neztratili „své místo“ uvnitř rodiny. Počítali s tím, že velkou část peněz, kterou ušetří, budou posílat domů a podělí se o ně se svými příbuznými. Proto považovali za samozřejmost, že se po návratu domů znovu ujmou své sociálních role v rodině a získají zpět všechna práva, jež měli před odjezdem do zahraničí.³¹⁸

5. 6. Kulturní rozdíly mezi jihoasijskými imigranty a Brity

V 60. a 70. letech byla na Indickém subkontinentu Británie považována za nejvhodnější zemi, kde pracovitý člověk může dosáhnout velkého ekonomického vzestupu ve velmi krátké době. Kromě potenciálního bohatství Jihoasiaté oceňovali také (z jejich hlediska) vynikající systém vzdělávání a zdravotní péče. Mnozí ale nepočítali s tvrdou realitou britského života, s diskriminací a s rasovými předsudky. Zdrojem nejhlubších rozdílů a příčinou největšího nepochopení se pro Jihoasiaty staly morální hodnoty západní společnosti. Většinu imigrantů považovala za skandální britský životní styl, normy osobní hygieny, nedostatek zásad(ovosti),

³¹⁷ SHAW, A., *The Pakistani Community in Oxford*, s. 39-40, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

³¹⁸ BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 11, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994. Tato představa byla do značné míry zidealizovaná. Po svém návratu domů mnozí z migrantů zjistili, že obnovit svou sociální roli uvnitř rodiny není tak jednoduché, jak očekávali. Více v podkapitole Myth of Return.

absenci smyslu pro osobní důstojnost, individualismus a hedonismus jejich každodenního života.

Pro jihoasijské přistěhovalce byly otázky morálních norem a hodnot klíčovou součástí života. Britové podle nich postrádali to nejcennější, tj. smysl pro osobní čest (*izzat*). Zpočátku nebyli schopni pochopit fungování britské rodiny – absenci rodinné reciprocity, neplnění základních povinností a závazků a zacházení se starými lidmi, jimž nebyla v rodině prokazována náležitá úcta; mladí se vyhýbali zodpovědnosti tím, že je umísťovali do domů pro seniory. Z tohoto hlediska se imigrantům Británie rozhodně nezdála jako země, jejíž příklad by měli následovat.

Největší problémy s akceptováním britského způsobu života měli muslimové. Británii viděli jako zemi, jejíž obyvatelé jedí vepřové maso, pijí alkohol a kde ženy nedodrží zásadní hodnoty *purdah*.³¹⁹ Po příjezdu žen a dětí na Ostrovy se hlavní starostí mnoha přistěhovalců stala jejich ochrana před „zkaženými“ britskými vlivy. To byl jeden z důvodů, proč začali klást na své náboženství a kulturní tradice ještě větší důraz. V oblastech hustého muslimského osídlení se začaly stavět mešity a pro výuku mladých chlapců byly zakládány islámské nedělní školy. V britském vzdělávacím systému se muslimové snažili prosazovat výhradně dívčí školy nebo alespoň třídy a bránili svým starším dcerám chodit do hodin tělocviku. Usilovali o to, aby bylo jejich potomkům dovoleno nošení *shalwar-kameez*³²⁰ namísto školní uniformy. Rodiče se snažili vštěpovat dětem muslimskou víru a kulturní tradice a usilovali o to, aby si jejich potomci uchovali vědomí odlišné identity.³²¹

Kromě těchto rozdílů v oblasti morálky a hodnot se Jihoasiaté od Britů značně lišili i v zásadách osobní hygieny. Zde docházelo k nepochopení na obou stranách. Bílá většina považovala přistěhovalce za „špinavé“, neboť jedli rukama místo příborem, chrchlali, popotahovali, a hlasitě si vyplachovali nosní dutiny. Také jejich jídla zvláště zapáchala. Přistěhovalci odsuzovali britské návyky snad ještě ostřeji. Za zcela necivilizované pokládali používání toaletního papíru místo důkladného omytí se. Necháпали občasnou koupel namísto pravidelného sprchování.

³¹⁹ *Purdah* – je muslimský „zvyk“ podle něhož ženy nesmí být viděny muži. Nabývá dvou forem – fyzické segregace obou pohlaví (samostatné ženské pokoje, rozdělení škol na dívčí a chlapecké apod.) a požadavkem, aby ženy chodily na veřejnosti zahaleny.

³²⁰ Tradiční oděv z jižní Asie, který nosí ženy i muži. Skládá se z dlouhých volných kalhot zužujících se směrem ke kotníkům a volné tuniky s dlouhými rukávy.

³²¹ SHAW, A., *The Pakistani Community in Oxford*, s. 52-54, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; DAHYA, B., *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*, in: *Race and Class*, Vol. 14, 1973, s. 246.

Absence omytí se po sexuálním styku podle nich byla zcela za hranicí dobrého vkusu.³²²

I přes tyto problémy a neshody se přistěhovalci byli schopni v mnoha věcech přizpůsobit novým podmínkám. V Británii se například běžně stávalo, že pákistánské obchody s potravinami nabízely alkohol a *haraam*,³²³ maso (šunku a vepřové). Dle Koránu se takovéto jednání považuje za hřích, neboť muslimové nesmějí tyto druhy potravin a nápojů konzumovat ani prodávat. V Pákistánu je prodej těchto výrobků omezen a prodávat je mohou pouze nemuslimové (hlavně Pársové). Přistěhovalci odůvodňovali své přizpůsobení mimo jiné tím, že v nové společnosti musí být konkurenceschopní.³²⁴ Zpočátku byly dokonce tolerovány návštěvy prostitutek a pití alkoholu. Bralo se to jako důsledek „staromládeneckého životního stylu“, který nijak výrazně neohrožuje účel, za nímž přistěhovalci přijeli do Británie – vydělat peníze a zabezpečit rodinu. Komunita ovšem striktně nesouhlasila, pokud přistěhovalec navázal trvalejší poměr s místní dívkou. Pokládali to za zradu rodiny, neboť vztahy s místními narušovaly a oslabovaly vazby s příbuzenstvem. Účastníci těchto vztahů mnohdy zanedbávali své povinnosti uvnitř komunity a posílali domů méně remitencí. Sexuální vztahy s prostitutkami byly naproti tomu tolerovány, neboť nevedly ke ztrátám pro komunitu.³²⁵

5. 7. Změny uvnitř přistěhovaleckých komunit v 60. a 70. letech

Před rokem 1960 byli téměř všichni přistěhovalci z Indického subkontinentu muži. Svůj pobyt v Británii považovali za dočasný a jejich cílem bylo ušetřit co nejrychleji co nejvíce peněz a vrátit se domů. Postupně však dobu svého pobytu v Británii prodlužovali; aniž si to uvědomovali, začali do určité míry měnit i svůj životní styl. S nárůstem jihoasijské komunity se imigranti na Ostrovech cítili více „jako doma“. Pomalu začali přemýšlet o tom, že by se zde usadili trvaleji a zaměřili se na obnovu svých sociálních a kulturních tradic. Opět slavili náboženské svátky

³²² BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 13-14, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

³²³ *Haraam* - je arbský termín pro vše, co se neslučuje s islámem. Tedy pro cokoli, co je vírou zakázané. Opakem je termín *halal* – ten ovšem již v anglické literatuře a běžné mluvě užíván ve významu ve většině případů znamená jídlo, jež mohou věřící jíst.

³²⁴ DAHYA, B., *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*, in: *Race and Class*, Vol. 14, 1973, s. 272.

³²⁵ SHAW, A., *The Pakistani Community in Oxford*, s. 41, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; DAHYA, B., *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*, in: *Race and Class*, Vol. 14, 1973, s. 273.

a po celé zemi zakládali nové mešity, *gurdwary* a *mandiry*. Se zřizováním náboženských institucí byl na imigranty vyvíjen větší tlak, aby se řídili normami své komunity. Sikhové si znovu nechávali narůst dlouhé vlasy a začali nosit turban, muslimové zavrhlí alkohol a mnoho hinduistů se opět stalo přísnými vegetariány..³²⁶

Sjednocování rodin se stalo zlomem, jenž definitivně změnil charakter přistěhovaleckého osídlení ve Spojeném království.³²⁷ Na první pohled bylo sjednocování rodin nelogické (zvláště u Pákistánců, u nichž byl silný *Myth of Return*). Imigranti si uvědomovali, že ženy a děti by výrazně omezily jejich schopnost šetřit a tím pádem by poklesla výše remitencí a životní standard příbuzenstva v Pákistánu. Manželky a dcery by navíc byly vystaveny „devastujícímu vlivu západní kultury“. Proto většina z nich potřebovala ke změně stanoviska velmi silný impuls. Tím se stal strach z posílení imigrační kontroly. Významnou roli pro některé hrálo též kvalitnější vzdělávání a lepší zdravotní péče. Mnohé pákistánské ženy však uváděly jiný, zajímavý důvod svého příjezdu. Pákistánem se ve velkém měřítku začaly šířit zvěsti,³²⁸ že jejich manželé si v Británii našli nové přítelkyně a někdy se s nimi dokonce oženili. Proto se pákistánské rodiny rozhodly poslat ženy s dětmi za jejich manžely do Británie. Rodiny ještě nezadaných migrantů začaly usilovně shánět nevěsty pro své syny a plánovaly svatby v nejbližších možných termínech. Mnoho tehdejších nevěst si uvědomovalo, že za sjednáním jejich sňatků stála přání rodiny, aby žena „dohlížela“ na chování manžela v zahraničí.³²⁹

Dopad sjednocení rodin na přistěhovalecké komunity byl dalekosáhlý. Bezprostředním následkem jejich příjezdu byla změna životního stylu mužů a návrat k „morálnějšímu“ způsobu života. Téměř ihned se rozpadly mužské ubytovny a přistěhovalci začali kupovat pro své rodiny vlastní domy. Ženy hrály důležitou roli rovněž při obnovování sociálních vazeb uvnitř kast a pořádání rodinných obřadů

³²⁶ SHAW, A., *The Pakistani Community in Oxford*, s. 45-46, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 17-18, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; BALLARD, R., *Differentiation and Disjunction among the Sikhs*, s. 95-96, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

³²⁷ Doba, kdy do Británie přijížděly ženy a děti se liší podle jejich původu/náboženství. U hinduistů a sikhů k tomu docházelo nejdříve, už během první poloviny 60. let. U Pákistánců od konce 60. let a bengálské ženy a děti se do Spojeného království dostávaly až v 70. a 80. letech.

³²⁸ Tyto zprávy do určité míry opravdu odrážely skutečnost.

³²⁹ SHAW, A., *The Pakistani Community in Oxford*, s. 41-43, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

(hlavně těch spojených se svatbou či narozením dítěte). Tyto oslavy se staly důležitou „arénou“ pro vzájemné styky a navazování kontaktů.³³⁰

5. 8. Asijská specifika v oblasti zaměstnání

Charakteristickým znakem asijské minority byl sklon k podnikání a snaha vymanit se z pozic zaměstnanců. Jak jsem již zmínila výše, bylo to zejména kvůli nejistotě, diskriminačním praktikám, závislosti na zaměstnavateli a snaze vyhnout se nepříjemné a nepříliš dobře placené práci v továrnách. Jakmile tedy přistěhovalci ušetřili dostatek peněz, začali sami podnikat. Tento vývoj navazoval na delší historické tradice. Již před druhou světovou válkou obcházeli Jihoasiaté (zejména Paňdžábcí) britské domy jako podomní obchodníci. Mnozí z nich se tímto povoláním poměrně slušně živilí až do konce 50. let.

Jihoasiaté upřednostňovali podnikání v odvětvích, jež požadovala nízký počáteční kapitál a v nichž úspěch záležel především na tvrdé práci. Proto si kupovali stánky na místním trhu, měli obchody s potravinami, trafiky, garáže a restaurace. Ti nejúspěšnější si otevřeli velkoobchody a obchodní domy v blízkosti svého domova a oděvní či obuvnické továrny a dílny. Některé firmy zůstaly malé, jiné se změnilly v podniky s obratem milionů liber. Tento úspěch inspiroval ostatní k tomu, aby je napodobovali.³³¹

Příkladem úspěšného podnikatele jihoasijského původu může být jeden z nejbohatších britských obchodníků, „*Curry King*“ sir Gulam Kaderbhoy Noon. Jeho život je čítankovým příběhem, „kterak chudý hoch svou vytrvalostí a pílí a ke štěstí přišel“. Gulam se narodil v muslimské rodině v Bombaji. Jeho otec zemřel, když mu bylo sedm let a rodina se musela hodně snažit aby se užívala. Jako dospívající vstával Gulam brzy ráno a učil se účetnictví, potom strávil den ve škole a po večerech pomáhal v rodinném obchodě s cukrovinkami. V sedmnácti letech rodinou firmu převzal a o deset let později podnik *Royal Sweets* rozšířil natolik, že mohl expandovat do Británie. Bylo to v roce 1972, načasování bylo výborné. Ve Velké Británii žily v té době desetitisíce Asiatů, jež ochotně kupovali cukrovinky, které znali z domoviny. Svůj „podnikatelský čich“ potvrdil Gulam v polovině 80. let, kdy začal testovat vzorky mdlých curry omáček, prodávaných v supermarketech.

³³⁰ BALLARD, R., *The Emergence of Desh Pardesh*, s. 17, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

³³¹ BALLARD, R., *Differentiation and Disjunction among the Sikhs*, s. 98-102, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

Objevil další mezeru na trhu a v roce 1988 založil firmu *Noon Products*. Začínal s jedenácti pracovníky v malé továrně v Southallu. V současné době stojí Gulam Noon v čele největší společnosti na světě, připravující hotová indická jídla. Ve dvou southallských továrnách vyrábí více než tři miliony indických jídel měsíčně. Většina z nich je rozvážena do supermarketů po celé Británii, včetně *Sainsbury's*, *Waitrose* a *Morrisons*. V roce 2002 byl Noon povýšen do šlechtického stavu a v letech 2001-2003 byl prezidentem *London Chamber of Commerce*. Podle *Sunday Times Rich List* z roku 2006 bylo jeho jmění odhadnuto na 65 milionů liber.³³²

Veká část Jihoasiatů využila svých podnikatelských dovedností právě ve sféře gastronomie. V roce 1970 bylo v Británii přibližně 2000 „indických“ restaurací. Ve skutečnosti 90 %³³³ z nich vlastnili Bengálci ze Sylhetu. Ti navazovali na tradice svých předků, kteří od 19. století vařili v lodních kuchyních britské obchodní flotily. Někteří tuto práci opustili a usadili se v Británii, kde si založili vlastní malé restaurace. Nacházely se většinou v blízkosti doků a byly určeny pro jejich druhy ze subkontinentu. Postupně se počet asijských restaurací zvyšoval; k opravdovému „boomu“ došlo v 60. a 70. letech. Původní klientelou sice byli převážně svobodní jihoasijské muži, ale postupně se je „naučili“ navštěvovat i Britové. Jídlo zde bylo levné, vydatné a restaurace měly otevřeny dlouho do nočních hodin. V 60. letech začali Britové považovat jídlo za jistý způsob zábavy a „indické“ restaurace uspokojovaly poptávku po exotických chutích. Přistěhovalci ovšem „indickou“ kuchyni notně přizpůsobili „britské chuti“. Curry omáčka v britské úpravě je v jižní Asii téměř neznámá, stejně jako pokrm *Chicken tikka masala*, který v současné době patří mezi nejpopulárnější britská jídla. Pokrmy jsou také velmi často podávány s čipsy místo s rýží. Úspěch „indických“ restaurací byl zapříčiněn dobrým managementem, načasováním a schopností Asiátů upravit restaurace tak, aby byly bližší britskému vkusu. Změny se týkaly nejen chuti jídla, ale i výzdoby interiérů a dostupnosti alkoholických nápojů.³³⁴

³³² VALLEY, Paul. Gulam Noon: Currying favour [online]. 13. 06. 2008, [cit. 2008-13-06]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/people/gulam-noon-currying-favour-408015.html>. FEATURE: What on earth is Sir Gulam Noon up to now? favour [online]. 13. 06. 2008, [cit. 2008-13-06]. Dostupné z: <http://www.realbusiness.co.uk/archive/4773921/feature-what-on-earth-is-sir-gulam-noon-up-to-now.html>.

³³³ Poslední dobou bengálské restaurace přebírají Paňdžábcí. V roce 2003 tvořili majitelé restaurací bangladéšského původu pouze v 65 %.

³³⁴ SANDBROOK, D., *Never Had It So Good: A History of Britain from Suez to the Beatles*, London 2006, s. 321-324; WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005, s. 388-389; GARDNER, A., SHUKUR, A., *I'm Bengali, I'm Asian, and I'm Living*

Dalším příkladem adaptace imigrantů bylo zapojení žen do pracovního procesu. Práce za mzdu byla pro většinu z nich zcela novou zkušeností. Významná změna to byla zvláště pro muslimské ženy,³³⁵ jež dříve opouštěly dům jen u příležitosti příbuzenských návštěv, svateb, narození, pohřbů, či návštěvy svatých. Docházení žen do zaměstnání se pro Jihoasiaty stalo „britským fenoménem“, a proto pocívali potřebu se ospravedlňovat. Jako hlavní motivaci uváděli ekonomickou potřebu rodiny a zvýšení jejího životního standardu.

Jihoasijské ženy pracovaly zpočátku stejně jako jejich manželé ve špatně placených pracích na nízkých pozicích s malou možností povýšení. Také pro ně platil model „*last in, first out*“. Právě pro tuto nejistotu ženy mnohdy začaly pracovat v rodinných firmách svých mužů. Situace se však postupně měnila k lepšímu i pro ně. Ty, které se naučily dobře anglicky a dosáhly určitého vzdělání, začaly pronikat do sféry služeb – do bank, na úřady, do podniků jako sekretářky apod.

Zapojení do pracovního procesu s sebou neslo i změny v jejich pozici v rodině. Měly sice problémy plně dostát domácím a pracovním povinnostem,³³⁶ tím, že přispívali k rodinnému rozpočtu, se ale posílila jejich role v rodině a částečně vzrostl i jejich vliv při rozhodování.³³⁷

Přistěhovalci byli ochotni přizpůsobit se v oblasti zaměstnání mnoha věcem. Jejich postoj k některým povoláním však zůstal nezměněn. Jihoasijská imigranti například nemohli pracovat jako uklízeči záchodů nebo metaři. Ilustruje to případ jednoho pákistánského přistěhovalce z Bradfordu: „*V bradfordské továrně jednoho dne pákistánský přistěhovalec neměl nic na práci. Jeho mistr ho tedy požádal o to, aby namísto nečinného sezení raději zametl podlahu. On ale odmítl. Byl to však bezproblémový a pracovitý zaměstnanec, takže si mistr nechal zavolat vedoucího provozu. Ten si myslel, že se věc zdá Pákistánci příliš těžká nebo ji neumí, a proto mu řekl: , Vždyť je to úplně snadné. Ukážu ti to!*“ Svlékl si sako, povolil límeček, vyhrnul si rukávy, vzal koště a začal přistěhovalci předvádět, jak se zametá podlaha.

Here“: *The Changing Identity of British Bengalis*, s. 149-150, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

³³⁵ Pro pákistánské ženy byly ovšem v továrnách vyhrazeny směny, kde pracovaly jen jihoasijské ženy. A protože většina z nich neuměla anglicky, byly podřízené sikhské či gudžarátské vedoucí směny.

³³⁶ Chození žen do práce bylo do velké míry závislé na počtu a věku jejich dětí a na schopnosti rodiny (matky, tchýně) ženě pomoci.

³³⁷ WARRIER, S., *Gujarati Prajapatis in London: Family Roles and Sociability Networks*, s. 198-200, 210-212, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994; DAHYA, B., *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*, in: *Race and Class*, Vol. 14, 1973, s. 269-270.

*Načež Pákistánec zvolal: „Ach! To je v pořádku, protože jste křesťan. U nás je to stejné, všichni metaři jsou křesťané. Ale já jsem muslim a nemohu to dělat.“*³³⁸

5. 9. Myth of Return

Význačným rysem, jenž charakterizuje jihoasijskou populaci³³⁹ v Británii, je tzv. „*Myth of Return*“. Mýtus představuje přesvědčení přistěhovalců o tom, že pobyt v Británii je pouze dočasný a že po nashromáždění dostatečného jmění se vrátí zpět do vlasti, kde budou užívat plodů své práce. *Myth of Return* rozhodujícím způsobem ovlivňoval způsob života přistěhovalecké komunity ve Velké Británii. Kvůli tomuto přesvědčení neměli pákistánští imigranti potřebu zlepšovat svou angličtinu, hledat si kvalitnější bydlení a odmítali se zapojovat do dění ve většinové společnosti. Naopak udržovali styky se subkontinentem a většinu úspor posílali domů. I přes prodlužující se délku pobytu na Ostrovech a sjednocování rodin představoval návrat domů ústřední cíl, k němuž se členové pákistánské komunity upínali. Z mnoha důvodů však odjezd do vlasti odkládali.³⁴⁰

V Pákistánu činí veškerá rozhodnutí činí hlava rodiny (obvykle nejstarší muž). Ostatní jsou mu zcela podřízeni. Hlava rodiny spravuje rodinné jmění, podle svého uvážení rozděluje zdroje mezi členy domácnosti, sjednává svatby svým dcerám i synům a zastupuje rodinu při jednání s úřady. Právě on rozhoduje o tom, jak se naloží s remitencemi ze zahraničí. Do velké míry ovlivňuje to, kdo odjede pracovat do Velké Británie a jak dlouho tam zůstane. Tento neustálý tlak přispěl k tomu, že imigranti návrat domů odkládali. V Británii si totiž zvykli o mnoha věcech rozhodovat samostatně. Hlava rodiny zůstávala v Pákistánu, a proto byl její vliv na Ostrovech slabší (ačkoli nebyl zanedbatelný). Přistěhovalci si obvykle tento důvod odkládání odjezdu nepřiznávali. Většinou tvrdili, že se chtějí vrátit a vést poklidný venkovský život, ale vždy si našli racionální důvody, proč zůstat ještě o trochu déle. Prý se vrátí domů až společně s ostatními vesničany, protože by bylo nerozumné vracet se, zatímco by ostatní v zahraničí vydělávali „velké peníze“. Jindy ospravedlňovali odklad odjezdu zájmem svých dětí, hlavně synů, jejichž vzdělání by

³³⁸ DAHYA, B., *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*, in: *Race and Class*, Vol. 14, 1973, s. 250.

³³⁹ *Myth of Return* se objevuje u všech Jihoasiátů, ale nejvýrazněji u Pákistánců. Proto jej budu charakterizovat na jejich příkladu (stejně tak budu postupovat v případě remitencí).

³⁴⁰ BHACHU, P., *Twice Versus Direct Migrants: East African Sikh Settlers in Britain*, Institute for Social Science Research, *Papers*, Vol. 5, 1990; SHAW, A., *The Pakistani Community in Oxford*, s. 35, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

přece mělo být řádně dokončeno, aby se nezmařily vyhlídky na následné dobré pracovní uplatnění. Otcové tedy, podle svých slov, „obětovali“ plány na návrat ve prospěch synů.³⁴¹

Další příčinou, jež donutila přistěhovalce přehodnotit plány do budoucna, se stala návštěva Pákistánu. Imigranty přijíždějící po několika letech šokovaly změny, k nimž v jejich komunitě došlo. Měli problémy porozumět poměrům, o nichž předpokládali, že jim jsou důvěrně známé; také obnovování starých vazeb nebylo tak snadné, jak si představovali. Přijížděli plni nostalgických vzpomínek a lásky ke staré vlasti, ale místo očekávaného vroucího přijetí se setkávali též se snahou těžit z jejich předpokládaného bohatství, s úplatkářstvím a korupcí. Naráželi na staré, dávno zapomenuté problémy a nešvary. Tato nová zkušenost ovlivňovala jejich náhled na současný život v Británii, který se jim začal jevit v podstatně lepším světle.

I přes tyto měnící se názory se imigranti „mýtu o návratu“ nechtěli vzdát; jeho odmítnutím by se totiž zřekli místa ve vesnické komunitě v Pákistánu i mezi příbuznými v Británii. „Mýtus“ umožňoval přistěhovalcům zachovávat sociální vazby s Pákistánem, udržoval pohromadě komunitu v Británii a zůstal zdrojem sociální kontroly. Lpění na *Myth of Return* by proto nemělo být chápáno jako iracionální a rozporuplné chování určité části imigrantů, ale spíše jako nástroj, pomocí něhož dosahovali praktických cílů.³⁴²

Postupně se síla *Myth of Return* přece jen vytrácela a objevila se potřeba ho nahradit jiným sjednocujícím prvkem. Tím se pro Pákistánce stala muslimská identita. Vědomí sounáležitosti se tedy přeneslo do oblasti náboženské. Víra začala v mnohem větší míře zasahovat i do sociálních a politických aktivit imigrantů.

5. 10. Remittance

Jak jsem se již zmínila výše, o využití remitencí rozhodovala výlučně hlava rodiny. Využívání plateb ze zahraničí mělo své zákonitosti. První remittance obvykle plynuly na splacení dluhu, jenž vznikl při financování cesty do zahraničí. Když byl dluh plně splacen, byly remittance obvykle investovány do koupě další půdy a rozšíření zavlažování.

³⁴¹ DAHYA, B., *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*, in: *Race and Class*, Vol. 14, 1973, s. 252-253, 256-258.

³⁴² DAHYA, B., *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*, in: *Race and Class*, Vol. 14, 1973, s. 267-269.

Investice do půdy byla v rolnických rodinách na Indickém subkontinentu tradiční formou investování kapitálu. Využívali ji k pronájmu dalším rolníkům („půda pracuje za tebe, zatímco odpočíváš“) a na rozdíl od investic do cenných papírů šlo o „viditelnou“ formu vlastnictví; držba půdy byla totiž v této oblasti vždy jedním z hlavních zdrojů společenského postavení a moci. Rolnické rodiny se navíc zdráhaly ukládat peníze do bank, protože se vyskytly případy, kdy bankovní úředníci utekli i se svěřenými penězi. Investice do půdy se jim zdály jako nejjistější.

Poté, co byly remitence využity tímto způsobem, rozhodla se hlava rodiny většinou vybudovat *pukka* (stálý) dům (z cihel). Tento dům se stavěl též proto, aby udělal dojem na ostatní a stal se očividným důkazem finančního úspěchu rodiny. Někdy snaha zapůsobit na okolí došla tak daleko, že vybudované usedlosti nabyly obrovských rozměrů a jejich části zůstávaly neobydlené. Po zajištění hospodářství a stavbě nového domu hledala hlava rodiny další příležitosti k investicím v nejbližších vesnicích a městech. Většinou se jednalo o vybudování mlýnů na mouku, cihelen nebo zařízení soukromé autodopravy. Peníze byly vydávány také na uspořádání svateb a věno pro dcery.³⁴³

Remitence, jež domů zasílali migranti z Velké Británie, změnily nejen sociální a ekonomické postavení jejich rodin, ale poznamenaly vývoj celých oblastí. Objevil se propastný rozdíl mezi příjemci remitencí a rodinami, které v zahraničí nikoho neměly. Ačkoli remitence podporovaly místní ekonomiku a vedly k dočasnému „boomu“ ve stavebním průmyslu, měly i méně pozitivní dopady. Ceny půdy stoupaly takovým způsobem, že si ji mohli dovolit kupovat jen ti s příjmy ze zahraničí. Ceny základních komodit a práce rostly také. Komunity v oblastech s velkou emigrací se tudíž značně polarizovaly.³⁴⁴

Podstatný vliv na výši posílaných remitencí měl příjezd žen a dětí do Spojeného království. Primární ekonomická zodpovědnost imigrantů nyní patřila rodinným příslušníkům v Británii, a proto investovali spíše do svých britských domů a obchodů. Vazby s Indickým subkontinentem se navíc oslabovaly tím, že přistěhovalci, kteří měli ženy a děti u sebe, již neměli takovou potřebu vracet se do vlasti.

³⁴³ DAHYA, B., *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*, in: *Race and Class*, Vol. 14, 1973, s. 254-257.

³⁴⁴ GARDNER, A., SHUKUR, A., „*I'm Bengali, I'm Asian, and I'm Living Here*“: *The Changing Identity of British Bengalis*, s. 150, in: BALLARD, R., *Desh Pardesh: The South Asian Experience in Britain*, London 1994.

Jak plynul čas a z roků strávených v Británii se stávala desetiletí, upouštěli přistěhovalci (ačkoli to otevřeně nepřiznávali) od svých plánů vrátit se do „staré země“. Změnil se zejména postoj „imigrantů druhé generace“. Ti se cítili být „Brity“ a zemi původu svých rodičů často znali pouze z vyprávění. Jejich vazby k příbuzným na Indickém subkontinentu byly slabé a posílali jim tedy stále méně peněz. Mnozí z nich po nějaké době zastavili posílání remitencí do Asie úplně.

Závěr

Hlavním záměrem mé práce bylo analyzovat způsob, jakým se Britové vyrovnávali s příjezdem desítek tisíc „barevných“ přistěhovalců z Nového Commonwealthu, a život přistěhovalců na Britských ostrovech. Ve větší míře jsem se zaměřila na imigranty z Indického subkontinentu a analýzu jejich odlišností od zbytku přistěhovalecké populace.

Rozsáhlou poválečnou imigraci do Británie umožnil zejména *British Nationality Act* z roku 1948, podle nějž měli všichni občané Commonwealthu právo pracovat a usadit se ve Spojeném království a také požívat všech občanských a politických práv. Hlavní příčinou přistěhovalectví byl nedostatek pracovních sil v Británii a snaha vlády i soukromých firem získat pracovníky v Evropě i zámoří. Další důležité příčiny tkvěly ve špatné hospodářské či politické situaci zemí, z nichž přistěhovalci pocházeli; svým dílem přispělo také zrychlení a zlevnění dálkové dopravy a rozvoj dopravy letecké. Dodatečným „hnacím motorem“ pro masovou migraci na přelomu 50. a 60. let byl strach z omezení imigrace.

Obecně lze říci, že imigranti se usazovali hlavně ve velkých městských aglomeracích, kde byl nedostatek pracovních sil. Stěhovali se většinou do jejich center, a nahrazovali tak Brity, kteří se odsud přesouvali na předměstí. Velká část imigrantů z Nového Commonwealthu žila v několika městech – ve Velkém Londýně, Birminghamu, Bradfordu, Leicesteru a Wolverhamptonu. Bydlení dostupné imigrantům bylo nižšího standardu než u Britů. Většinou získávali ubytování ve starých domech ve zchátralých centrech měst. Nedostatek financí, diskriminace a podezíravost ze strany Britů a nepřátelské prostředí trhu s nemovitostmi výrazně přispěly k vytváření čtvrtí, obydlených téměř jen imigranty.

Příslib relativně dobře placené práce se stal hlavním podnětem pro poválečnou imigraci z oblasti Karibiku a Indického subkontinentu. Obecně lze říci, že většina přistěhovalců dělala nekvalifikovanou či částečně kvalifikovanou práci ve stagnujících nebo slábnoucích oborech (v textilkách, těžkém průmyslu a dopravě). V některých případech se imigrantům podařilo najít si stejné zaměstnání, jaké měli doma. Týkalo se to zejména obchodníků z východní Afriky či lékařů a zdravotních sester. Pro asijskou komunitu bylo typické, že se snažila vyhnout ubíjející manuální práci, diskriminaci, nebezpečí výpovědi a hlavně závislosti na zaměstnavateli tím, že začala sama podnikat. Postoj britských odborů k imigrantům byl ambivalentní.

Vedení *Trades Union Congress* zaujalo k přistěhovalcům ze zemí Commonwealthu vcelku liberální přístup, problémy se však objevovaly na místní úrovni. Odbory si občas vynutily na vedení podniků to, že imigranti nebudou najímáni vůbec či v omezeném množství, jindy jim musel management zaručit, že se po přijetí imigrantů do práce dosavadním zaměstnancům nesníží platy. Čas od času se funkcionáři místních organizací snažili zamezit imigrantům v postupu na vyšší pozice.

Přistěhovalci se ve Velké Británii setkávali často s předsudky a rasovou diskriminací. Nepřátelství vůči nově příchozím bylo viditelné zvláště v obdobích hospodářského úpadku. Rasová diskriminace byla pro imigranty nejpalčivější v oblastech každodenního života – v zaměstnání, bydlení a ve službách. V poválečné Británii byl nedostatek bytů a mnoho jejich majitelů nebylo ochotných pronajmout svou nemovitost „barevným“. Ti často platili vyšší nájemné než běloši, ačkoli úroveň jejich bydlení byla o mnoho horší. Také diskriminace v zaměstnání byla běžnou záležitostí. Imigranti se velmi obtížně dostávali k jiné než těžké a špatně placené manuální práci a hůře dosahovali pracovního postupu. V některých podnicích byla určitá místa vyhrazena jen pro bílé zaměstnance (například u *British Railways*). Britské úřady mnohdy neuznávaly vzdělání, jehož imigranti dosáhli v zemích svého původu. S diskriminací se přistěhovalci setkávali i na veřejných místech, jako v tanečních sálech, klubech a hospodách, třebaže provozovatelům za takovýto přístup hrozilo odebrání licence.

Některé střety bělochů s „barevnými“ přistěhovalci se odehrály i v rovině fyzického násilí. K největším rasovým nepokojům došlo v londýnském Notting Hillu a v Nottinghamu v srpnu 1958. Tyto tzv. *Notting Hill Riots* šokovaly tehdejší Británii a nadlouho poznamenaly vztahy mezi Brity a přistěhovalci. Odhalily míru rasismu, jež se skrývala v britské společnosti, a podnítily solidaritu imigrantů, jejich organizaci a sebeuvědomění. Ve svém důsledku vedly k přijetí zákonů omezujících přistěhovalectví.

Britská politika, týkající se imigrace, prošla v 50. a 60. letech zásadními změnami. Společnost sledovala vzrůstající počet imigrantů s nelibostí a politikové na přistěhovalce začali pohlížet jako na potenciální zdroj konfliktů. V 60. letech převládl názor, že menší množství imigrantů bude snazší integrovat do britské společnosti, a proto byly prosazeny zákony omezující přistěhovalectví – *Commonwealth Immigration Acts*. Příprava a prosazení prvního imigračního zákona

v roce 1962 byla složitější, než by se na první pohled mohlo zdát – svůj vliv měla transformace britské zahraniční politiky (měnící se vztah ke Commonwealthu a úsilí o vstup do EHS), rozpory mezi *Home Office* a *Colonial Office*, rasové nepokoje, tlak *backbenchers* obou hlavních politických stran, průzkumy veřejného mínění, reakce na volební výsledky, snaha vyjít vstříc voličům a další.

Labouristé, kteří se proti prvnímu imigračnímu zákonu postavili velmi ostře, změnili v první polovině 60. let své postoje; iniciátory dalšího zpřísnění imigrační legislativy byli právě oni. Labouristé stáli též u zrodu jednoho z nejrozporuplnějších britských zákonů 20. století – *Commonwealth Immigration Act* z roku 1968. Ten vznikl ve snaze zabránit přílivu keňských Asiatů do Spojeného království. Zákon poprvé v dějinách země učinil rozdíl mezi držiteli britských pasů, kteří do Británie smí, a těmi, kteří ne. Bez omezení mohli do Británie jen ti britští občané, kteří prokázali „podstatné vazby“ na Spojené království. Systém byl ovšem nastaven tak, že tyto vazby mohli *de facto* prokázat pouze běloši. Tím se východoafričtí Asiaté dostali do tíživé situace, neboť se prakticky „přes noc“ ocitli bez občanství. Stali se nevídanými v zemích, kde dosud pobývali, i v zemi jejímiž byli občany. Nejostřejší spory tedy vyvolávalo to, že někteří britští občané měli práva, jež byla ostatním odepřena. Na principy tohoto zákona navazoval *Immigration Act* z roku 1971. Zpřísnění imigračních kontrol však provázelo prosazování antidiskriminační legislativy (*Race Relations Acts*). Tyto zákony zakazovaly diskriminaci na základě barvy, rasy nebo odlišného etnického či národního původu ve veřejném sektoru a později i v oblasti zaměstnání, bydlení a služeb. Jejich prosazením se labouristická vláda do určité míry snažila vylepšit pověst „pošramocenou“ imigračními zákony z let 1965 a 1968.

Jihoasijskou populaci ve Velké Británii charakterizuje několik specifických rysů. Patří mezi ně rozdíly mezi „prvotními“ a „druhotnými“ migranty, kastovní systém a náboženství, tzv. „řetězová migrace“ a „*Myth of Return*“. „Prvotní“ a „druhotní“ migranti se odlišovali zejména v důvodech, jež je vedly k cestě do Spojeného království. „Druhotní“ migranti nepřicházeli v drtivé většině do Británie dobrovolně. Dotkla se jich nastupující „afrikanizace černého kontinentu“, v jejímž důsledku přicházeli o zaměstnání, nebyla jim prodlužována pracovní povolení a celkově byli silně omezováni ve svých právech. Proto se jim zdál odchod do Británie jako nejlepší řešení. Afričtí Indové se od svých protějšků z Indického subkontinentu lišili v mnoha ohledech – byli vzdělanější, kvalifikovanější, movitější

a uměli anglicky. Z těchto důvodů se jim v Británii dařilo lépe a velmi rychle se vypracovali (mnozí z milionářů indického původu pocházejí právě z Afriky, nebo jsou jejich potomky).

V životě Indů a Pákistánců hrálo a stále hraje velmi důležitou roli náboženství a příslušnost ke kastám. Kastovní systém je charakteristickým rysem sociální organizace Jihoasiátů ve Velké Británii, stejně jako na Indickém subkontinentu. Přistěhovalci sice většinou změnili původní dědičná povolání, ale pravidla endogamie (základní princip kastovního systému) zachovávali i nadále. Velká část Jihoasiátů se do Británie dostávala prostřednictvím „řetězové migrace“. Tento proces měl zásadní dopad na usidlování Jihoasiátů ve Velké Británii. Vedl totiž k tomu, že se příbuzní z té samé indické či pákistánské vesnice usadili ve stejné čtvrti či ulici britského velkoměsta. Tento způsob migrace také objasňuje skutečnost, že zatímco v některé vesnici má téměř každá rodina někoho v zahraničí, ze sousední vsi neemigroval téměř nikdo. Zajímavý vliv na způsob života, utváření etnických komunit i velmi pomalou integraci měl i tzv. „*Myth of Return*“, silný zejména mezi Pákistánci. Ti se stále upínali k vidině návratu do rodné země, a proto se nesnažili najít si kvalitnější bydlení, neměli snahu zlepšovat svou angličtinu ani se výrazněji zapojovat do dění ve většinové společnosti. Tento jejich postoj se měnil až s příjezdem žen a dětí, kdy začalo být jasné, že jejich pobyt v Británii nebude přechodnou záležitostí.

V poválečné době se Britové museli naučit žít vedle desítek tisíc lidí odlišné kultury. Je přirozené, že se tento proces neobešel bez napětí. Imigrantů se na Britských ostrovech často setkávali s nepřátelstvím, diskriminací i verbálními a fyzickými útoky. Také chování britské politické reprezentace vůči přistěhovalcům v určitých oblastech považují za nekorektní a pokrytecké. Ačkoli imigrační zákony omezovaly *de iure* imigraci z celého Commonwealthu, mířily jednoznačně proti potenciálním „barevným“ přistěhovalcům. Souhlasím též s tvrdým odsouzením *Commonwealth Immigrants Act* z roku 1968. Pokud britská vláda poskytla východoafrickým Asiatům plné britské občanství, měla se k nim chovat stejně jako ke zbytku svých občanů.

Na druhou stranu pokládám chování britské veřejnosti i politických elit za pochopitelné. Určitá míra xenofobie je přítomna ve většině lidí a je-li „cizího“ v našem bezprostředním okolí příliš, je pocit ohrožení přirozený. Při posuzování

vztahu Britů k přistěhovalcům musíme uvážit, že byli nuceni vyrovnat se s velkým množstvím imigrantů v poměrně krátkém čase. To, že se politikové snažili přizpůsobit náladám a mínění elektorátu, lze rovněž pochopit. Toto úsilí by ovšem nemělo překročit určitou mez, což se v poválečné době na britské politické scéně několikrát stalo.

Přistěhovalci se setkávali i s vlídným přijetím, laskavostí a snahou pomoci. Po celá 60. léta vznikalo množství organizací, jež s imigranty pracovaly a snažily se jim usnadnit život na Ostrovech. Když došlo na „lámání chleba“, zachovala se Británie tak, jak měla. Přes rozporuplný *Commonwealth Immigrants Act* z roku 1968, jenž znemožnil východoafrickým Asiatům vstup do země, přijala v roce 1972 28 000 Jihoasiátů z Ugandy, jimž hrozilo v Africe přímé ohrožení na životech.

Poválečná migrace z Nového Commonwealthu s sebou přinesla vážné problémy, při jejichž řešení došlo k mnoha chybám. Přesto soudím, že se s nimi vláda a obyvatelé Spojené království vyrovnali vcelku dobře. Příjezd stále nových imigrantů na Ostrovy svědčil o tom, že Británii nepovažovali a – navzdory mnoha problémům, patrným v dnešní době – nepovažují za špatné místo k životu.

Prameny a literatura

Prameny

- Commonwealth Immigrants Act 1962 – www.britishcitizen.info/CIA1962.pdf.
- Commonwealth Immigrants Act 1968 – www.britishcitizen.info/CIA1968.pdf.
- Immigration Act 1971– www.britishcitizen.info/IA1971.pdf.
- sčítání lidu v roce 2001– British National Census 2001, Ethnicity, Hill,
<http://www.statistics.gov.uk/cci/nugget.asp?id=273>.
- přesný záznam projevu Enocha Powella z 20. 4. 1968 v Birminghamu – Enoch Powell's 'Rivers of Blood' speech Government
<http://www.telegraph.co.uk/opinion/main.jhtml?xml=/opinion/2007/11/06/do0607.xml&page=1>.

Literatura – Monografie

- ADOLINO, J.R., *Ethnic minorities, Electoral Politics and Political Integration in Britain*, Great Britain 1998.
- BALLARD, R., *Desh Pardesh. The South Asian Experience in Britain*, London 1994.
- HENNESSY, P., *Never Again. Britain 1945-1951*, London 2006.
- HENNESSY, P., *Having It So Good. Britain in the Fifties*, London 2006.
- GOULBOURNE, H., *Race Relations in Britain since 1945*, London 1998.
- GREEN J., THEM, *Voices from the Immigrant Community in Contemporary Britain*, London 1990.
- HOLMES, C., *John Bull's Island: Immigration and British Society, 1871-1971*, Hong Kong 1988.
- LAYTON-HENRY, Z., *The Politics of Immigration*, London 1992.
- MASON, D., *Race and Ethnicity in Modern Britain*, Great Britain 1995.
- MORGAN, K. O., *Britain since 1945. The People's Peace*. London 2001.
- MORISSH, I., *The Background of Immigrant Children*, London, 1971.
- PEARCE, M., STEWART G., *British Political History 1867-2001. Democracy and Decline*, London and New York 2002.
- SAGGAR, S., *Race and British Electoral Politics*, London 1998.
- SANDBROOK, D., *Never Had It So Good. A History of Britain from Suez to the Beatles*, Great Britain 2006.

- SANDBROOK, D., *White Heat. A History of Britain in the Swinging Sixties*, London 2006.
- SPENCER, I. R. G., *British Immigration Policy Since 1939: The Making of Multi-Racial Britain*, London 1997.
- WINDER, R., *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, London 2005.

Literatura – Odborné studie

- ALLEN, S., *Race and Economy: Some Aspects of Position of Non-Indigenous Labour*, in: *Race and Class*, Vol. 13, 1971.
- BAGLEY, C., *Patterns of Inter-Ethnic Marriage in Great Britain*, in: *Phylon*, Vol. 33, No. 4, 1972.
- BAGLEY, C., *Race Relations and Press: An Empirical Analysis*, in: *Race and Class*, Vol. 15, 1973.
- BANTON, M., *Race Relations Problematic*, in: *The British Journal of Sociology*, Vol. 42, No. 1, March 1991.
- BHACHU, P., *Twice Versus Direct Migrants: East African Sikh Settlers in Britain*, Institute for Social Science Research, *Papers*, Vol. 5, 1990.
- BOURNE, J., *The Powell Effect*, in: *Race and Class*, Vol. 38, 1998.
- BUTTERWORTH, E., *Aspect of Race Relations in Bradford*, in: *Race and Class*, Vol. 6, 1964.
- BUTTERWORTH, E., *The Presence of Immigrant Schoolchildren: A study of Leeds*, in: *Race and Class*, Vol. 8, 1967.
- CABLE, V., *The Asians of Kenya*, in: *African Affairs*, Vol. 68, No. 272, 1969.
- CARSON, J., *A Matter of Policy: The Lessons of Recent British Race Relations Legislation*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol. 8, No. 2, Summer 1976.
- COLEMAN, D. A., U.K. *Statistics on Immigration: Development and Limitations*, in: *International Migration Review*, Vol. 21, No. 4, *Special Issue: Measuring International Migration: Theory and Practice*, 1987.
- DAHYA, B., *Pakistanis in Britain: Transients or Settlers*, in: *Race and Class*, Vol. 14., 1973.
- DAVISON, R. B., *The Distribution of Immigrant Groups in London*, in: *Race and Class*, Vol. 56, No. 5, 1963.

- DEAKIN N., *Residential Segregation in Britain: a comparative note*, in: *Race and Class*, Vol. 18, No. 6, 1964.
- DEAN, D., *Conservative Governments and the Restriction of Commonwealth Immigration on 1950s: The Problem of Constraint*, in: *The Historical Journal*, Vol. 35, No. 2., March 1992.
- DEAN, D., *The Conservative Government and the 1961 Commonwealth Immigration Act: Inside Story*, in: *Race and Class*, Vol. 35, No. 2, 1993.
- DOYAL, L., HUNT, G., MELLOR, J., *Your Life in Their Hands: Migrant Workers in the National Health Service*, in: *Critical Social Policy*, Vol. 1, 1981.
- FRASURE, R. C., *Constituency Racial Composition and the Attitudes of British M.P.'s*, in: *Comparative Politics*, Vol. 3, No. 2, January 1971.
- FREEMAN, G., *Immigrant Labour and Working-Class Politics: The French and British Experience*, in: *Comparative Politics*, Vol. 11. No. 1, *Special Issue on „Policy Problems of Social Democracy“*, Oct. 1978.
- GISH, O., *Color and Skill: British Immigration, 1955-1968*, in: *International Migration Review*, Vol. 3, No. 1, 1968.
- GRIMSHAW, A., D., *Factors Contributing To Colour Violence in the United States and Britain*, in: *Race and Class*, Vol. 3, 1962.
- GUPTA, A., *Ugandan Asians, Britain, India and the Commonwealth*, in: *African Affairs*, Vol. 73, No. 292, July 1974.
- HANSEN, R., *The Kenyan Asians, British Politics and the Commonwealth Immigration Act 1968*, in: *Historical Journal*, Vol. 42, No. 3, 1999.
- HARTESVELDT., F., R., *Race and Political Parties in Britain 1954-1965*, in: *Phylon*, Vol. 44, No. 2, 1983.
- HARTMAN, P., HUSBAND, C., *The Mass Media and Racial Conflict*, in: *Race and Class*, Vol. 12, 1971.
- HATTON, T. J., PRICE, S. W., *Migration, Migrants and Policy in the United Kingdom*, <ftp://repec.iza.org/RePEc/Discussionpaper/dp81.pdf>.
- HEPPLE, B., *Ethnic Minorities at Work*, in: *Race and Class*, Vol. 10, 1968.
- HOLMES, C., *Violence and Race Relations in Britain, 1953- 1968*, in: *Phylon*, Vol. 36, No. 2, 1975.
- HOLTON, J. E., *Status of the Colored in Britain*, in: *Phylon*, Vol.22, No. 1. 1961.
- JONES P. N., *Colored Immigration in Birmingham, England*, in: *Annals of Association American Geographers*, Vol. 66, No.1, March 1976.

- JONES P. N., *The Distribution and Diffusion of the Coloured Population in England and Wales, 1961-71*, in: *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series, Vol. 3, No. 4., 1978.
- JONES, K., *Immigrants and the Social Services*, in: *National Institute Economic Review*, Vol. 41, 1967.
- KARN, V., *Property Values Amongst Indians and Pakistanis in a Yorkshire Town*, in: *Race and Class*, Vol. 10, 1969.
- KATZNELSON, I., *The Politics of Racial Buffering in Nottingham, 1954-1968*, in: *Race and Class*, Vol. 11, 1970.
- LAWRENCE D., SILVEY, J., *Nottingham*, in: *Race and Class*, Vol. 8, 1966.
- LEE, R., *The Education of Immigrant Children in England*, in: *Race and Class*, Vol. 7, 1965.
- LEECH, K., *Housing and Immigration, Crisis in London*, in: *Race Class*; Vol. 8, 1967.
- LEECH, K., *Migration and the British Population, 1955-1962*, in: *Race and Class*, Vol. 7, 1966.
- LELOHÉ, M. J., *Bradford*, in: *Race and Class*, Vol. 8, 1966.
- LESTER, A., *East African Asians Versus The United Kingdom: The Inside Story*, in: *Thirty Years on: the East African Case revisited*, in: *Public Law (Spring Pages)* 2002.
- LONGAKER, R. P., *The Race Relations Act of 1965: An Evaluation of the Incitement*, in: *Race and Class*, Vol. 11, 1969.
- MILLER, H., *Race Relations and the Schools in Great Britain*, in: *Phylon*, Vol. 27, No. 3, 1966.
- PEACH G. C. K., *Factors Affecting the Distribution of West Indians in Great Britain*, in: *Transactions of the Institute of British Geographers*, Vol. 38, June 1966.
- PEACH G. C. K., *Immigrants in the Inner City*, in: *The Geographical Journal*, Vol. 141, No. 3, November 1975.
- PEACH, G. C. K., *West Indian Migration to Britain*, in: *International Migration Review*, Vol. 1, No. 2., 1967.
- RADIN, B., *Coloured Workers and British Trade Unions*, in: *Race and Class* Vol. 8, 1966.
- REUBENS, E. P., *Our Urban Ghettos in British Perspective*, in: *Urban Affairs Review*, Vol. 6, 1971.

- RHODES, S., *Electronic Information Sources on Refugees and Forced Migration*, in: *Information Development*, Vol. 12, 1996.
- ROBINSON, L., *South Asians in Britain: Acculturation, Identity and Perceived Discrimination*, in: *Psychology Developing Societies*, Vol. 17, 2005.
- RUDOLPH, C., *Security and the Political Economy of International Migration*, Institute of Governmental Studies, University of California, Berkeley, *Papers*, 2002
<http://repositories.cdlib.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=igs>
- SEMPLE, A., B., *The Health and Care of Immigrants*, in: *The Journal of Royal Society for Promotion of Health*, Vol. 87, 1967.
- SMALL, S., SOLOMOS, J., *Race, Immigration and Politics in Britain: Changing Policy Agendas and Conceptual Paradigms 1940s-2000s*, in: *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. 46, 2006.
- SRIVASTAVA, R., *An overview of migration in India, its impacts and key issues*, Jawaharlal Nehru University, New Delhi, India,
http://www.livelihoods.org/hot_topics/docs/Dhaka_CP_2.pdf.
- STUDLAR, D. T., *British Public Opinion, Colour Issues and Enoch Powell a Longitudinal Analysis*, in: *British Journal of Political Sciences*, Vol. 4, 1974.
- STUDLAR, T., D., *Social Context and Attitudes toward Coloured Immigrants*, in: *The British Journal of Sociology*, Vol. 28, No. 2, 1977.
- UBEROI, N., *Sikh Woman in Southall*, in: *Race and Class*, Vol. 6, 1964.
- WARD, R. H., *Race Relations in Britain*, in: *The British Journal of Sociology*, Vol. 29, No. 4, Special Issue. *Contemporary Britain: Aspects and Approaches*, December 1978.
- WATERHOUSE, A. H., BRABBAN, D. H., *Inquiry into Fertility of Immigrants*, in: *International Migration Digest*, Vol. 1, No. 2, 1964.

Další internetové zdroje

- www.movinghere.org.uk – Moving Here
- www.jewishvirtuallibrary.org – Jewish Virtual Library
- www.mgtrust.org – Memorial Gates Trust
- www.connectinghistories.org.uk – Connecting Histories
- www.guardian.co.uk – guardian.co.uk
- www.20thcenturylondon.org.uk – Exploring 20th Century London
- www.telegraph.co.uk – Telegraph.co.uk

-www.bbc.co.uk – bbc.co.uk

-www.independent.co.uk – The Independent

-www.realbusiness.co.uk – Real Bussines

Abstrakt

Velká Británie je zemí s dlouhou tradicí imigrace. Stala se svědkem příjezdu mnoha přistěhovalců a uprchlíků z celého světa. Rozsah, jehož nabylo přistěhovalectví z Commonwealthu a států bývalého Britského impéria po druhé světové válce, však nikdo neočekával. Vedl k hlubokým a nevratným změnám v britské společnosti.

Ve své diplomové práci jsem se zabývala řadou klíčových témat, spojených s imigrací z Nového Commonwealthu (především z Indického poloostrova) v letech 1945-1971. Hlavním důvodem pro „barevnou“ imigraci byla vzrůstající poptávka po pracovních silách ve Spojeném království a *British Nationality Act* z roku 1948, jenž dával občanům Commonwealthu právo vstoupit, pracovat a usadit se na Ostrovech. Zabývala jsem se zejména problémy, s nimiž se imigranti potýkali v oblasti zaměstnání, ubytování a vzdělání, stejně jako reakcemi a postoji domácího obyvatelstva. Přestože se Britové považovali za tolerantní a vstřícné lidi, museli přistěhovalci v Británii čelit předsudkům, diskriminací, rasismu i otevřeným verbálním a fyzickým útokům.. Nepřátelství bělochů se projevilo ve formě *Notting Hill Riots* v roce 1958. Rasové nepokoje byly vysvětleny velkým množstvím „barevných“ přistěhovalců a řešením problémů mělo být omezení imigrace. Zavedením *Commonwealth Immigration Act* v roce 1962 skončila britská *laissez-faire policy* vůči přistěhovalcům. V průběhu 60. let a na počátku 70. let byly schváleny další imigrační zákony.

V závěru práce jsem se věnovala přistěhovalcům z Indického subkontinentu. Porovnávala jsem tzv. „prvotní“ a „druhotnou“ migraci, zabývala jsem se jejich kulturními a náboženskými odlišnostmi, adaptací přistěhovalců na život ve Velké Británii; zaměřila jsem se též na jihoasijská specifika, tj. na „řetězovou migraci“ a „Myth of Return“ Vzhledem k tomu, že v současné době tvoří Jihoasiaté a jejich potomci polovinu veškeré neanglické populace ve Spojeném království, pokládám alespoň částečné pochopení jejich původu a kultury za velmi důležité.

Abstract

Britain is the country with a long tradition of immigration. Over many years it witnessed the arrival of immigrants and refugees from the whole world. Nevertheless the unprecedented extent of immigration from the Commonwealth countries of the former British Empire after the Second World War was unexpected. It caused profound and irreversible change in the British society as a whole.

This thesis deals with a description and interpretation of a series of key issues related to immigration from New Commonwealth (especially from Indian subcontinent) in 1945-1971. Main reasons for “coloured immigration” were an increasing demand for low skilled and unskilled labour in United Kingdom and *the 1948 British Nationality Act*, which gave Commonwealth citizens right to enter, work and settle in the British Isles. I am concerned with issues of immigrants’ employment, housing, education as well as with the attitudes and responses of indigenous whites. Even though the British consider themselves to be “tolerant people” immigrants faced up to prejudices, discrimination, racism, verbal abuse and physical attacks in Britain. White hostility toward coloured immigrants manifested itself in the form of the *Notting Hill Riots* in 1958. Racial attacks were explained in terms of the enormous number of “coloured” people and the proposed solution for these problems was to restrict the coloured migration. In 1962 the British government “laissez-faire policy” towards immigration ended with the passage of *the Commonwealth Immigration Act*. In the course of 1960s the various immigration acts passed to control immigrants from Commonwealth.

Finally I targeted on immigrants from Indian subcontinent. I compare “first” and “second migrants”, describe cultural and religious differences, adaptation to the life in Great Britain and I focus on south Asian specifics, i.e. “chain migration” and “Myth of Return”. Given that South Asians and their descendants make half of the total ethnic minority population in United Kingdom the comprehension of their cultural and ancestral roots is exceptionally important.